

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE

Program de studii universitare de licență: Finanțe și Bănci

Forma de învățământ: învățământ cu frecvență redusă

Suport de curs pentru disciplina:

ISTORIA GÂNDIRII ECONOMICE

Titular de disciplină:
Conf.univ.dr. Oana Chindriș-Văsioiu

București
2017

CUPRINS

Introducere.....	6
a. Date privind titularul de disciplină	6
b. Date despre disciplină	6
c. Obiectivele disciplinei	6
d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului	7
e. Resurse și mijloace de lucru	7
f. Structura cursului	7
g. Cerințe preliminare	8
h. Durata medie de studiu individual	8
i. Evaluarea	9
Capitolul 1. Introducere în istoria gândirii economice	10
1.1. Introducere.....	10
1.2. Conținut	10
1.2.1. Istoria gândirii economice – concepte de bază.....	10
1.2.2. Școala de gândire economică și curentul de gândire economică	12
1.2.3. Obiectul și paradigma cursului de „Istoria gândirii economice”	13
1.3. Rezumat	16
1.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	16
1.5. Bibliografie recomandată	17
Capitolul 2. Mercantilismul și fiziocratismul.....	18
2.1. Introducere.....	18
2.2. Conținut	18
2.2.1. Mercantilismul	18
2.2.2. Școala fiziocrată	21
2.3. Rezumat	24
2.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	25
2.5. Bibliografie recomandată	26

Capitolul 3.....	27
Liberalismul economic clasic.....	27
3.1. Introducere.....	27
3.2. Conținut	27
3.2.1. Scurt istoric al liberalismului economic	27
3.2.2. Evoluția liberalismului economic	29
3.3. Rezumat	36
3.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	37
3.5. Bibliografie recomandată	38
3.6. Teme de control.....	38
Capitolul 4. Doctrina economică socialistă.....	39
4.1. Introducere.....	39
4.2. Conținut	39
4.2.1. Socialismul utopic	39
4.2.2. Marxismul	40
4.2.3. Teoriile economice ale lui Karl Marx.....	41
4.3. Rezumat	45
4.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	45
4.5. Bibliografie recomandată	46
Capitolul 5. Școala neoclasică.....	47
5.1. Introducere.....	47
5.2. Conținut	47
5.2.1. Elemente ale școlii neoclase	47
5.2.2. Școala marginalistă austriacă	48
5.2.3. Școala engleză	51
5.2.4. Școala marginalistă elvețiană	52
5.3. Rezumat	56
5.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	56
5.5. Bibliografie recomandată	59
Capitolul 6. Doctrina economică keynesistă.....	60
6.1. Introducere.....	60
6.2. Conținut	60
6.2.1. Contribuția lui Keynes la dezvoltarea științei economice	60
6.2.2. Modelul economic formulat în „Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor”	62

6.2.3. Neokeynesismul și specificul acestuia în diferite țări	66
6.3. Rezumat	68
6.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	68
6.5. Bibliografie recomandată	70
6.6. Teme de control	70
Capitolul 7. Instituționalismul.....	71
7.1. Introducere.....	71
7.2. Conținut	71
7.2.1. Instituțiile – forța motrică a dezvoltării social-economice	71
7.2.2. Evoluția instituționalismului american	72
7.2.3. Instituționalismul pozitivist	75
7.3. Rezumat	77
7.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	78
7.5. Bibliografie recomandată	79
Capitolul 8. Neoliberalismul economic.....	80
8.1. Introducere.....	80
8.2. Conținut	80
8.2.1. Criza gândirii liberale neoclasice	80
8.2.2. Neoliberalismul german	81
8.2.3. Monetarismul nord-american	83
8.2.4. Teoria economiei bazată pe ofertă.....	85
8.3. Rezumat	87
8.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	87
8.5. Bibliografie recomandată	89
Capitolul 9. Teorii și modele de creștere economică	90
9.1. Introducere.....	90
9.2. Conținut	90
9.2.1. Conceptul de creștere economică	90
9.2.2. Teorii și modele neoclasice de creștere economică	92
9.3. Rezumat	98
9.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	98
9.5. Bibliografie recomandată	100
Capitolul 10. Gândirea economică românească până la 1859.....	101
10.1. Introducere.....	101
10.2. Conținut	101

10.2.1. Idei economice în operele cronicarilor	101
10.2.2. Școala transilvană de gândire economică	103
10.2.3. Teorii despre dezvoltarea industriilor, comerțului și transporturilor.....	105
10.3. Rezumat	107
10.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	107
10.5. Bibliografie recomandată	108
10.6. Teme de control.....	108
Capitolul 11. Gândirea economică românească până la 1940.....	109
11.1. Introducere.....	109
11.2. Conținut	109
11.2.1. Gândirea economică românească după anul 1859.....	109
11.2.2. Gândirea economică românească în perioada 1918-1940	111
11.3. Rezumat	118
11.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor	119
11.5. Bibliografie recomandată	120
Răspunsuri la testele de autoevaluare a cunoștințelor	121

Introducere

Cursul este destinat, în principal, studenților Facultății de Științe Economice din cadrul Universității Ecologice din București – învățământ cu frecvență redusă (IFR), dar poate constitui un util material de studiu și pentru studenții la învățământ cu frecvență (IF).

Cursul își propune să ofere, în primul rând studenților care se pregătesc să devină specialiști în domeniul economic, cunoștințele necesare pentru înțelegerea și familiarizarea cu conceptele de bază cu care operează economia, în vederea utilizării acestora în activitatea practică. De asemenea, prin conținutul de idei teoretice și al utilității practice, lucrarea se adresează tuturor celor care doresc să își îmbogățească cunoștințele în domeniul economic.

Prin cursul de *Istoria gândirii economice*, potrivit tematicii abordate, se încearcă însușirea principalelor aspecte privind relația dintre mediul economic și mediul social, de cele mai multe ori influența politicului fiind de netăgăduit.

a. Date privind titularul de disciplină

Nume și prenume:	Oana Chindriș-Văsioiu
E-mail:	oana.vasioiu@gmail.com

b. Date despre disciplină

Anul de studiu:	II
Semestrul:	2

c. Obiectivele disciplinei

Obiectivul general al disciplinei	Prin studierea comparativă și cronologică a activității economice, studenții vor putea explica mai bine diferitele experimente economice practicate în lume și în timp.
Obiectivele specifice	Prin cunoștințele însușite și la această disciplină, viitorii economiști pot să-și formeze sisteme proprii de gândire, să înțeleagă mai bine o anumită politică economică, să contribuie la mai buna explicare a realităților din economie și politică, să poată participa la elaborarea și aplicarea de noi doctrine economice.

d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului

Competențe profesionale	• Identificarea și definirea conceptelor, teoriilor, metodelor și instrumentelor de natură economică • Explicarea și interpretarea conceptelor, teoriilor, metodelor și instrumentelor de natură economică • Aplicarea conceptelor, teoriilor, metodelor și instrumentelor de natură economică pentru rezolvarea de probleme specifice • Evaluarea critică a conceptelor, metodelor și instrumentelor de natură economică folosite pentru rezolvarea de probleme • Valorificarea conceptelor, teoriilor, metodelor și instrumentelor de natură economică în elaborarea de proiecte/lucrări.
Competențe transversale	

e. Resurse și mijloace de lucru

Pentru o pregătire temeinică, vă sugerăm să efectuați toate testele de evaluare, astfel încât rezultatul pregătirii dumneavoastră să fie cât mai obiectiv. De asemenea, vă sugerăm să vă alcătuiți propriile dumneavoastră planuri și scheme, acestea ajutându-vă la o mai bună sistematizare a cunoștințelor dobândite.

Fiecare curs debutează cu prezentarea obiectivelor pe care trebuie să le atingeți – din punctul de vedere al nivelului de cunoștințe – prin studierea temei respective. Vă recomandăm să le citiți cu atenție și apoi, la sfârșitul cursului, să le revedeți pentru a verifica dacă le-ați atins în întregime.

Testele de evaluare prezente la sfârșitul fiecărui curs vă vor ajuta să verificați modalitatea specifică de învățare și să vă îmbunătățiți cunoștințele. Timpul recomandat rezolvării testelor este de 30 de minute. Rezolvați testele numai după studierea în întregime a unui curs și nu vă uitați la răspunsuri decât după rezolvarea testului și numai dacă nu reușiți să găsiți răspunsul prin recitirea cursului.

La fiecare curs există indicată o bibliografie selectivă pe care vă sfătuim să o parcurgeți.

f. Structura cursului

Cursul de *Istoria gândirii economice* este alcătuit din 11 capitole (fiecare capitol fiind aferent unei **unități de învățare**):

Capitolul I. Introducere în istoria gândirii economice

Capitolul II. Mercantilismul și fiziocratismul

Capitolul III. Liberalismul economic clasic

Capitolul IV. Doctrina economică socialistă

Capitolul V. Școala neoclasică

Capitolul VI. Doctrina economică keynesistă

Capitolul VII. Instituționalismul

Capitolul VIII. Neoliberalismul economic

Capitolul IX. Teorii și modele de creștere economică

Capitolul X. Gândirea economică românească până la 1859

Capitolul XI. Gândirea economică românească până la 1940

La sfârșitul fiecărui capitol beneficiați de modele de teste de autoevaluare care vă vor ajuta să stabiliți singuri ritmul de învățare și necesitățile proprii de repetare a unor teme. La sfârșitul suportului de curs sunt prezentate răspunsurile corecte la testele de autoevaluare a cunoștințelor.

Totodată, sunt formulate **3 teme de control**, în vederea evaluării pe parcurs, astfel:

Tema 1 – Capitolul 3: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați evoluția liberalismului economic”;

Tema 2 – Capitolul 6: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să sintetizați principalele contribuții ale lui Keynes la dezvoltarea științei economice”;

Tema 3 – Capitolul 10: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să comentați ideile școlii transilvane de gândire economică”.

Temele de control se prezintă de către fiecare student, iar rezultatele acestei evaluări se comunică de către cadrul didactic în mod direct și nemijlocit studenților.

Cursul de *Istoria gândirii economice* poate fi studiat atât în întregime, potrivit ordinii prestabilite a capitolelor, dar se poate și fragmenta în funcție de interesul propriu mai accentuat pentru anumite teme. Însă, în vederea susținerii examenului este obligatorie parcurgerea tuturor celor unsprezece capitole și efectuarea testelor prezentate.

g. Cerințe preliminare

Pentru o mai bună înțelegere a materiei, este necesară coroborarea cunoștințelor dobândite în cadrul acestei discipline cu cele acumulate la *Microeconomie*, *Macroeconomie*, *Monedă și credit*, *Economia mediului* având în vedere că disciplina *Istoria gândirii economice* se studiază în anul II, semestrul 2.

h. Durata medie de studiu individual

Durata medie de învățare estimăm a fi de aproximativ 11 de ore, iar pentru examen ar fi necesar un studiu de o săptămână.

Studierea fiecărui capitol necesită un efort estimat la 2-4 ore, astfel încât să se fixeze temeinic cunoștințele specifice acestui domeniu.

i. Evaluarea

La încheierea studierii cursului, este obligatorie realizarea celor trei teme de control.

Înainte de examen este indicat să parcurgeți din nou toată materia, cu atenție, durata estimată pentru această activitate fiind de aproximativ o săptămână.

Forma de evaluare (E-examen, C-colocviu/test final, LP-lucrări de control)		E
Stabilirea notei finale (procentaje)	- evaluarea finală	40%
	- activități aplicative /laborator/lucrări practice/proiect etc.	20%
	- teste pe parcursul semestrului	20%
	- teme de control	20%

Capitolul 1.

Introducere în istoria gândirii economice

1.1. Introducere

Prin acest curs se urmărește marcarea elementelor de continuitate și discontinuitate în știința economică, precum și evidențierea metodelor și tehnicilor folosite pentru investigarea vieții economice.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

1.2. Conținut

1.2.1. Istoria gândirii economice – concepte de bază

Istoria gândirii economice este o componentă a sistemului științelor economice și se află în imediata vecinătate a economiei politice, ca nucleu teoretic al acestui sistem. Istoria gândirii economice s-a conturat ca disciplină de studiu în epoca modernă, odată cu făurirea economiei politice ca știință.

Conceptul de **gândire economică** exprimă o reflectare în mințile oamenilor a realității vieții economice. În același timp, poate fi definită ca un produs al acestei reflectări. Această gândire poate fi: primară (proprie fiecărei ființe umane, capabilă să recepteze anumite informații din mediu înconjurător și să le prelucereze) sau superioară, elevată (proprie specialiștilor care au posibilitatea să folosească o serie de metode specifice domeniului și să realizeze o prelucrare sistematică a informațiilor ce provin din domeniul economic).

În funcție de sfera lor de cuprindere, aceste reflectări economice pot privi:

- 1) microeconomia – reflectările privind activitatea economică a agenților privați (întreprinderi, firme)
- 2) macroeconomia – are în vedere subdivizarile privind activitatea unor state, națiuni, popoare sau a unei societăți;
- 3) mondoeconomia – include reflectările privind relațiile economice mondiale.

Ideea economică reprezintă prima treaptă de reflectare a realității economice în mintea umană, respectiv o reflectare izolată, simplă a realităților ce ne înconjoară.

Teoria economică este un produs al gândirii superioare și evidențiază esența fenomenelor și proceselor economice și anumite corelații ce există între acestea. Teoria economică constituie baza teoretică și metodologică pentru celelalte științe economice, elaborează instrumentul de cercetare economică, formulează categoriile, legile și tendințele principale în dezvoltarea activității economice. Această știință servește drept suport pentru elaborarea politicii economice promovate de stat.

În secolele XVIII și XIX, denumirea de „economie politică” este recunoscută și utilizată de către reprezentanții tuturor școlilor și doctrinelor economice.

Știința economică poate fi definită ca un ansamblu de teorii economice acceptate de marea majoritate a specialiștilor în domeniu economic. La început, ideile economice nu constituiau un sistem distinct comparativ cu ideile juridice, filozofice, religioase însă, pe la finele Evului Mediu, s-au cristalizat în ceea ce astăzi numim economia politică, din care au derivat, ulterior, alte științe care constituie în zilele noastre sistemul științelor economice. Ideile economice sunt folosite pentru a influența viața economică și devin tendințe, nasc organizații, partide, școli sociale.

Formarea științei economice a constituit un proces complex și îndelungat, proces care a avut la bază atât dezvoltarea economică, cât și aprofundarea cunoașterii realității înconjurătoare, perfecționarea metodelor și mijloacelor de investigare.

Doctrina economică se definește ca fiind un ansamblu de teorii economice la care se adaugă și o serie de aprecieri de ordin politic, social, moral asupra instituțiilor și a cadrului legal ce stă la baza funcționării mecanismului economiei. De obicei, doctrina economică stă la baza politicii economice, ce este elaborată într-o țară de partidul de guvernământ. Concluzionând, doctrina economică are, de regulă, o anumită încărcătură ideologică deoarece caută să susțină interesele unui partid sau ale unei grupări politice de masă.

Denumirea doctrinei poate veni fie de la cel care în mod substanțial și-a adus contribuția la elaborarea ei (doctrina ricardiană, keynesistă, marxistă etc.) fie de la personalitatea politică sub conducerea căreia doctrina respectivă a fost pusă pe rol (doctrina Reagan, doctrina Adenauer, doctrina Thatcher etc.) deși respectiva personalitate nu are nici o contribuție științifică la elaborarea doctrinei ca atare, fie, în sfârșit, de la genul de măsuri pe care îl preconizează: liberală, dirijistă, protecționistă etc.

Istoria gândirii economice ca știință ține cont de contextul general al științelor social-umane în ansamblul cărora s-au dezvoltat. Economia politică și istoria gândirii economice (doctrinile economice) se susțin reciproc. Istoria gândirii economice mai are legături cu istoria filozofiei, istoria sociologiei, a politologiei și a dreptului. Între aceste științe există interferențe.

Două categorii economice se mai cer a fi explicitate pentru ca demersul nostru să fie cât mai transmisibil, și anume: școala de gândire economică și curentul de gândire.

1.2.2. Școala de gândire economică și curentul de gândire economică

Școala de gândire economică este o formațiune științifică a unor oameni de specialitate grupați, prin propria voință, în jurul unui mentor sau/și idei directoare. Mentorul sau șeful școlii reprezintă o personalitate consacrată, cu contribuții științifice originale recunoscute. El își „alege” ucenicii pe care îi recunoaște sau nu.

Școala își propune ca, într-o manieră proprie, apelând la metode specifice, să sondeze și să analizeze un anumit domeniu al realității economice. De obicei, formațiunea științifică respectivă fondează și ființează pe criteriu și în slujba unui interes național.

Școala fiziocrată a lui Fr. Quesnay a fost prin excelență franceză; școala economică clasică a fost preponderent engleză. Cunoscute prin contribuțiile lor sunt școala de la Cambridge (Anglia) sau, cum era cunoscută în epocă – „Circus”, avându-l ca mentor spiritual pe J. M. Keynes; școala de la Chicago cu liderul spiritual M. Friedman, promotoare a monetarismului; școala din Virginia sau „Public Choice”, a preferințelor publice, avându-l ca protagonist pe J. Buchanan etc. Puține școli au vocația universalului și sunt reprezentate din perimetre teritoriale diferite. Școala neoclasică a fost, în acest sens, un exemplu.

Curentul de gândire economică reprezintă un ansamblu de teorii și doctrine economice care explică și susțin un anumit gen al dezvoltării. Poate fi opera unei singure școli, de mari dimensiuni (marxismul, keynesismul etc.) sau, dimpotrivă, a mai multor școli: liberalismul, neoliberalismul, dirijismul, economia periferică, radicalismul etc.

Sintetizând, curentele de gândire economică au fost denumite după: opțiunea de politică economică a reprezentanților acestora (de ex. curentul liberal, curentul protecționist, curentul socialist, curentul dirijist); numele fondatorului (de ex. marxism, keynesism) care poate fi combinat cu diferite prefixe pentru a marca succesiunea dintre diferitele generații ale curentului respectiv (de ex. postkeynesiști) sau pentru a-i lega de țara lor de baștină (de ex. austro marxism); concepția reprezentanților lor față de modul cum trebuie operate schimbările în societate (de ex. conservatori, liberali, radicali, revoluționari, reformiști, anarhiști etc.).

Elementul esențial de care trebuie să se țină seama în caracterizarea diferitelor doctrine și curente de gândire economică este capacitatea diferiților autori de a percepe problemele majore din timpul lor și de a le explica în mod convingător, respectiv nivelul teoretic al explicațiilor și eficiența practică a propunerilor de politică economică pe care le fac pe această bază.

De menționat că în sânul aceluiași curent de gândire economică pot fi reunite mai multe școli, eventual nuanțe de gândire economică. Astfel, în cadrul curentului neoclasic de la sfârșitul sec. XIX se întâlnesc: școala psihologică (W.St. Jevons, C. Menger, E. Böhm – Bawerk) și școala matematică (L. Walras, V. Pareto).

La rândul lor, curente de gândire economică pot forma într-un interval de timp mai îndelungat o orientare sau o tendință, iar dacă este vorba de un interval secular sau multiseclar o megatendință. În epoca modernă și contemporană s-au înfruntat permanent două astfel de megatendințe: liberalismul și marxismul.

Nu tot ce susțin școlile și curente de gândire economică se dovedește a fi de valoare. Este sarcina istoricilor gândirii economice să delimiteze ce este de valoare autentică față de erorile și prejudecățile susținute de diferite categorii de economiști, doctrine, școli și curente de gândire economică. Este clar faptul că informațiile locale, deciziile individuale pe termen scurt și, în unele privințe, chiar deciziile naționale apar insuficiente și riscante dacă se fac la întâmplare, ignorând adevărurile condensate în teoriile și doctrinele economice validate de istorie.

Este greu de presupus că activitatea economică poate fi eficientă în condițiile complicate din zilele noastre fără ajutorul calificat al științei specializate în domeniu și fără cunoașterea rădăcinilor ei istorice, respectiv doctrinele și curente de gândire economică, precum și istoria lor.

1.2.3. Obiectul și paradigma cursului de „Istoria gândirii economice”

Într-o formulare simplă și scurtă, se poate spune că obiectul cursului de „Istoria gândirii economice” îl constituie urmărirea mersului ideilor economice de-a lungul timpului, la scară mondială și națională, precum și destinul lor istoric.

Într-o altă formulare putem spune că obiectul „Istoriei gândirii economice” constă în geneza, esența și rolul principalelor teorii, doctrine și curente de gândire economică din întreaga lume și din țara noastră în epoca modernă și contemporană.

În cercetarea gândirii economice s-a statornicit și se utilizează termenul de „paradigmă”. Preluat din lingvistică și filozofie, noțiunea de *paradigmă* exprimă ansamblul de principii și teze pe care se întemeiază cercetarea unui domeniu al realității în dinamica sa. În domeniul economic, paradigma poate fi înțeleasă ca un model logic de gândire constituit dintr-o sursă comună și acceptată de probleme, un ansamblul de principii și procedee de cercetare, un set de rezolvări ale acestor probleme, precum și un sistem de criterii de evaluare a soluțiilor elaborate și a rezultatelor obținute.

Geneza, esența și rolul gândirii economice sunt condiționate de o serie de factori de natură obiectivă și subiectivă dintre care menționăm mediul economico-social (principalul factor obiectiv) sau optica prin care privește economistul respectiv problemele aflate la ordinea zilei (principalul factor subiectiv), determinată de interesele materiale pe care le exprimă și care depind atât de calitățile lui individuale cât și de interesele personale și de grup și pe care le apără.

Pentru a identifica în mod corect mesajul și aportul real al fiecărei teorii sau doctrine economice, al fiecărui gânditor sau curent de gândire economică este necesar să ținem seama de toți

factorii, fără excepție. Pe plan metodologic, această cerință îmbracă forma unui ansamblu de repere interdependente sau criterii denumite și paradigmă. În esență este vorba de șase repere sau criterii mai importante, și anume: criteriul epocii, al opticii, al filiațiunii de idei, criteriul valorii cognitive, al rolului practic și al destinului istoric al respectivelor teorii, doctrine, școli și curente de gândire economică.

Pe parcursul istoriei, unele teorii se învechesc și apar în schimb altele. Noile teorii preiau ceea ce este peren din vechile teorii și abandonează ceea ce este învechit, depășit istoricește. Problema apariției noilor teorii și în general a revoluțiilor științifice a fost analizată de Th. Kuhn în *Structura revoluțiilor științifice* (1962) și de Karl Popper în *Logica descoperirii științifice* (1935). Kuhn a introdus conceptul de paradigmă pe care o definește ca fiind ansamblul de teorii, de tehnici, de valori împărțite de comunitatea oamenilor de știință, o matrice a științei ce furnizează armătura conceptuală a cercetării; ea conține generalizări simbolice, care permit construcția de rafinamente logice și matematice și care joacă rolul de legi sau definiții.

Fiecărei doctrine sau curent de gândire economică îi este specifică o anumită paradigmă. Înlocuirea unei paradigme vechi cu una nouă sau altfel spus trecerea la altă paradigmă se datorează înmulțirii anomaliilor și erodării paradigmei tradiționale care duce la nemulțumirea cercetătorilor față de vechiul mod de gândire, la o stare de criză în știință care obligă la căutarea unei soluții, a unei ieșiri din impas.

Putem spune deci că în cadrul științei economice întâlnim atât o dezvoltare cumulativă de idei și teorii de aceeași natură, făurite pe baza aceleiași paradigme, cât și o dezvoltare necumulativă în timpul căreia se schimbă total sau parțial vechea paradigmă și sunt elaborate teorii cu totul noi care pot să contrazică total sau parțial vechile teorii din domeniul respective.

Una din primele și cele mai citite monografii erudite asupra temei generale a „relației dintre schimburile gândirii și interesele economiștilor și metodele și scopurile urmărite de către cei ce elaborează politici economice a fost *Economie politică și politica economică* a lui Winch (1969). Tratatând, așa cum a făcut-o, prima jumătate a secolului XX (și, în principal perioada de până în 1920), această lucrare a umplut un gol în istoria economiei politice și a politicilor economice, și a evenimentelor din trecutul recent, fiind astfel deosebit de interesantă pentru studenți și nespecialiști. A fost urmată de către o varietate de monografii de cercetare mai specializate și mai detaliate, cum ar fi studiul făcut de Howson și Winch (1977) asupra practicii Consiliului Consilierilor Economici în Gândirea economică și India, Barber (1975) a examinat eficacitatea teoriei economice aplicate de către autori care au tratat problemele economice ale Indiei în timpul existenței Companiei India de Est. Alți istorici ai gândirii economice au avut în vedere interacțiunile complexe dintre evenimentele economice, teorii și politici, cu referire la un timp mult mai scurt de manifestare și la subiecte mai îngust definite.

Berg (1980), de exemplu, s-a concentrat asupra celor circa trei decenii ce au urmat războaielor napoleonice, examinând detaliat implicațiile teoretice și ideologice a „chestiunii mașinării”. El susținea că aceasta a reprezentat perioada critică în care contemporanii și-au dat seama pentru prima oară de schimbările tehnologice aduse de revoluția industrială și în care a apărut economia politică clasică. În ciuda problemei aparent înguste pe care a ales s-o investigheze, oricum, viziunea ei asupra a la ce se referea dezbaterile secolului XIX și a „analiza sa a multor niveluri diferite – politic, social și intelectual – pe care a fost creată și articulată economia politică” a avut un efect de largire simțitoare a perspectivelor deschise de către cercetarea sa.

Analiza istoriei gândirii economice din cele mai vechi timpuri duce la concluzia că formarea și dezvoltarea istoriei gândirii economice au contribuit toate popoarele lumii, indiferent de mărimea lor. Cu atât mai mult este valabilă aceasta în epoca actuală când are loc un adevărat dialog al culturilor popoarelor lumii.

Să ne reamintim

Istoria gândirii economice este o componentă a sistemului științelor economice și se află în imediata vecinătate a economiei politice, ca nucleu teoretic al acestui sistem.

Conceptul de **gândire economică** exprimă o reflectare în mințile oamenilor a realității vieții economice.

Teoria economică este un produs al gândirii superioare și evidențiază esența fenomenelor și proceselor economice și anumite corelații ce există între acestea.

Știința economică poate fi definită ca un ansamblu de teorii economice acceptate de marea majoritate a specialiștilor în domeniu economic.

Doctrina economică se definește ca fiind un ansamblu de teorii economice la care se adaugă și o serie de aprecieri de ordin politic, social, moral asupra instituțiilor și a cadrului legal ce stă la baza funcționării mecanismului economiei.

Școala de gândire economică este o formațiune științifică a unor oameni de specialitate grupați, prin propria voință, în jurul unui mentor sau/și idei directoare.

Curentul de gândire economică reprezintă un ansamblu de teorii și doctrine economice care explică și susțin un anumit gen al dezvoltării.

1.3. Rezumat

Istoria gândirii economice ca știință ține cont de contextul general al științelor social-umane în ansamblul cărora s-au dezvoltat. Economia politică și istoria gândirii economice (doctrinile economice) se susțin reciproc. Istoria gândirii economice mai are legături cu istoria filozofiei, istoria sociologiei, a politologiei și a dreptului. Între aceste științe există interferențe.

Principalele criterii pe baza cărora se formează școlile și curentele de gândire economică sunt: comunitatea de interese materiale, social-politice ale membrilor acesteia; comunitatea de metodă (paradigmă); adversități politico-ideologice comune față de alți gânditori; asemănări în ceea ce privește ascendența lor culturală, poziția teoretică, opțiunea lor de politică economică.

„Istoria gândirii economice” caută să răspundă la întrebări cum ar fi: când și din ce cauze au apărut și cum au evoluat diferitele teorii, doctrine, școli și curente de gândire economică?; ce interese au exprimat sau au apărut ele?; ce contribuții au avut ele la dezvoltarea teoriei economice, a științei economice și la motivarea diferitelor politici economice?; care a fost destinul istoric al diferitelor teorii, doctrine, școli și curente de gândire economică?; ce învățăminte putem trage din succesele și eșecurile diferitelor teorii, doctrine, școli, curente economice?; ce credibilitate au în zilele noastre cele mai cunoscute teorii, doctrine, școli, curente de gândire economică din trecut?

1.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Conceptul de gândire economică exprimă:

- a) o reflectare în mințile oamenilor a realității vieții economice
- b) o reflectare în mințile oamenilor a realității vieții politice și sociale
- c) o reflectare în mințile oamenilor a realității înconjurătoare

2. Știința economică poate fi definită ca:

- a) un ansamblu de idei economice acceptate de marea majoritate a specialiștilor în domeniu economic
- b) un ansamblu de teorii economice acceptate de marea majoritate a specialiștilor în domeniu economic
- c) un ansamblu de doctrine economice acceptate de marea majoritate a specialiștilor în domeniu economic

3. Școala de gândire economică este:

- a) formațiune științifică a unor oameni de specialitate grupați, prin propria voință, în jurul unui mentor sau/și idei directoare
- b) grupare a unor oameni de știință
- c) clădire în care își desfășoară activitatea câțiva oameni de specialitate grupați, prin propria voință, în jurul unui mentor sau/și idei directoare

4. Geneza, esența și rolul gândirii economice sunt condiționate de o serie de factori de natură:

- a) obiectivă
- b) subiectivă
- c) atât obiectivă, cât și subiectivă

5. Noțiunea de paradigmă exprimă:

- a) ansamblul de principii și teze pe care se întemeiază cercetarea unui domeniu al realității în dinamica sa
- b) ansamblul de principii și teze pe care se întemeiază cercetarea unui domeniu al ficțiunii în dinamica sa
- c) ansamblul de școli și curente de gândire economică

1.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Lupan M, *Istoria gândirii economice*, 2009, www.seap.usv.ro

Capitolul 2.

Mercantilismul și fiziocratismul

2.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate noțiuni referitoare la apariția și dezvoltarea primelor curente de gândire economică

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

2.2. Conținut

2.2.1. Mercantilismul

Mercantilismul (primul curent de gândire economică) poate fi definit ca un ansamblu de măsuri de politică economică și de idei economice care au dominat în țările vest-europene în secolele XVI, XVII, până la mijlocul secolului XVIII. Termenul de mercantilism a fost pus în circulație de Adam Smith care dorește să exprime într-un înțeles latin un “spirit negustoresc de a face bani”.

În secolele XV-XVII predominau încă valorile religioase și concepțiile medievale ale primatului supranaturalului. În opoziție și în spirit renescentist se formează o viziune a omului ce exaltă valorile absolute ale statului, pe de o parte, și ale bogăției, pe de altă parte.

Mercantilismul apare astfel ca primul curent de gândire economică modernă.

Mercantilismul dezvoltă teza conform căreia statul își sporește forța, favorizând îmbogățirea cetățenilor săi, idee aparată de comercianți, finanțiști, manufacturieri. Ei apără statul deoarece își dau seama că prospețimea comerțului stă în puterea politică a statului. Mercantiliștii cred în îmbogățirea comercianților. Ne aflăm pentru prima dată în fața unei teorii asupra societății care se dezvoltă exclusiv pe plan economic și prin mijloace economice. În concepția mercantiliștilor sporirea bogăției are loc pe baza întreprinderii private capitaliste.

Dezvoltarea întreprinderii capitaliste necesită sume importante de bani, obținute prin comerț, prin realizarea profitului. Este deci necesară prezența piețelor de desfacere care se găseau în mediul național. Dar cu timpul acestea devin insuficiente, fiind necesare piețele externe. Dar cucerirea de piețe externe necesită implicarea statului. Ea se evidențiază în cazul cuceririlor coloniale. Deci se poate spune că mercantilismul este doctrina de bază a formării imperiilor coloniale.

Mercantilismul s-a conturat într-un context istoric specific secolului XVI, respectiv a fost favorizat de marile descoperiri geografice și totodată de procesul formării datelor moderne în

Spania, Anglia, Franța, Portugalia. În esență, mercantilismul este și o doctrină economică protecționistă pentru că s-a bazat pe sprijinul statului în funcționarea economiei, atât în plan intern cât și în relațiile economice cu alte țări.

Mercantilismul este considerat un curent care s-a aplecat mai ales asupra problemelor din domeniul circulației mărfurilor și a fost, totodată, un curent care s-a bazat pe o abordare descriptivă a fenomenelor și proceselor economice. În cadrul acestui curent, economiștii și-au adus contribuția la dezvoltarea unor teorii referitoare la bogăție, profit și bani.

În ceea ce privește conceptul de bogăție, mercantiliștii considerau că aceasta poate să sporească prin intermediul monedei, a industriei și a comerțului. La început, bogăția era interpretată prin cantitatea de metale prețioase pe care un stat reușea să le dobândească.

Mercantiliștii dezvoltă conceptul de profit ca fiind suma de bani care rezultă din diferența de preț la cumpărarea și la vânzarea mărfurilor. Teoria cantitativă a banilor s-a dezvoltat deoarece mercantiliștii au observat legătura direct proporțională între nivelul prețurilor și cantitatea de bani aflată în circulație.

Doctrina mercantilistă a fost o doctrină protecționistă care s-a bazat pe intervenția statului care a mers în mai multe direcții, respectiv: sprijinirea prin toate mijloacele a procesului de intrare a metalelor prețioase în țară, prohibirea exportului de metale prețioase, stimularea exportului de produse finite și interzicerea exportului de materii prime necesare producției interne, promovarea unei balanțe comerciale active.

Mercantilismul a cunoscut două etape: timpuriu și dezvoltat.

Mercantilismul timpuriu a fost caracteristic Spaniei și Portugaliei. A fost un mercantilism metalist sau bullionist, întrucât a stimulat intrarea metalelor prețioase în țară și a considerat că bogăția unei țări este cu atât mai mare cu cât rezervele de metale prețioase sunt mai mari. S-a conturat în sec XVI și începutul sec XVII, fiind favorizat de marile descoperiri geografice care au determinat intrarea în țară a unor însemnate cantități de metale prețioase, dublată de legi extrem de prohibitive privind ieșirea lor. Treptat aceste cantități au determinat reducerea procesului de producție și țările respective au fost nevoite să importe produse de strictă necesitate astfel încât o mare parte din acumulările de aur și argint au fost utilizate pt cumpărarea acestor bunuri din Anglia și Franța, determinând, astfel, îmbogățirea acestora din urmă.

Mercantilismul dezvoltat este propriu Franței și Angliei. În Franța s-a numit industrialism, întrucât francezii considerau că dezvoltarea economică presupune dezvoltarea industriei, dezvoltarea unei infrastructuri și a unei flote comerciale menită să asigure activitatea de comerț exterior. Reprezentantul său de seamă este J. B. Colbert.

Jean - Baptiste Colbert (n. 29 august 1619; d. 6 septembrie 1683) a fost economist francez, reprezentant al școlii mercantiliste de economie. A fost ministru de finanțe la Curtea regelui

Ludovic al XIV-lea. A fost considerat un administrator ideal al acelor vremuri. A fost susținător al procesului de inițiere a unui tarif vamal extrem de dur, care avea numeroase restricții privind importul de produse din alte țări, privind exportul de grâu și reduceri la tarife pentru importul de materii prime și exportul de produse finite.

Trecerea de la mercantilism la liberalismul economic se produce în secolul XVII prin contribuția unor gânditori care încearcă să se distanțeze de ideile mercantilismului. Este vorba de John Locke, David Hume și William Petty.

John Locke (n. 29 august 1632; d. 28 octombrie 1704) a fost un filosof și om politic englez din secolul al XVII-lea, preocupat epistemologie și societate. S-a născut la Wrington, Anglia; studiază mai întâi la Londra, apoi trece la Oxford, manifestând o deosebită preferință pentru studiile exacte, medicină și filosofie. În anul 1665 este secretar de legăție la Cleve, pe lângă Sir Walter Van, dar pentru scurtă vreme (două luni).

John Locke a fost fondator al epirismului modern și apărător al libertății, are idei revoluționare și îi influențează puternic pe economiștii clasici englezi. Este urmaș al lui William Petty. Apără proprietatea privată ca un drept natural derivat din muncă, statul neputând dispune în mod natural de ea.

În opera lui, John Locke face distincție între tipurile de dobânzi monetare și reale. Studiază ecuația cantitativă, acordând mare importanță vitezei de circulație a banilor. Dintre scrierile sale amintim: *Eseu despre guvernul civil* (1690); *Considerații despre consecințele diminuării dobânzii și creșterea valorii banilor* (1692); *Alte considerații despre creșterea valorii banilor* (1695).

David Hume (n. 26 aprilie 1711; d. 25 august 1776) a fost un filozof, istoric și economist scoțian, un adept al empirismului, unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai iluminismului scoțian. A fost un critic neobosit al dogmatismului metafizic și religios, devenind celebru pentru modul curajos în care a abordat, de pe poziții sceptice, o serie de subiecte filozofice cum ar fi cauzalitatea, identitatea personală sau originea virtuții.

Contemporan cu Immanuel Kant, Hume a respins și a ridiculizat valoarea ideilor abstracte, a ideilor ce nu vin din realitate, din experiența proprie. El a analizat forțele ce impulsionează activitatea economică, dorința de muncă și acumulare. Considera că nu trebuie să adopte nicio măsură de tip redistributiv pentru a nu dispărea stimulii individuali, necesari funcționării sistemului economic. A criticat teoriile mercantiliste și fiziocrate dominante ale vremii sale. I-a atacat pe deținătorii de terenuri ce nu contribuiau la creșterea bogăției naționale. În scrierile sale a tratat și alte teme economice cum ar fi teoria monetară, teoria dobânzii, politica fiscală și comerțul internațional.

William Petty (n. 2 mai 1737; d. 7 mai 1805) este un politician britanic. A fost prim ministru al Marii Britanii între 1782 și 1783. Sir William Petty a fost medic, poet, cercetator, om de știință, statistician și economist englez, născut la Dublin. A studiat medicina la universitățile din Utrecht, Amsterdam, Paris și Oxford.

Scrierile sale cu caracter economic reflectă viziunea sa anatomică ca profesionist în medicină. Considera sistemul economic un corp ce trebuie măsurat pentru a putea fi cunoscut. Eforturile sale în măsurarea magnitudinilor economice îl transformă în precursorul contabilității naționale. Indepartându-se de mercantilismul dominant al epocii sale, anticipa multe din ideile clasicilor. Evidențiază importanța economică a diviziunii muncii. Propune măsurarea valorii de bază în muncă. Considera ca interschimbul este supus legilor naturale la care este inutil să se opună și că prețurile revin întotdeauna la nivelul lor natural.

William Petty este considerat părintele economiei moderne deoarece a căutat să evidențieze esența fenomenelor și proceselor economice, servindu-se de metoda inductivă și de metoda abstracției științifice.

2.2.2. Școala fiziocrată

Școala fiziocrată a luat ființă în Franța la mijlocul sec XVIII de un grup de economiști cu vederi liberale, economiști care au manifestat o puternică critică la adresa mercantilismului, îndeosebi a celui francez care a dus la ruina agricultura. Termenul vine de la “physis” = natură și “cratos” = putere.

Fondatorii acestui curent sunt, în primul rând, gânditorii francezi Francois Quesnay, Dupont de Nemours, Vincent de Gournay, Mercier de la Riviere, Baudeau, Mirabeau, Turgot, Le Trosne, Destut de Tracy și alții. Numărul mare de adepți francezi ai acestui curent de gândire economică poate fi pus în legătură cu condițiile și tradițiile Franței în domeniul agriculturii, dar și cu interesul burgheziei agrare din această țară de a-și menține mai repede profiturile într-o ramură care, virtual, nu cere investiții prea mari în comparație cu industria.

Dar fiziocrați întâlnim și în alte țări: Rham Mohun Roy, Debendraneth Tagore și Mohandas-Mahatma Karamoham Gandhiji în India, Cung Zinghezeng și Hung Zenfag în China, Dazai Shundai, Sato Shinen, Solki Ando și Nobuhiro în Japonia, Th. Jefferson în S.U.A., Arthur Young în Anglia și Alfred Thaer în Germania.

Anne Robert Jacques Turgot (n. 10 mai 1727; d. 18 martie 1781) a fost un economist francez, reprezentant al școlii fiziocrate. A fost un predecesor al lui Adam Smith ca teoretician al liberalismului economic. Anne Robert Jacques Turgot a studiat și a scris în domeniul teologiei. Jacques Turgot, Baron de l'Aulne a fost un cunoscut politician și economist francez al secolului

XVIII. Contemporan, prieten și protector al lui Quesnay și al fiziocraților, chiar dacă a avut idei originale.

Turgot a studiat la Sorbona și a ocupat importante posturi administrative și politice, ajungând să fie ministru de finanțe pe timpul lui Luis XVI.

Decis apărător al libertății comerțului, apărător al breslelor și reformator, dar puțin în favoarea intervenției guvernamentale. În timp ce a stat la minister, l-a numit responsabil al casei de bani pe prietenul său Condorcet, încercând să restrângă cheltuielile statului. Se considera că a avut o mare influență asupra lui Adam Smith, care l-a vizitat de multe ori în timpul șederii sale în Franța.

François Quesnay (n. 4 iunie 1694; d. 16 decembrie 1774) a fost un economist francez, reprezentant al Școlii fiziocrate. Quesnay s-a pronunțat împotriva voluntarismului în economie, a cercetat procesele economice ca procese naturale și a căutat să descopere legități obiective privind desfășurarea lor. A susținut că plusvaloarea (numită de el produs net) se creează numai în agricultură, fiind un dar al naturii. Quesnay a fost medic la curtea regelui Ludovic al XV-lea.

Lucrările de referință a lui Quesnay sunt: “Tabloul economic” și “Analiza tabloului economic”. În Tabloul economic al lui François Quesnay ne este prezentată o schiță a modului cum funcționează economia modernă de piață în vederea reluării continue a reproducției capitalului social la aceeași scară.

Fiziocrații se distanțează de orientările anterioare prin insistența cu care au susținut ideea existenței unei ordini naturale, superioară oricărei ordini create de oameni. În viziunea lor, ordinea naturală genera o serie de legi naturale care reglementează viața economică. Ordinea naturală avea la bază trei elemente: libertate, proprietate și autoritate.

Elementele de “libertate” sunt foarte importante, întrucât pregătesc liberalismul economic. Acestea se pronunță împotriva oricărei intervenții din partea statului în economie și au lansat un important principiu al liberalismului economic, respectiv “laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même”.

Conceptul de “proprietate” se referă la proprietatea personală (asupra propriei persoane) și funciară (dobândirea veniturilor pentru existență, dar și pentru societate). Ideea de proprietate este reluată apoi de școlile liberale.

Prin conceptul de “autoritate” se face referire la autoritatea bazată pe despotismul legilor care asigură pentru fiecare cetățean o poziție egală față de lege.

Contribuțiile mai importante ale fiziocraților se regăsesc în dezvoltarea conceptului debogație și a conținutului muncii productive și neproductive. Ei au considerat că bogăția se creează numai în agricultură deoarece numai în această ramură economică există produs net, adică un surplus peste cheltuieli, peste bogăția consumată. Celelalte active erau considerate neproductive (ex: industria realizează o transformare a resurselor dar nu creează surplus).

Produsul net, în viziunea lor, a fost asimilat prin renta funciară și considerau că este un produs net ce trebuie însușit de proprietarii de pământ. Munca productivă se întâlnește, așadar, numai în agricultură.

Alte contribuții ale școlii fiziocrate: definirea capitalului ca factor de producție – se vorbește de avansuri inițiate ca avansuri anuale. Criteriul de delimitare este modul cum participă, se consumă și se înlocuiește. Avansurile inițiale se constituiau din cheltuielile făcute de proprietar pentru ameliorarea solului, fertilizare, infrastructură. Avansurile anuale se constituiau din cheltuielile făcute de arendași pentru plata salariilor; gruparea societății franceze în trei clase: clasa productivă (care includea pe toți cei implicați în agricultură), clasa proprietarilor (proprietarii de pământ, suverani, clerici, funcționarii de stat) și clasa sterilă, neproductivă (toate celelalte ramuri neagricole); elaborarea tabloului economic – un model privind reproducția capitalului social, schimburile economice între agricultori și celelalte clase sociale.

Să ne reamintim

Mercantilismul (primul curent de gândire economică) poate fi definit ca un ansamblu de măsuri de politică economică și de idei economice care au dominat în țările vest-europene în secolele XVI, XVII, până la mijlocul secolului XVIII. Termenul de mercantilism a fost pus în circulație de Adam Smith care dorește să exprime într-un înțeles latin un “spirit negustoresc de a face bani”.

Școala fiziocrată a luat ființă în Franța la mijlocul sec XVIII de un grup de economiști cu vederi liberale, economiști care au manifestat o puternică critică la adresa mercantilismului, îndeosebi a celui francez care a dus la ruinarea agriculturii. Termenul vine de la “physis” = natură și “cratos” = putere.

Jean - Baptiste Colbert (n. 29 august 1619; d. 6 septembrie 1683) a fost economist francez, reprezentant al școlii mercantiliste de economie. A fost ministru de finanțe la Curtea regelui Ludovic al XIV-lea.

John Locke (n. 29 august 1632; d. 28 octombrie 1704) a fost un filosof și om politic englez din secolul al XVII-lea, preocupat epistemologie și societate.

David Hume (n. 26 aprilie 1711; d. 25 august 1776) a fost un filozof, istoric și economist scoțian, un adept al empirismului, unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai Iluminismului scoțian.

William Petty (n. 2 mai 1737; d. 7 mai 1805) este un politician britanic. A fost prim ministru al Marii Britanii între 1782 și 1783.

Anne Robert Jacques Turgot (n. 10 mai 1727; d. 18 martie 1781) a fost un economist francez, reprezentant al școlii fiziocrate. A fost un predecesor al lui Adam Smith ca teoretician al liberalismului economic.

François Quesnay (n. 4 iunie 1694; d. 16 decembrie 1774) a fost un economist francez, reprezentant al Școlii fiziocrate. Quesnay s-a pronunțat împotriva voluntarismului în economie, a cercetat procesele economice ca procese naturale și a căutat să descopere legități obiective privind desfășurarea lor.

2.3. Rezumat

Mercantilismul este considerat un curent care s-a aplecat mai ales asupra problemelor din domeniul circulației mărfurilor și a fost, totodată, un curent care s-a bazat pe o abordare descriptivă a fenomenelor și proceselor economice. În cadrul acestui curent, economiștii și-au adus contribuția la dezvoltarea unor teorii referitoare la bogăție, profit și bani. În ceea ce privește conceptul de bogăție, mercantiliștii considerau că aceasta poate să sporească prin intermediul monedei, a industriei și a comerțului. La început, bogăția era interpretată prin cantitatea de metale prețioase pe care un stat reușea să le dobândească.

Doctrina mercantilistă a fost o doctrină protecționistă care s-a bazat pe intervenția statului care a mers în mai multe direcții, respectiv: sprijinirea prin toate mijloacele a procesului de intrare a metalelor prețioase în țară, prohibirea exportului de metale prețioase, stimularea exportului de produse finite și interzicerea exportului de materii prime necesare producției interne, promovarea unei balanțe comerciale active.

Fiziocrații se distanțează de orientările anterioare prin insistența cu care au susținut ideea existenței unei ordini naturale, superioară oricărei ordini create de oameni. În viziunea lor, ordinea naturală genera o serie de legi naturale care reglementează viața economică. Ordinea naturală avea la bază trei elemente: libertate, proprietate și autoritate.

Elementele de “libertate” sunt foarte importante, întrucât pregătesc liberalismul economic. Acestea se pronunță împotriva oricărei intervenții din partea statului în economie și au lansat un important principiu al liberalismului economic, respective “laissez fair, laissez passer, le monde va de lui meme”.

Conceptul de “proprietate” se referă la proprietatea personală (asupra propriei persoane) și funciară (dobândirea veniturilor pentru existență, dar și pentru societate). Ideea de proprietate este reluată apoi de școlile liberale. Prin conceptul de “autoritate” se face referire la autoritatea bazată pe despotismul legilor care asigură pentru fiecare cetățean o poziție egală față de lege.

Contribuțiile mai importante ale fiziocraților se regăsesc în dezvoltarea conceptului de bogăție și a conținutului muncii productive și neproductive. Ei au considerat că bogăția se creează numai în agricultură deoarece numai în această ramură economică există produs net, adică un surplus peste cheltuieli, peste bogăția consumată. Celelalte active erau considerate neproductive (ex: industria realizează o transformare a resurselor dar nu creează surplus).

2.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. În ceea ce privește conceptul de bogăție, mercantiliștii considerau că aceasta poate să sporească prin intermediul:
 - a) monedei, a industriei și a comerțului
 - b) monedei, a industriei și a agriculturii
 - c) agriculturii, a industriei și a comerțului

2. Mercantiliștii dezvoltă conceptul de profit ca fiind:
 - a) suma de bani care rezultă din vânzarea mărfurilor
 - b) suma de bani care rezultă din diferența de preț la cumpărarea și la vânzarea mărfurilor
 - c) suma de bani care trebuie plătită la cumpărarea mărfurilor

3. Mercantilismul a cunoscut:
 - a) șase etape
 - b) patru etape
 - c) două etape

4. Mercantilismul timpuriu a fost caracteristic:
 - a) Spaniei și Portugaliei
 - b) Angliei și Franței
 - c) Germaniei și Austriei

5. Mercantilismul dezvoltat este a fost caracteristic:
 - a) Spaniei și Portugaliei
 - b) Angliei și Franței
 - c) Germaniei și Austriei

6. În Anglia, mercantilismul dezvoltat s-a numit:
- a) mercantilism comercial
 - b) mercantilism agricol
 - c) mercantilism industrial
7. John Locke face distincție între tipurile de dobânzi:
- a) monetare și reale
 - b) monetare și fictive
 - c) monetare și bănești
8. Școala fiziocrată a fost reprezentată de către:
- a) John Locke
 - b) David Hume
 - c) François Quesnay
9. Contribuțiile mai importante ale fiziocraților se regăsesc în:
- a) dezvoltarea conceptului de bogăție și a conținutului muncii productive și neproductive
 - b) dezvoltarea conceptului de bogăție
 - c) dezvoltarea conținutului muncii productive și neproductive
10. Fiziocrații au considerat că bogăția se creează numai în:
- a) industrie
 - b) agricultură
 - c) comerț

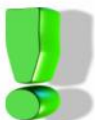

2.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice* (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată), Ed. Academiei Române, București, 2004
- c. Tașnadi Al., *Doctrine economice*, Ed. ASE, București, 2001

Capitolul 3.

Liberalismul economic clasic

3.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate principalele etape ale dezvoltării liberalismului economic, precum și ideile promovate de reprezentanții de seamă ai acestui curent de gândire economică: Smith, Ricardo și Malthus.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

3.2. Conținut

3.2.1. Scurt istoric al liberalismului economic

Liberalismul ca mișcare intelectuală s-a conturat în perioada de timp cuprinsă între mijlocul secolului XVIII și mijlocul secolului XIX. Liberalismul s-a manifestat pe mai multe planuri: politic – care consacră o serie de libertăți pentru oameni comparativ cu perioada feudală; spiritual – cu o serie de prefaceri (accentul pus pe individ și posibilitățile acestuia de a-și manifesta interesul pt cultură, artă); economic – în care liberalismul este caracterizat prin mai multe elemente.

Aceste elemente sunt: libertatea de mișcare a agenților economici, care nu mai sunt constrânși de o serie de situații; individualismul, care arată că accentual este pus pe individ privit ca o entitate separată de stat și un accent pe capacitatea omului de a lua cele mai bune decizii; hedonismul, interpretat prin obținerea unor rezultate maxime printr-un efort minim.

În combinație cu cele două principii (individualism și hedonism) au dus la obținerea așa numitului “*homo economicus*” (formulat pentru prima dată de Adam Smith); la baza economiei de piață trebuie să stea proprietatea privată, care este un suport pentru manifestarea intereselor agenților economici, o motivație a asumării riscurilor activităților economice și, totodată, este o condiție fundamentală pentru luarea celor mai bune decizii în privința adjudecării resurselor și utilizarea acestora cu maximă eficiență; capacitatea de autoreglare a economiei de piață, care se manifestă prin intermediul deciziilor agenților economici care primesc prin intermediul prețurilor o serie de semnale privind raportul dintre cerere și ofertă. În acest context piața a devenit treptat un element central al activității economice.

Alte elemente la fel de importante sunt : credința economiștilor din această orientare că ordinea naturală este cea care afectează și activitatea economică și că aceasta este superioară

oricărei ordini creată de oameni; mecanismul prețurilor și al repartiției venitului național a avut la bază teoria obiectivă a valorii care susținea că izvorul valorii este munca omenească, iar veniturilor factorilor de producție reprezintă părți din valoarea produsului creat; libertatea de mișcare a agenților economici s-a manifestat atât în planul relațiilor din interiorul unei economii, cât și în plan extern, ceea ce a dat naștere la politica liberului schimb; prin această orientare s-au pus bazele economiei politice ca știință, punctul de plecare fiind lucrarea lui Adam Smith “Avuția națiunilor”, ceilalți economiști din școala clasică având contribuția lor la elaborarea de legi și concepte specifice.

Mai mult, începând cu școala clasică s-a considerat că economia trebuie să aibă un caracter pragmatic și trebuie folosită de agenții economici în activitatea practică. Economiștii liberali clasici aveau credință că ideile liberalismului economic vor avea o rezistență în timp și se vor răspândi pe întreg cuprinsul globului. În această perioadă s-a produs un progres, comparativ cu celelalte școli pentru că economiștii din această școală s-au ocupat cu predilecție de probleme privind producția și repartiția, neomițând problemele circulației.

Inițial, teoria liberalismului economic a avut ca adversari susținătorii privilegiilor feudale, care apărau tradițiile aristocratice și drepturile regale cu privire la conducerea economiilor naționale în interesul propriu acestei clase a regalității. Către sfârșitul secolului al 19-lea, dezideratele liberale deveniseră, în cea mai mare măsură, realități. Pozițiile stângii și ale naționaliștilor au formulat noi provocări pentru liberalismul economic al vremii. Cea mai importantă provocare adresată economiei liberale a venit, în secolul al 19-lea, odată cu reinstituirea tarifelor în Germania, ca măsură autoprotectivă, de supraviețuire, în timpul unui război de lungă durată.

O altă provocare semnificativă adresată teoriei economice liberale a venit din partea școlilor de gândire progresiste și socialiste care puneau în discuție redistribuirea bogăției, problema unei egalități economice mai accentuate, a unor programe guvernamentale care să ajute clasele dezavantajate, sărace, și în unele cazuri, problema economiilor planificate. La limita dintre secole, multe partide liberale au trecut de partea pozițiilor progresiste care se opuneau liberalismului economic, însușindu-și formula liberală pentru noua lor atitudine politică.

După primul război mondial și după marea criză care a urmat acestuia, teoria a căzut în disgrație. Începând cu anul 1945 și până în anii '70, teoria liberală a fost înlocuită de teoria economică keynesistă care aducea în atenția factorilor de decizie economică aspectul macroeconomic, indicând necesitatea unei economii mixte, caracterizate prin existența concomitentă atât a întreprinderilor private particulare, cât și a întreprinderilor de stat, ceea ce echivalează cu un amestec de elemente proprii economiei de piață și economiei planificate, care presupune intervenția statului în economie.

3.2.2. Evoluția liberalismului economic

Liberalismul economic s-a dezvoltat în mod inegal sub aspectul ariei geografice (mai întâi în țările vest-europene), iar în Europa de sud-est la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Liberalismul economic reprezintă o megatendință în știința economică, fiind orientarea cu cea mai mare rezistență în timp în știința economică.

Adam Smith (botezat pe 5 iunie/ 16 iunie 1723 – în Kirkcaldy; d. 17 iulie 1790) a fost un economist, om politic și filozof scoțian. A început studiile la vârsta de 14 ani, din 1737 până în 1740 la universitatea din Glasgow, unde a luat parte la cursurile profesorului Hutcheson. Între 1740 - 1746 a studiat filosofia la Colegiul Balliol din Oxford.

Între 1748-1749 a primit oferta de a ține un curs public la universitatea din Edinburgh. Lucrări sale de referință sunt: *Teoria sentimentelor morale* (1759), lucrare cu un pronunțat caracter filosofic, bine apreciată de specialiști; *Avuția națiunilor – cercetare asupra naturii și cauzelor ei* (1776), lucrare bine primită în epocă, însă păreri sunt împărțite în ceea ce privește importanța ei. Aceasta din urmă este o lucrare care cuprinde 5 cărți în care sunt prezentate elemente de teorie economică, istorie economică, istorie a doctrinelor economice și elemente de finanțe. *Avuția națiunilor* nu este un manual de Economie politică, ci mai degrabă sugerează – legiuitorilor și oamenilor de stat – măsurile care pot asigura populației un venit abundent, iar comunității resursele suficiente pentru funcționarea normală a serviciilor publice.

Opera teoretică a lui Adam Smith a contribuit la fundamentarea disciplinei academice moderne a economiei pieței libere și a constituit și cel mai important argument pentru comerțul liber, capitalism și liberalism, în general. Adam Smith a fost inițial interesat de etică. În cartea *Teoria sentimentelor morale* se găsește baza filosofiei sale liberale și definiția ordinii naturale a societății.

Publicarea cărții *Avuția națiunilor* a lui Adam Smith, în 1776, este considerată originea economiei ca știință. Clasicii au scris într-o epocă în care industria cunoștea o dezvoltare fără precedent. Preocuparea principală a fost creșterea economică și teme relaționate cum sunt: distribuția, valoarea, comerțul internațional, etc.

Lucrarea sa, *Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei* a fost una din primele încercări de a studia dezvoltarea istorică a industriei și comerțului în Europa. Această lucrare a ajutat la crearea economiei ca disciplină academică modernă și a furnizat una dintre cele mai bune argumentări intelectuale pentru comerțul liber și capitalism.

Contribuțiile mai importante ale lui Smith se regăsesc în domeniul definirii conceptului de bogăție și a căilor de sporire a acesteia (în teoria valorii și a prețului, în teoria repartiției și a formării veniturilor factorilor de producție), precum și contribuții importante în planul relațiilor economice internaționale (prin teoria costurilor absolute).

Conceptul de bogăție este mult mai larg decât cel formulat de mercantiliști și fiziocrați, cuprinzând toate bunurile necesare traiului care se produc într-o economie prin munca societății respective, la care se adaugă bunurile obținute din alte țări prin schimb și rezervele de metale prețioase. Smith a fost preocupat și de căile de sporire ale bogăției, considerând că principala cale este sporirea forței productive a muncii în raport cu cea neproductivă.

Smith vorbește pe larg în primele 3 capitole despre diviziunea muncii și importanța acesteia pentru creșterea productivității muncii și a aportului de cooperare între diferite activități.

El considera că sporirea bogăției este strâns legată și de procesul de acumulare a capitalului și de concretizarea lui în noi echipamente sau obiective economice care creau noi locuri de muncă.

În același context se încadrează și conceptul despre munca productivă și munca neproductivă. Munca productivă trebuie să fie plătită din capital, să se concretizeze în bunuri materiale și să creeze un profit peste costurile de producție. Conceptul va evolua în timp, extinzându-se și asupra serviciilor, în special în sec XX, odată cu creșterea ponderii sectorului terțiar.

O altă contribuție importantă este legată de efortul său de elucidare a mecanismului și legilor pieței, respectiv evidențierea făcută în privința rolului interesului, motivației oamenilor pentru un gen de activități economice și a rolului concurenței libere în procesul de autoreglare a economiei. El dezvoltă conceptul de “mână invizibilă”, un fel de metaforă pentru piața concurențială, cuînțelesul că o “mână invizibilă” așează pe fiecare la locul potrivit și îi conduce la atingerea intereselor personale. El consideră că statul trebuie să intervină în viața economică și că funcțiile sale trebuie să se manifeste pe trei planuri: apărarea țării; administrarea justiției și inițierea de lucrări și proiecte în domeniul public.

În ceea ce privește “teoria valorii”, Adam Smith este adeptul teoriei obiective a valorii, considerând că izvorul valorii este munca umană și că mărimea valorii este dată de cantitatea de muncă înglobată în produs.

Alături de acest concept, întâlnim alte 2 idei fundamentale ale operei sale: valoarea unui produs se poate exprima prin cantitatea de muncă încorporată în produsul ce se obține la schimb; valoarea este suma veniturilor factorilor de producție (salariu, profit, rentă).

Există, în teoria valorii formulată de Smith, așa numitul “paradox”: el a observat că există produse cu valoare de întrebuințare foarte redusă și valoare de schimb ridicată și invers (ex: prețul apei și prețul diamantelor). Acest paradox a fost rezolvat, mai târziu, de David Ricardo care îl va explica prin gruparea produselor în productibile și neproductibile prin introducerea conceptului de “raritate”.

În ceea ce privește “teoria repartiției”, Adam Smith pornește de la structura de clasă a societății engleze, respectiv gruparea acestora în muncitori, capitaliști și proprietari funciari. Prin procesul de distribuire se formează veniturile fiecăreia dintre aceste clase.

Salariul este răsplata naturală a muncii, venitul care se cuvine lucrătorilor și este singurul venit dobândit prin muncă. Smith admite că mărimea salariului este influențat de contractul încheiat între muncitor și patron și este influențat de starea economiei, fiind primul economist care vorbește despre progres, stagnare și repaus economic considerând că într-o perioadă de regres economic nu se justifică creșterea salariului. De asemenea, vorbește despre salariul real și cel nominal.

În “teoria rentei”, Smith a analizat renta funciară și cea a minelor. Renta funciară este considerată un venit ce se cuvine proprietarului de pământ, izvorul rentei fiind proprietatea privată asupra pământului.

Renta este, în concepția lui Adam Smith, primul scăzământ din valoarea muncii agricultorilor, componentă a costului de producție și deci element component al prețului și este privită ca rezultat al forțelor naturii.

În ceea ce privește “profitul”, Smith considera că este al doilea scăzământ din valoarea produsului creat de lucrători. El vorbea de un profit obișnuit și, uneori, de un supraprofit. Mărimea profitului depinde de mărimea capitalului investit, de concurența dintre agenții economici și de riscurile aferente fiecărui gen de activitate.

David Ricardo (n. 18 aprilie 1772; d. 11 septembrie 1823) a fost un economist englez, reprezentant al Școlii Clasice de Economie. Ricardo a provenit dintr-o familie de evrei, originară din Olanda. Se naște însă la Londra, unde tatăl său activa în postul de currier de mărfuri. Căsătorindu-se, își schimbă religia, fapt ce aduce după sine ruptura cu familia. În 1821 fondează clubul de Economie Politică, primul de acest fel din Marea Britanie. Moare trei ani mai târziu, la numai 51 de ani.

Ricardo a fost un bun cunoscător al vieții economice, preocupările lui fiind legate de analiza circulației banilor, agricultură și comerțul exterior al Angliei. Lucrarea sa de referință este “Despre principiile economiei politice și ale impunerii” (1817). Lucrarea cuprinde 32 de capitole, din care primele 7 capitole tratează partea de teorie propriu-zisă, iar ultima parte reprezintă o corespondență cu Malthus și Say din care rezultă preocupările sale pentru o analiză cât mai corectă a vieții economice.

Ricardo a fost și parlamentar, fiind preocupat de pătrunderea ideilor liberalismului în viața economică a Angliei. Contribuțiile sale se regăsesc în planul teorii valorii, teoria repartiției și teoria despre comerț exterior.

În ceea ce privește “teoria valorii”, Ricardo a fost un adept al teoriei obiective a valorii, întrucât a susținut că izvorul valorii este munca umană, iar mărimea valorii se poate aprecia prin

timpul de muncă social consumat pentru obținerea unui produs. Timpul de muncă social este definit drept timpul consumat în condiții mai dificile (cel mai îndelungat timp pentru obținerea unui produs).

David Ricardo face distincție între valoarea absolută (consumul de muncă) și valoarea relativă (de schimb) – cantitatea de bunuri ce se poate obține în schimbul unui anumit produs. În teoria valorii elaborate de Ricardo sunt depășite o serie de inconveniente din teoria valorii a lui Smith: el rezolvă paradoxul valorii sesizat de Smith, dar nerezolvat de acesta. El explică paradoxul prin gruparea produselor în productibile și nereproductibile (metale rare, tablouri, diamante) al căror preț nu se formează pe baza ofertei existente, fiind vorba de un monopol care duce la creșterea prețului acestora.

Aflându-se în polemică mai ales cu Say, David Ricardo consideră că utilitatea unui produs este foarte importantă pentru formarea valorii de schimb, dar că nu prin utilitate ar trebui să se definească conținutul valorii. De la valoare Ricardo ajunge apoi la preț, considerând că poate fi vorba de un preț natural aferent valorii muncă și un preț al pieței care poate să se abată de la cel natural. El spunea că oscilația prețurilor este determinată, în primul rând, de schimbările ce se produc în valoarea produselor ca urmare a creșterii productivității muncii și, în al doilea, rând de variațiile ce se produc în valoarea aurului, ca element de măsurare al valorii mărfurilor.

Ricardo, spre deosebire de Smith, considera că valoarea produselor are la bază atât munca depusă curent în procesul de producție, cât și valoarea mijloacelor de producție folosite pentru obținerea acestor produse.

Se consideră că teoria obiectivă a valorii capătă la Ricardo o formă aproape deplină și că ea se încheie la Marx. Această teorie a fost utilizată timp de 50 de ani în viața economică și reacțiile la această teorie au fost fie critice, fie sugerau înlocuirea sa cu teoria subiectivă a valorii.

În ceea ce privește “teoria repartiției”, Ricardo are contribuții importante, el considerând că procesul repartiției este esențial pentru desfășurarea vieții economice și că descoperirea legilor ce reglementează procesul repartiției ar trebui să constituie obiectul economiei politice. Putem fi de acord deoarece procesul de repartiție are drept rezultat formarea veniturilor factorilor de producție, care sunt apoi utilizate pentru reluarea procesului de producție.

Repartiția venitului național este abordată de Ricardo în strânsă legătură cu structura de clasă a societății engleze: muncitori, proprietari funciari și capitaliști. El a fost preocupat nu atât de izvorul acestor forme de venit, cât de dinamica acestora și de raportul în care se află veniturile. Teoria repartiției începe la Ricardo cu analiza rentei funciare, lucru explicabil prin importanța, la vremea respectivă, a proprietății funciare și, prin urmare, a venitului proprietății funciare.

Ricardo a studiat “renta funciară” și renta minelor, dar în principal s-a oprit asupra primei. Apariția rentei funciare este legată, în primul rând, de proprietatea privată asupra pământului și,

totodată, de dimensiunile limitate ale suprafeței de teren atrase în cultură și, în al doilea rând, de gradul diferit de fertilitate și de amplasarea mai bună sau mai puțin bună a terenurilor față de căile de comunicație și de piețele de desfacere.

David Ricardo a fost primul economist care a determinat matematic această rentă, considerând că oamenii au folosit la început terenurile mai fertile, apoi prin creșterea cererii au apărut terenuri mai puțin fertile. Astfel primele au format renta “a”, cele mai puțin fertile – renta “b” și cele și mai puțin fertile – renta “c”.

Aceste rente diferențiale de gradul I (renta “a”) vor influența prețul produselor agricole, în sensul că pe terenurile cele mai fertile proprietarii vor obține produse mai bune care le vor permite recuperarea capitalului investit.

Renta diferențială de gradul II (renta “b”) este consecința efectuării unor investiții succesive de capital combinate și cu sporirea consumului de muncă care l-a dus la formularea unei legi a randamentelor descrescânde. Această lege a fost luată în considerare și de Thomas Malthus, care a folosit-o ca suport pentru formularea legii populației.

Ricardo consideră că renta funciară are o tendință de creștere în condițiile în care populația crește și cererea de produse agricole crește, iar suprafața atrasă în cultură este limitată. El spunea că renta nu este o componentă a prețului producției agricole, ci invers, spre deosebire de Smith. David Ricardo a analizat și “renta absolută”, respectiv renta care se obține de pe terenurile mai puțin fertile.

În ceea ce privește “salariul și profitul”, întâlnim o părere diferită a lui Ricardo în comparație cu ideile economice ale școlii clasice. El spunea că valoarea nou creată se împarte în salariu și profit. Salariul, în viziunea lui David Ricardo, este prețul natural al muncii (cel care le permite muncitorilor să se întrețină). Este preocupat de analiza salariului real și al celui nominal, considerând că cel mai bine se poate aprecia situația materială a lucrătorilor prin salariu de subzistență: “prețul natural al muncii depinde de prețul alimentelor și al produselor de primă necesitate și de confortul care să asigure traiul corespunzător al lucrătorilor și familiei sale”

În ceea ce privește profitul, Ricardo îl analizează în dublu sens: ca o expresie a surplusului de valoare care rămâne după ce se scad salariile din valoarea nou-creată; ca venit specific al industriașilor, arendașilor și comercianților.

Ricardo considera că sunt puse în pericol profiturile capitaliștilor, pornind de la necesitatea abrogării legii cerealelor prin care era interzis importul acestora, de aici creșterea prețului cerealelor și, implicit, a salariului de subzistență, format în principal din prețul pâinii și prețul cărnii.

David Ricardo face observații importante referitoare la o tendință medie în scădere a ratei profiturilor (de aici decurgând o serie de dificultăți în procesul de acumulare și de repartiție),

considerând că între profit și salarii există un raport invers proporțional (de aici decurgând o tendință de scădere a profiturilor capitaliștilor).

În ceea ce privește “teoria comerțului exterior”, Ricardo a dezvoltat teoria costurilor comparative și a avantajului relativ, ca suport pentru specializarea țărilor lumii în producerea anumitor bunuri și servicii. El considera că productivități diferite între diferite țări conduce la costuri diferite, deci fiecare țară trebuie să se specializeze în producerea acelor bunuri care se obțin cu cea mai mare productivitate.

Avantajul relativ are în vedere diferența de productivitate între produsele fabricate în aceeași țară (ex: produsele din agricultură sunt mai puțin productive decât cele din industrie, de aici necesitatea specializării în producerea acestora din urmă). Aceste păreri au stat la baza politicii economice a liberalismului de schimb.

Thomas Robert Malthus (n. 14 februarie 1766; d. 23 decembrie 1834) a fost un teoretician economic englez, fondatorul teoriei care îi poartă numele. Este fiul lui Daniel (1730 – 1800) și Henriette (1733 – 1800) și s-a născut în Wotton, Comitatul Surrey, Anglia. A fost al doilea băiat născut în familie, urmând ca după el să mai vină pe lume încă șase fete.

Thomas Mathus a intrat în 1782 la Jesus College of Cambridge, unde a studiat și îmbrăcat profesiunea de preot protestant. S-a făcut remarcant printr-o serie de lucrări economice de valoare, dintre care amintim “Eseu asupra principiului populației” (1798 fără semnătură, 1803 cu semnătură). Contribuțiile sale în domeniul teoriei economice se regăsesc mai ales în “Principii de economie politică” (1820).

Cea mai importantă contribuție a sa se află în prima lucrare, prin elaborarea unei legi a populației care are la bază o relație de dinamică între populație și mijloacele de subzistență necesare acesteia. El a observat că populația are o dinamică mai susținută decât mijloacele de subzistență și a descris această dinamică în termenii următori: populația crește în progresie geometrică, iar mijloacele de existență cresc în progresie aritmetică. Malthus a ajuns la concluzia că asupra mijloacelor de subzistență se poate acționa mai puțin (pământul este limitat). De aceea el lua în considerare o serie de măsuri pentru stoparea creșterii populației: măsuri pentru scăderea natalității; scurtarea duratei de viață (toate viciile, munca dură, asprirea sărăciei, războaie, ș.a.)

În interpretarea lui M. Blaug, teoria populației lui Thomas Mathus poate fi sintetizată în trei propoziții: capacitatea biologică a omului de a se reproduce depășește capacitatea fizică de a crește rezervele de hrană; întotdeauna acționează fie piedicile pozitive, fie cele preventive; ultima piedică a capacității de reproducție rezidă în limitarea rezervelor de hrană.

Teoria lui Malthus nu s-a verificat, însă, în țările europene deoarece în secolul XIX populația acestor țări nu a avut dinamica susținută de acesta, pe de o parte, iar pe de altă parte, în aceste țări s-a înregistrat creștere economică. Totuși, după al doilea război mondial, această teorie s-

a probat în țările Americii Latine și în țările din Africa. În ceea ce privește atitudinea societății engleze, aceasta a fost în mare parte de respingere a lucrării lui Malthus.

O altă contribuție importantă a lui Thomas Malthus este în domeniul acumulării capitalului și a crizelor economice de supraproducție. Este o părere formulată în opoziție cu Ricardo și Say, care considerau că nu pot apărea astfel de crize, în vreme ce Malthus a spus că aceste crize pot apărea în strânsă legătură cu procesul de acumulare a capitalului care reduce cererea solvabilă a populației. Soluția propusă pentru rezolvarea acestei situații constă în creșterea consumului neproductiv prin creșterea veniturilor proprietarilor funciari. Această idee a lui Thomas Malthus, privind posibilitățile apariției crizelor economice și a șomajului, vor fi reluate mai târziu de către Keynes.

Jean - Baptiste Say (n. 5 ianuarie 1767; d. 15 noiembrie 1832) a fost un economist francez. Reprezentant al Școlii clasice, Say este un urmaș al lui Adam Smith de o apartență originalitate. Fiu al unui comerciant înstărit, a participat în mod activ la revoluția franceză. Fiind în favoarea principiului laissez-faire, s-a opus politicii intervenționiste a lui Napoleon.

Say a fost profesor de economie la Școala de Arte și Meserii din cadrul Colegiului din Franța. Cea mai importantă lucrare a lui Say este "Tratat de economie politică" (1803). În cadrul acesteia, Say expune o serie de idei originale în teoria valorii, în teoria despre venituri și în teoria despre reproducția produsului social.

În teoria valorii se distanțează de ceilalți economiști, susținând că valoarea are la bază utilitatea produselor și că în procesul de producție se creează valori de întrebuințare, deci utilități pentru populație. Se distanțează prin extinderea sferei muncii productive și asupra serviciilor (productive și neproductive) în măsura cererii de utilitate.

În privința veniturilor, Say spunea că fiecare factor de producție își creează propriul venit prin contribuția pe care o are la formarea valorii. El este primul economist care vorbește de al patrulea factor de producție – întreprinzătorul – care obține un beneficiu de pe urma activității de combinare a factorilor de producție.

Din teoria debușeelor a lui Say se desprind câteva concluzii importante: cu cât se produce mai mult și mai diversificat în fiecare țară, cu atât mărfurile pot fi mai ușor realizate; fiecare stat și agent economic este interesat în bunăstarea și prosperitatea celorlalți ca să aibă ce și cu ce schimba propriile sale produse; liberalizarea importurilor și exporturile este necesară și binefăcătoare pentru fiecare țară; producția de bucurii își creează singură piața necesară, realizarea integrală a mărfurilor nu are nevoie de o a treia persoană, de un factor exterior producției capitaliste, o clasă care doar să cumpere și să consume fără să producă, sau o piață externă.

Liberalismul economic s-a dezvoltat în mod inegal sub aspectul ariei geografice (mai întâi în țările vest-europene), iar în Europa de sud-est la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Liberalismul economic reprezintă o megatendință în știința economică, fiind orientarea cu cea mai mare rezistență în timp în știința economică.

Adam Smith (botezat pe 5 iunie/ 16 iunie 1723 – în Kirkcaldy; d. 17 iulie 1790) a fost un economist, om politic și filozof scoțian.

David Ricardo (n. 18 aprilie 1772; d. 11 septembrie 1823) a fost un economist englez, reprezentant al Școlii Clasice de Economie. Ricardo a provenit dintr-o familie de evrei, originară din Olanda.

Thomas Robert Malthus (n. 14 februarie 1766; d. 23 decembrie 1834) a fost un teoretician economic englez, fondatorul teoriei care îi poartă numele.

Jean - Baptiste Say (n. 5 ianuarie 1767; d. 15 noiembrie 1832) a fost un economist francez. Reprezentant al Școlii clasice, Say este un urmaș al lui Adam Smith de o aparte originalitate.

3.3. Rezumat

Inițial, teoria liberalismului economic a avut ca adversari susținătorii privilegiilor feudale, care apărau tradițiile aristocratice și drepturile regale cu privire la conducerea economiilor naționale în interesul propriu acestei clase a regalității. Către sfârșitul secolului al 19-lea, dezideratele liberale deveniseră, în cea mai mare măsură, realități. Pozițiile stângii și ale naționaliștilor au formulat noi provocări pentru liberalismul economic al vremii. Cea mai importantă provocare adresată economiei liberale a venit, în secolul al 19-lea, odată cu reinstituirea tarifelor în Germania, ca măsură autoprotectivă, de supraviețuire, în timpul unui război de lungă durată.

O altă provocare semnificativă adresată teoriei economice liberale a venit din partea școlilor de gândire progresiste și socialiste care puneau în discuție redistribuirea bogăției, problema unei egalități economice mai accentuate, a unor programe guvernamentale care să ajute clasele dezavantajate, sărace, și în unele cazuri, problema economiilor planificate. La limita dintre secole, multe partide liberale au trecut de partea pozițiilor progresiste care se opuneau liberalismului economic, însușindu-și formula liberală pentru noua lor atitudine politică.

3.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Liberalismul s-a manifestat pe plan:
 - a) politic, spiritual și economic
 - b) politic și economic
 - c) spiritual și economic

2. Conceptul de “mână invizibilă” a fost dezvoltat de:
 - a) David Ricardo
 - b) Adam Smith
 - c) Arthur Laffer

3. În ceea ce privește “teoria valorii”, Adam Smith este adeptul:
 - a) teoriei obiective a valorii
 - b) teoriei subiective a valorii
 - c) teoriei clasice a valorii

4. În “teoria rentei”, Smith a analizat:
 - a) renta funciară
 - b) renta minelor
 - c) renta funciară și cea a minelor

5. Primul economist care a determinat matematic renta funciară este:
 - a) Thomas Mun
 - b) Thomas Malthus
 - c) David Ricardo

6. David Ricardo consideră că productivități diferite între diferite țări conduce la:
 - a) costuri diferite
 - b) aceleași costuri
 - c) salarii diferite

7. Contribuțiile lui David Ricardo se regăsesc în planul:
 - a) teorii valorii și teoria despre comerț exterior

- b) teoria repartiției și teoria despre comerț exterior
- c) teorii valorii, teoria repartiției și teoria despre comerț exterior

8. În ceea ce privește “teoria comerțului exterior”, Ricardo a dezvoltat:

- a) teoria costurilor comparative
- b) teoria avantajului relativ
- c) teoria costurilor comparative și a avantajului relativ

9. Cea mai importantă contribuție a lui Thomas Malthus a fost:

- a) elaborarea unei legi agricole
- b) elaborarea unei legi a populației
- c) elaborarea unei legi industriale

10. Prin “Legea debușeelor”, Jean Baptist Say subliniază că:

- a) oferta unui produs nu crează automat cerere pentru acel produs
- b) cererea pentru un anumit produs crează automat ofertă pentru acel produs
- c) oferta unui produs crează automat cerere pentru acel produs

3.5. Bibliografie recomandată

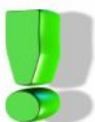
- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice* (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată), Ed. Academiei Române, București, 2004
- c. Sută-Selejan S., *Doctrină economică: o privire panoramică*, Ed. Eficient, București, 1996

3.6. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați evoluția liberalismului economic.

Capitolul 4.

Doctrina economică socialistă

4.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate noțiuni generale referitoare la socialismul utopic, dar sunt analizate și teoriile economice marxiste și impactul lor asupra societății.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

4.2. Conținut

4.2.1. Socialismul utopic

„Utopic” înseamnă acel tip de societate ideală, dorită. Proveniența noțiunii vine de la lucrarea englezului T.Moore Utopia, în care se descria societatea bazată pe proprietatea colectivă, belșug și fericirea oamenilor.

Ideile socialismului utopic au fost expuse în anii 1800-1840 de H. Saint-Simon, Ch.Fourier și R.Owen care, utilizând metoda evoluționistă, și-au concentrat atenția asupra disfuncționalităților sistemului capitalist și a necesității creării unei organizări sociale perfecte.

Autorii clasici erau convinși că economia capitalistă este veșnică, fiind eterne și universale legile după care ea se dezvoltă. Socialiștii utopici, însă, au fost primii care au înaintat teoria determinismului istoric – a caracterului trecător al oricărei societăți, inclusiv a celei capitaliste. Societatea umană, considerau ei, se află în permanentă evoluție, trecând de la forme mai inferioare de dezvoltare la cele mai superioare.

Astfel, Saint-Simon distingea epoca sclavagistă, feudală și industrială, iar Ch.Fourier distingea următoarele perioade: perioade premergătoare industriei (haotică, primitivă și sălbatică); perioade industriale (a patriarhatului cu o mică industrie, a barbariei cu o industrie mijlocie, a civilizației cu marea industrie); perioade ale industriei asociate (a garantismului – semiasociației, a scientismului – a asociației simple, a armoniei – a asociației complexe).

Trecerea de la o perioadă a evoluției la alta se efectuează, în opinia socialiștilor utopici, sub influența diversilor factori: a progresului științei, moralei și religiei, considera Saint-Simon; a dezvoltării nevoilor umane, menționa Ch.Fourier; a rațiunii oamenilor instruiți, insista R.Owen.

Socialiștii utopici au fost primii care au criticat mecanismul de funcționare a sistemului capitalist. Liberalii clasici considerau drept criteriu al existenței claselor tipul venitului obținut

(clasa proprietarilor funciari obținea rentă, cea capitalistă – profit, cea muncitoare – salariu). Socialiștii au aplicat un alt criteriu – posedarea proprietății.

François Marie Charles Fourier (n. 7 aprilie, 1772; d.10 octombrie, 1837) a fost un economist francez și filozof socialist de tendință utopistă. A realizat o critică profundă a societății capitaliste, dezvăluind contradicțiile acesteia. Pornind de la ideile materialiştilor francezi, F.M.Fourier considera că societatea viitoare va trebui să corespundă naturii umane, să permită satisfacerea pasiunilor inerente ale sale.

Reliefând contradicțiile capitalismului de atunci, propune o societate ale cărei trăsături vor fi aspirațiile comuniștilor de mai târziu.

La Ch.Fourier noua societate era organizată sub forma falansterelor – asociații industrial-agrare pe acțiuni cu un număr de 1500-3000 persoane și totalitatea resurselor și infrastructurii necesare: terenuri agricole, ateliere industriale, magazine, școli, spațiu locativ. Toți membrii falansterelor erau preconizați a fi nu salariați, ci coproprietari, repartiza veniturilor efectuându-se în mod deosebit: 3/12 conform talentului, 4/12 conform capitalului și 5/12 conform muncii.

4.2.2. Marxismul

Îl are ca fondator pe Karl Marx, un erudit, un bun cunoscător al filosofiei, istoriei și elementelor de drept. A avut puternice influențe asupra teoriei economice a secolului al XX-lea.

Marx s-a născut într-o familie cu vechi și ramificate tradiții rabinice: ambii lui părinți se trag din familii cunoscute de rabini, unica excepție fiind o soră a mamei lui care era căsătorită cu un evreu care era bancher (bunicul fondatorului concernului olandez Philips).

Marxismul reprezintă o a doua tendință importantă care s-a confruntat mereu cu liberalismul economic. Sistemul economic marxist s-a format în baza criticii socialismului utopic, precum și a sintezei ideilor valorii a lui D.Ricardo cu metoda dialectică a lui Hegel. K.Marx și-a propus să creeze un socialism cu adevărat științific, care ar descoperi legile societății capitaliste și destinul ei istoric.

Lucrările de referință a lui Marx sunt: *Manifestul Partidului Comunist* (1848); *Contribuții la critica economiei politice* (1859) și *Capitalul compus din patru volume: Procesul de producție al capitalului* (1867); *Procesul de circulație al capitalului* (1885); *Procesul de ansamblu al producției capitaliste* (1894); *Teorii asupra plusvalorii* (1909-1910).

Doctrina marxistă are la bază trei izvoare: filosofia clasică germană; economia politică clasică engleză; socialismul utopic francez. Înțelegerea gândirii economice a lui Karl Marx este strâns legată de înțelegerea metodei folosite, cea a materialismului istoric. Aceasta are la bază dialectica lui Hegel și materialismul susținut de Feurbach.

Materialismul istoric înseamnă aplicarea dialecticii materialiste la studiul societății în formularea unor concluzii privind evoluția în timp a societății umane și a legilor de mișcare ale societății.

Analiza lui Marx constă în aplicarea acestei metode asupra modului de producție capitalist. Folosind această metodă, el formulează ideea că oamenii intră în procesul de producție în relații interdependente de voința lor, respectiv relații de producție care sunt determinate în fiecare etapă de forțele materiale de producție.

Karl Heinrich Marx (n. 5 mai 1818; d. 14 martie 1883) a fost un filozof, istoric, economist, sociolog și jurnalist, întemeietor împreună cu Engels al teoriei socialismului științific, teoretician și lider al mișcării muncitorești. Este personalitatea cea mai contestată în istoria gândirii economice, în principal din cauza analizei capitalismului din punctul de vedere al păturii sărace a societății. Apelând la ideea de luptă de clasă, Marx nu făcea totuși decât să preia un concept folosit de mult timp deja de către istoricii burghezi în studiile lor.

Karl Marx a argumentat că sistemul capitalist, la fel ca și sistemele socioeconomice precedente, produce tensiuni interne care îl conduc la distrugere. Așa cum capitalismul a înlocuit feudalismul, capitalismul va fi înlocuit de comunism, o societate fără clase care urmează unei perioade de tranziție în care statul va fi un instrument al dictaturii proletariatului. Pe de altă parte, Marx a argumentat că schimbările socio-economice se produc prin intermediul activității revoluționare organizate. În acest model capitalismul va lua sfârșit prin activitatea organizată a clasei muncitoare internaționale. Ideile lui Marx au început să exercite o influență majoră asupra mișcării muncitorești la scurt timp după moartea sa. Această influență a crescut impetuos odată cu victoria Revoluției din Octombrie din Rusia, revoluție datorată bolșevicilor, care erau ca și restul partidelor rusești cu orientare de stânga, marxiști.

Marx se deosebește cardinal de ceilalți economiști prin faptul că, nefiind liberal, el nu poate fi clasat nici în rândurile adeptilor intervenționismului statal. Refuzând principiul „laissez faire” și al reglementării pieței, el pledează pentru suprimarea și lichidarea statului la un anumit nivel al dezvoltării economico-sociale.

Elementele de determinism l-au condus pe Marx la ideea că baza economică determină suprastructuri și, deci, că existența socială determină structura socială și nu invers.

4.2.3. Teoriile economice ale lui Karl Marx

Relațiile de producție sunt formate din: relațiile de proprietate, relațiile de repartitie, relațiile de schimb, relațiile comerciale. Toate aceste relații formează baza economică.

Ulterior, Karl Marx a formulat ideea că modul de producție capitalist va fi înlocuit cu cel socialist și comunist.

În ceea ce privește obiectul economiei politice, Marx considera că economia politică trebuie să studieze relațiile de producție în continua lor devenire și legile economice ce sunt generate de aceste relații. El face o critică la adresa școlii clasice (adepta legilor naturale), considerând că legile economice sunt izvorâte din structura societății și că ele au un punct comun cu cele naturale prin faptul că acțiunea lor are un caracter obiectiv, dar se individualizează prin caracterul lor istoric (acționează numai pe anumite intervale de timp istorice). În viziunea lui Marx, legile economice se deosebesc de cele naturale prin faptul că acțiunea lor are un caracter de clasă (sunt folosite de oameni). De asemenea, legile economice acționează ca un sistem (există legături între aceste legi).

În ceea ce privește categoriile economice, Marx consideră că există cinci categorii foarte importante: banii, prețul, valoarea, capitalul și plusvaloarea. Aceste categorii ar reprezenta niște concepte teoretice izvorâte din natura activității economice și a acțiunii legilor economice și că ele sunt supuse schimbării în timp.

Această doctrină are la bază o serie de terorii.

O primă contribuție se regăsește în teoria valorii în analiza făcută producției mărfurilor în capitalism. Marfa este definită ca o unitate dialectică a valorii și a valorii de întrebuințare. Existența celor două laturi este explicată prin dublul caracter al muncii întruchipat în mărfuri: concretă și abstractă. Analiza mărfurilor este făcută pe trei planuri: dintre valoare și valoare de întrebuințare; dintre munca concretă și munca abstractă; dintre munca individuală și cea socială.

Munca concretă este aceea consumată în condiții specifice de calificare și înzestrare tehnică a muncii, concretizându-se într-o mare varietate de valori de întrebuințare (obiecte materiale sau servicii). Munca abstractă reprezintă consum de energie în sens fiziologic și aceasta crează valoare produselor și serviciilor. Marx a analizat mărfurile din punctul de vedere al valorii concrete și al valorii abstracte, al muncii individuale și muncii sociale. Un element important este acela că măsurarea valorii se face prin timpul de muncă socialmente necesar, un timp mediu sub aspectul calificării, înzestrării tehnice și a întrebuințării muncii. Aceasta reflectă două categorii de relații de producție: între producătorii aceluiși tip de produs și între producătorii unui anumit produs și restul din societate.

În prima sa lucrare Marx dezvoltă legea valorii, considerând că este o lege a producției de mărfuri care presupune că producția și schimbul au la bază valoarea dată de timpul socialmente necesar. În volumul al treilea, Marx își va reconsidera unctul de vedere, considerând că mărfurile nu se vând la această valoare, ci în funcție de costul de producție.

Tot în cadrul acestui volum, Karl Marx tratează problema banilor și al procesului de transformare a valorii în bani. El a vorbit despre forma banilor (bani marfă, monedă scripturală, numerar), dar și despre funcțiile acestora.

Un alt domeniu este legat de teoria capitalului. Capitalul este definit nu numai ca un ansamblu de bunuri materiale și bani ci și ca o relație socială ce se formează între posesorii acestuia (capitaliștii) și muncitori.

Capitalul este un factor de producție care asigură desfășurarea procesului de producție, dar, în același timp, și exploatarea forței de muncă. Capitalul înseamnă putere de decizie pentru posesor și funcție de execuție pentru lucrători. Capitalul constant este cheltuiala pentru cumpărarea de mijloace de producție și este, în același timp, o componentă care nu-și modifică valoarea în procesul de producție. Capitalul variabil este acea parte a capitalului folosită pentru cumpărarea de forță de muncă și are proprietatea de a-și modifica valoarea în procesul de producție. Această structură l-a condus pe Marx la concluzia că se poate vorbi despre o compoziție organică a capitalului care reflectă, în formă fizică, raportul dintre numărul de echipamente, utilaje, clădiri și numărul de lucrători, iar, în forma bănească, raportul dintre valoarea capitalului constant și a celui variabil.

Marx grupează capitalul în capital fix și capital circulant. Criteriile care stau la baza acestei clasificări sunt: modul cum participă, se consumă și se înlocuiesc în procesul de producție.

O problemă interesantă este aceea referitoare la geneza capitalului. Marx admite că putem vorbi de două tipuri de procese de acumulare: primitiv – proprie perioadei premoderne, bazată pe mijloace extra economice; modern – are loc începând cu sec XVIII. Procesul de acumulare modern are la bază 2 procese: procesul de concentrare a capitalului în accepțiunea de sporire a dimensiunilor acestuia prin adăugarea de plusvaloare; are loc o sporire atât de cap individual, cât și a celui social; procesul de centralizare a capitalului care are la baza înțelegerea, fuziunii, acapararea întreprinderilor mai mici de către cele mai mari având loc o creștere a capitalului individual, capitalul social fiind doar redistribuit; acest proces l-a condus pe Marx la concluzia că în sec XX vor fi predominante întreprinderile mari și foarte mari.

În al doilea volum al operei sale, Karl Marx analizează procesul de circulație al capitalului, prezentându-l ca fiind format din trei stadii: stadiul bănesc – transformarea banilor în mijloace de producție și forță de muncă; stadiul de producție – producția propriu zisă; stadiul de marfă – desfacerea propriu zisă, transformarea mărfurilor în bani.

Marx vorbește despre rotația capitalului. Rentabilitatea întreprinderii este abordată din perspectiva timpului de rotație a capitalului și a structurii acestuia, mergându-se pe ideea reducerii atât a timpului de producție, cât și a celui de rotație prin eliminarea timpilor morți.

Teoria plusvalorii – Karl Marx nu a fost primul economist care a observat că există peste cheltuielile de producție un anumit surplus. Diferența constă în abordarea dintr-un alt unghi al izvorului plusvalorii. Valoarea forței de muncă este dată de totalitatea mijloacelor de subsistență necesară lucrătorului și familiei acestuia. Aceasta se regăsește în salariu, care este prețul mărfurilor.

Valoarea de întrebuințare reprezintă proprietatea mărfurilor de a crea o valoare mai mare decât propria-i valoare.

Karl Marx abordează, în același context, problema zilei de muncă cu două componente: timpul de muncă necesar în care se creează o valoare, adică forța de muncă; timpul de supramuncă în care se creează plusvaloarea.

Plusvaloarea, în concepția lui Marx, exprimă gradul de exploatare a forței de muncă:

$$p' = P/V * 100$$

$$\text{sau } p' = \text{timp supramuncă} / \text{timp muncă necesară} * 100$$

V = capitalul variabil

Marx abordează și căile de sporire a plusvalorii: plusvaloarea absolută – reprezintă obținerea de plusvaloare prin prelungirea duratei de muncă; ea a fost proprie perioadei de început a capitalismului; plusvaloarea relativă – înseamnă reducerea timpului de muncă necesar în condițiile în care durata zilei de muncă este aceeași; această situație este posibilă prin creșterea productivității muncii în sectoarele care produc mijloace de subsidență.

Karl Marx admite că această delimitare este ea însăși relativă în sensul că uneori cele două modalități se îmbină. Analizând problema salariului, Marx spune că nu este obligatoriu ca odată cu scăderea timpului necesar să scadă salariul.

În volumul al treilea, Marx face o analiză a formelor de suprafață a plusvalorii, vorbind despre profit, rata și formele profitului: industrial, comercial, al arendașului și dobânda.

$$\text{Rata profitului} = \text{plusvaloare} / \text{întregul capital folosit} * 100$$

Analizând problemele pe care le generează modul de producție capitalist, Marx ajunge la concluzia că, în sânul lui se formează 3 contradicții fundamentale: între caracterul social al producției și caracterul privat capitalist de însușire a rezultatelor producției; între anarhia în societate în întregime și caracterul organizat în cadrul fiecărei întreprinderi; între producție și consum.

Aceste contradicții, provocând crize, vor genera revoluția, care va deschide calea unei societăți noi, comuniste. Caracteristica acestei societăți a fost dată în liniile cele mai generale, provocând ulterior erori practice.

Să ne reamintim

François Marie Charles Fourier (n. 7 aprilie, 1772; d. 10 octombrie, 1837) a fost un economist francez și filozof socialist de tendință utopistă. A realizat o critică profundă a societății capitaliste, dezvăluind contradicțiile acesteia. Pornind de la ideile materialiştilor francezi, F.M. Fourier considera că societatea viitoare va trebui să corespundă naturii umane, să permită satisfacerea pasiunilor inerente ale sale.

Karl Heinrich Marx (n. 5 mai 1818; d. 14 martie 1883) a fost un filozof, istoric, economist, sociolog și jurnalist, întemeietor împreună cu Engels al teoriei socialismului științific, teoretician și lider al mișcării muncitorești. Este personalitatea cea mai contestată în istoria gândirii economice, în principal din cauza analizei capitalismului din punctul de vedere al păturii sărace a societății.

4.3. Rezumat

„Utopic” înseamnă acel tip de societate ideală, dorită. Proveniența noțiunii vine de la lucrarea englezului T. Moore Utopia, în care se descria societatea bazată pe proprietatea colectivă, belșug și fericirea oamenilor.

Socialiștii utopici au fost primii care au criticat mecanismul de funcționare a sistemului capitalist. Liberalii clasici considerau drept criteriu al existenței claselor tipul venitului obținut (clasa proprietarilor funciari obținea rentă, cea capitalistă – profit, cea muncitoare – salariu). Socialiștii au aplicat un alt criteriu – posedarea proprietății.

În ceea ce privește obiectul economiei politice, Marx considera că economia politică trebuie să studieze relațiile de producție în continua lor devenire și legile economice ce sunt generate de aceste relații.

În ceea ce privește categoriile economice, Marx consideră că există cinci categorii foarte importante: banii, prețul, valoarea, capitalul și plusvaloarea.

4.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Karl Marx grupează capitalul în:

- a) capital fix și capital circulant
- b) capital fix și capital variabil
- c) capital variabil și capital circulant

2. „Plusvaloarea” reprezintă:

- a) un surplus peste prețul produsului
- b) un surplus peste cheltuielile de producție
- c) un surplus peste costul mediu

3. Doctrina marxistă are la bază:

- a) două izvoare
- b) trei izvoare
- c) patru izvoare

4. Marxismul reprezintă o a doua tendință importantă care s-a confruntat cu:

- a) liberalismul economic
- b) neoliberalismul
- c) keynesismul

5. În ceea ce privește categoriile economice, Marx consideră că există câteva categorii foarte importante:

- a) banii, prețul și plusvaloarea
- b) banii, prețul, valoarea și plusvaloarea
- c) banii, prețul, valoarea, capitalul și plusvaloarea

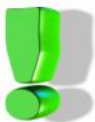

4.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Păiușan R., *Culegere de texte din gândirea economică universală și românească pentru uzul studenților*; Ed. ASE, București, 2001
- c. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată)*, Ed. Academiei Române, București, 2004

Capitolul 5.

Școala neoclasică

5.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate elementele fundamentale ale școlii neoclaseice, precum și evoluția ideilor economice în cadrul școlilor austriece, engleze și elvețiene.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

5.2. Conținut

5.2.1. Elemente ale școlii neoclaseice

Școala neoclasică s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului XIX și reprezintă o reacție intelectuală față de liberalismul clasic, o reacție ce vine din interiorul orientării liberale și se dorește a fi reformistă în sensul că ea se situează între tradiție și inovare, atât sub aspect teoretic cât și metodologic.

Elementele de tradiție constau în aceea că școala neoclasică susține elementele de bază ale liberalismului economic, respectiv importanța proprietății private, capacitatea de autoreglare a economiei de piață, importanța concurenței, importanța individualismului și hedonismului ca principii. Sub aspect metodologic, școala neoclasică aduce o serie de elemente noi ce au ca bază psihologia consumatorului și calculul marginal.

În perioada de după 1870 are loc o renaștere în gândirea economică motivată de situațiile noi ce s-au format în economia de piață, atât în ceea ce privește activitatea agenților economici, cât și în ceea ce privește concurența și instituțiile ce asigurau funcționarea economiei de piață. Tot în această perioadă, până la 1930, se consideră că a avut loc revoluția marginalistă, care are la bază principiul utilității marginale ca suport pentru evaluarea economică a bunurilor.

Dintre elementele care definesc schimbările produse în gândirea economică trebuie menționat faptul că economiștii își reorientează eforturile de investigare din domeniul macroeconomic în domeniul microeconomic. Accentul cade pe studiul comportamentului producătorilor și al consumatorilor și, de asemenea, pe studiul predilect al circulației mărfurilor de schimb și nu al producției propriu-zise.

În al doilea rând, trebuie menționat faptul că economiștii școlii neoclaseice abandonează teoria obiectivă a valorii și formulează teoria subiectivă a valorii, care are la bază principiul utilității marginale. De aici rezultă o serie de modificări și în alte teorii.

În al treilea rând, în această perioadă s-a elaborat o nouă teorie privind repartizarea venitului național, o teorie care susține că veniturile factorilor de producție se formează pe baza productivității marginale, respectiv a contribuțiilor aduse de fiecare factor la formarea valorii produselor (se mai numește teoria imputației și ea elimină orice influență socială și ideologică din procesul repartiției venitului național). Un alt element caracteristic al școlii neoclase este că economiștii, adepți ai ideilor acestei școli, au încercat să facă o delimitare între economia politică pură, economia politică aplicată și economia politică socială. Economia politică pură se ocupa, în primul rând, cu probleme de valoare, preț de echilibru, în al doilea rând de circulație monetară, mecanisme economice și în al treilea rând de repartiția venitului național.

O altă trăsătură a acestei perioade este că în plan metodologic se face apel la elementele psihologice. Plecând de la o introspecție specifică filosofiei se încearcă aplicarea acestor idei și în economie, fapt ce duce la accentuarea principiului hedonismului (obținerea de maximum de satisfacție pe baza efortului depus). Tot sub aspect metodologic, se accentuează ideea folosirii într-o mai mare măsură decât până atunci a matematicii, calculului diferențial și unei serii de funcții pentru a arăta anumite corelații între fenomenele și procesele economice (funcția cererii și a ofertei în funcție de preț, definirea curbei cererii și a ofertei în vederea stabilirii echilibrului, etc., productivitatea marginală, rata marginală de substituție).

Mai târziu această contribuție a școlii neoclase va fi continuată în perioada modernă, punându-se bazele unei noi științe – econometria. Contribuțiile valoroase ale unor economiști în direcția elaborării unor noi teorii a echilibrului economic (Leon Walras și Alfred Marshall) au avut loc tot în această perioadă. Deoarece după 1920 se vor manifesta noi dezechilibre economice, Keynes va fi primul economist care se va ocupa de studiul acestor dezechilibre economice.

5.2.2. Școala marginalistă austriacă

Revoluția marginalistă a fost demarată în anul 1870 prin descoperirea principiului utilității marginale aproape concomitent de trei economiști din trei țări diferite și din școli diferite C. Menger (Austria), W. Jevons (Anglia) și L. Walras (Elveția).

Carl Menger (n. 28 februarie 1840; d. 26 februarie 1921) a fost un economist austriac, fondator al Școlii austriece de economie. A fost și unul dintre fondatorii programului de cercetare neoclasic, respinge utilizarea matematicii și favorizează analiza categoriilor apriori ale acțiunii umane. Menger, plecând de la premisa că preferințele individuale sunt factorul decisiv în comportamentul economic al oamenilor, dezvoltă teoriile subiectivismului, marginalismului și ordinii spontane.

Școala marginalistă austriacă a fost fondată de Carl Menger, care a publicat în 1871 lucrarea *Fundamente ale economiei politice*. Prin această lucrare, el își formulează părerile referitoare la

valoare și preț și la mecanismul de funcționare al economiei de piață. În abordarea teorii valorii, Menger pleacă de la ideea că bunăstarea este foarte strâns legată de cantitatea de bunuri și servicii care pot fi procurate.

Categoria de bază de la care pornește cercetarea lui Menger este „nevoi umane”. Ele apar, în viziunea lui, ca reacție a gradului de adaptare a organismului uman la mediul ambiant. În cazul când există discordanțe între om și mediu apar insatisfacții, care generează nevoi. Și doar satisfacerea acestor nevoi restabilește echilibrul pierdut. Deci, nevoile, în opinia lui Menger, reprezintă niște dorințe umane nesatisfăcute.

Nevoile transformă produsele în „bunuri” (categorie nou introdusă de Menger în cercetare, până la el fiind utilizate noțiunile de „produs” și „marfă”). Bunurile sunt definite ca produse care satisfac o anumită nevoie umană. Deci, ca un produs să se transforme în bun este necesară prezența a patru condiții de bază: să existe o anumită nevoie; să fie prezent un produs care ar putea satisface această nevoie; omul să cunoască capacitatea produsului dat de a satisface nevoia dată; omul să poată dispune de produsul dat pentru satisfacerea nevoii date.

De asemenea, Menger, clasifică bunurile în: libere (pentru care oferta este nelimitată și, în consecință, n-au nici valoare nici preț) și economice (limitate sub aspectul ofertei și au valoare și preț). Valoarea este dată de utilitatea ultimei doze consumate dintr-un produs. El vorbește de faptul că utilitatea se formează pe baza influenței, varietății și intensității nevoii pentru consumator. Întâlnim de asemenea o clasificare a bunurilor în: bunuri de prim rang (bunuri de consum) și bunuri de rang superior (mijloacele de producție ce servesc obținerii bunurilor de prim rang).

Menger emite teoria conform căreia un consumator care dispune de o anumită sumă de bani va consuma acele doze care au utilitatea marginală finală egală. Această idee se potrivește pentru bunurile de consum, întrebarea punându-se cum se formează prețul pentru bunurile de rang superior, ceea ce a născut anumite neconcordanțe.

Transformarea bunurilor de rang superior în bunuri de rangul I (obținerea veselei din metal, a pâinii din grâne, a articolelor vestimentare din bumbac) necesită timp, pe care Menger îl denumește „perioadă de producție”. Ea devine din ce în ce mai îndelungată pe măsura creșterii etapelor de transformare a bunurilor productive în bunuri de consum. Iar aceasta generează greșeli și inexactități, menționa Menger. În plus, crește numărul populației și se diversifică nevoile ei, se epuizează resursele economice. Ca urmare, majoritatea bunurilor propuse pe piață sunt într-o cantitate insuficientă față de nevoi. Bunurile, nevoile în care depășesc cantitățile lor disponibile într-o perioadă determinată de timp au fost calificate de C.Menger ca bunuri economice. Anume în cazul lor omul face alegere între diferitele nevoi care se cer a fi satisfăcute și cele care pot rămâne nesatisfăcute. Celelalte bunuri, a căror cantități disponibile într-o perioadă determinată de timp depășește nevoile în ele au fost calificate ca bunuri non-economice („libere” în accepțiunea

contemporană). Menger nu excludea faptul că pe măsura dezvoltării societății umane cerul acestor bunuri va deveni tot mai restrâns.

Valoarea unui bun, susținea C.Menger, este importanța pe care acesta o prezintă pentru om. Mărimea acestei valori poate fi cuantificată având în vedere doi factori: factorul subiectiv (ce loc în ierarhia nevoilor ocupă nevoia satisfăcută de bunul dat) și factorul obiectiv (câte unități de bun, care satisfac nevoia dată, se află la dispoziția noastră). Mărimea valorii bunului este determinată de mărimea ofertei lui, sau de raritatea lui: cu cât oferta bunului este mai mică, adică bunul este relativ mai rar, cu atât valoarea acestui bun este mai mare, și invers.

Eugen von Böhm - Bawerk (n. 12 februarie 1851; d. 27 august 1914) a fost un economist austriac, fondator al Școlii austriece de economie. Fiu al unei familii aristocrate înstărite, a putut studia la universitățile din Heidelberg, Leipzig și Viena. A fost profesor de Economie Politică la universitățile din Innsbruck și Viena. A lucrat și în administrația publică și a fost ministrul economiei în diferite ocazii.

Böhm–Bawerk este fondatorul teoriei utilității finale și al teoriei repartiției prin care profitul este redus la dobândă. I-a criticat pe istoricii germani și este unul dintre principalii teoreticieni ai marginalismului.

Lucrările sale de referință sunt „Fundamentele teoriei valorii economice. a bunurilor” și „Teoria pozitivă a capitalului”. Bawerk are contribuții în teoria utilității marginale, mai realiste decât aprecierile lui Menger, în sensul că admite și contribuțiile unor factori obiectivi pe baza prețului perechii marginale formată de producător și consumator. El are contribuții importante în definirea capitalului și a dobânzii.

În privința capitalului, Bohm-Bawerk consideră că este un factor de producție care se formează printr-un efort de acumulare a unei părți din venitul capitaliștilor și că o dată format acest capital, asigură creșterea forței productive a muncii.

În ceea ce privește dobânda și mărimea sa, Bohm-Bawerk o interpretează ca un preț al așteptării, un preț plătit pentru agenții economici care avansează o serie de sume în procesul de producție, asigurând desfășurarea acestui proces. Altfel spus, dobânda este rezultatul unui report ce se formează în funcție de preferințele oamenilor pentru bunuri prezente și bunuri viitoare.

Teoria capitalului și a dobânzii reprezintă cea mai importantă și originală contribuție a lui Bohm-Bawerk la dezvoltarea științei economice. Prin această teorie el a încercat să demonstreze că dobânda la capital este o categorie veșnică și nu una legată de relațiile de exploatare, cum considerau reprezentanții doctrinei socialiste.

5.2.3. Școala engleză

Școala engleză a avut ca prim reprezentant pe William Jevons, care a publicat în 1871 Teoria economiei politice. El abordează în principal teoria valorii, valoare ce este dată de gradul final de utilitate. În materie de valoare, el are o părere mai nuanțată, considerând că gradul final de utilitate poate fi modificat prin oferta de bunuri, iar modificarea ofertei de bunuri se realizează prin consum de factori de producție. Indirect, el ia în considerare influența muncii în formarea utilității bunurilor. Jevons are merite și în elaborarea unei teorii a formării prețurilor ("legea unicității prețurilor" – se manifestă pe piață atunci când participanții la activitatea economică cunosc toate prețurile practicate de ceilalți vânzători).

William Stanley Jevons (n. 1 septembrie 1835; d. 13 august 1882) este un economist și logician englez, considerat inițiatorul marginalismului englez. Născut la Liverpool în singura familie bogată de comercianți ce a ajuns la ruină, Jevons a trebuit să emigreze în Australia unde a muncit la Casa Monedei din Sidney înainte să-și poată termina studiile. S-a întors în Anglia, unde a studiat logica și economia, dobândind un post de profesor de Logică, Filosofie Morală și Economie în Colegiul Owens din Manchester.

Jevons are contribuții importante și în teoria formării raportului de schimb între două produse. Această teorie are la bază ideea că schimbul se produce dacă utilitatea marginală a produsului obținut din schimb este mai mare decât produsul cedat. Tot Jevons a studiat pentru prima dată în economie rata marginală de substituție.

William Jevons are contribuții în materie de teoria muncii cu aplicații în studiile de ergonomie. El are în vedere munca care este o sumă de stări plăcute și neplăcute pe durata zilei de muncă și randamentul muncii care este și ea diferită pe parcursul zilei.

Un alt reprezentant al școlii engleze a fost Alfred Marshall, șeful școlii de la Cambridge.

Alfred Marshall (n. 26 iulie 1842; d. 13 iulie 1924) a fost un economist englez, reprezentant al neoclasicismului. S-a născut în Anglia și este cel care a aplicat analiza marginală în modul cel mai limpede, este întemeietorul tradiției marginale care domină știința microeconomiei de astăzi. Se consideră a fi precursorul economiei bunăstării din moment ce obiectivul sau explicit în analiza economică este găsirea unei soluții la problemele sociale.

Odată ce și-a ales economia drept chemare, Marshall i s-a dedicat cu toată ființa sa, a luptat ca economia să fie tratată ca un domeniu separat de istorie și științele morale. În acest sens, Marshall este cel care a formulat concepte precum: utilitate marginală, legea cererii, legea ofertei, cost marginal, elasticitate. Marshall le-a arătat economiștilor că trebuie să îmbine teoria cu practica, căci un model teoretic bine elaborat poate fi convingător pe hârtie, dar se poate dovedi inutil în momentul în care este aplicat. Apărute pentru prima dată în 1890, „Principiile sale” și-au păstrat mult timp actualitatea încât manualele moderne de economie încă se mai bazează pe lucrarea sa.

Așadar, lucrările sale mai importante sunt: *Principii de economie politică* (1890), *Teoria pură a comerțului internațional* (1879). Contribuțiile lui Marshall sunt în teoria valorii și el are, ca și Jevons, o părere mai realistă în legătură cu procesul de formare a valorii considerând că în formarea valorii trebuie să se aibă în vedere atât elementele obiective generate de costul de producție, cât și elemente subiective generate de cerere, respectiv de utilitatea interpretată de agenții economici.

Marshall introduce noțiunea de „timp” în abordarea valorii și mecanismul de formare a prețului. El spune că pe termen scurt prețurile se formează pe baza cererii și a principiului utilității marginale (prețul consumatorului), iar pe termen lung prețul se formează sub influența producătorului, respectiv a ofertei determinată de costul producției.

În privința stabilirii echilibrului economic, Marshall susține teoria conform căreia ajustarea cererii și a ofertei are loc prin intermediul modificării cantității de produs oferit, iar luarea în considerare a factorului de producție „timp” îl conduce la o anumită clasificare:

- a) perioada pieței – ofertele egale din punct de vedere cantitativ
- b) perioada scurtă – în care cantitățile oferite pot crește dar capacitățile de producție sunt aceleași
- c) perioada lungă – în care capacitatea productivă este variabilă
- d) perioada foarte lungă – în care tehnicile productive se modifică și influențează deci și procesul de producție.

El este primul economist care tratează problema formării prețului în condițiile concurenței imperfecte (prețul de monopol, prețul oligopol).

Un alt merit important este acela legat de definirea externalităților, care sunt interpretate de Marshall în două sensuri: externalități pozitive (când un agent economic are avantaje fără să facă cheltuieli speciale în acest sens, deci un randament comercial) și externalități negative (pierderi pe care un agent economic le înregistrează fără să aibă o vină și fără să le poată recupera în linii mari de la alții).

5.2.4. Școala marginalistă elvețiană

Școala marginalistă elvețiană (școala din Laussane) a avut ca reprezentanți mai importanți pe L. Walras și V. Pareto.

Léon Walras (n. 16 decembrie 1834; d. 5 ianuarie 1910) a fost un economist francez reprezentant al neoclasicismului. Tatăl său, Auguste Walras, era tot economist cu aspirații socialiste. Léon și-a trăit tinerețea la Paris, ca scriitor și critic de artă. A dedicat câțiva ani mișcării cooperatiste. La vârsta de 35 de ani a fost numit profesor al Universității de la Lausanne și s-a dedicat în întregime docenței și investigației.

Eforturile sale pentru divulgarea propriilor idei, prin intermediul corespondenței cu un mare număr de prestigioși economiști din toată lumea au fost puțin fructuoase. Cu toate că a fost singurul care a avut curajul să se introducă în complexitățile matematice ale unui echilibru general pe mai multe piețe, Walras a fost puțin valorat pe vremea sa. Doar Pareto s-a convertit în mod decisiv în discipolul său și i-a succedat la catedra de la Lausanne.

Lucrările lui mai importante au fost „Elemente de economie politică pură” (1874-1877), „Studii de economie socială” (1896), „Studii de economie politică aplicată” (1898).

Fiind martorul criticii liberalismului clasic din partea naționaliștilor și a socialiștilor, Walras și-a pus scopul de a plasa știința economică pe un fundal teoretic mai solid. El considera că opera lui A. Smith și a succesorilor lui clasici era depășită, deoarece nu făcea distincție netă între teoria economică și problemele de natură istorică, politică și etică. În opinia lui știința economică trebuie să se dividă în 3 compartimente distincte:

1. Știința economică pură, care trebuie să se preocupe de studiul legităților circulației bogăției.
2. Știința economică aplicativă, care are menirea de a studia modalitățile producerii bogăției.
3. Știința economică socială, orientată spre analiza modalităților de repartitie a bogăției produse.

Din punct de vedere teoretic, lucrarea din 1874 prezintă interes întrucât în ea sunt prezente o serie de aprecieri privind teoria subiectivă a valorii în sensul că valoarea este dată de raritatea bunurilor și intensitatea cererii din partea consumatorilor. El sesizează importanța liberei concurențe pentru formarea prețurilor și menținerea lor la un nivel care să asigure bunăstarea individuală și socială. La egalitatea dintre cerere și ofertă, ale căror curbe el le-a trasat, se formează prețul de echilibru.

În această lucrare întâlnim o serie de elemente privitoare la echilibrul economic general. El și-a propus să elaboreze un model abstract de echilibru în condițiile unei concurențe perfecte și mai ales să evidențieze modalitățile prin care o economie ajunge la echilibrul parțial și general și cum se poate menține acest echilibru.

Teoria despre echilibrul general are la Walras o serie de idei care se referă la luarea în considerare a două piețe: piața bunurilor și piața serviciilor factorilor de producție

În al doilea rând a considerat că funcționarea acestor piețe are loc pe baza aceleiași legi de echilibru, fapt ce se poate evidenția prin aceea că schimbările dint-o piață se regăsesc pe celelalte piețe. Instrumentul prin care schimbările de pe o piață se transmit pe alte piețe este prețul care este determinat de raportul dintre cerere și ofertă.

În al treilea rând, el consideră că elementul cel mai important al activității economice este întreprinzătorul care se preocupă de toate aspectele privind desfășurarea procesului economic. Acesta este capabil să stăpânească interdependențele ce apar în desfășurarea activității economice.

În condițiile de concurență pură și de echilibru, prețul de vânzare trebuie să asigure remunerarea tuturor factorilor de producție și de asemenea consideră că prețul serviciilor factorilor de producție coincide cu veniturile factorilor de producție.

Este apoi vorba de folosirea aparatului matematic pentru susținerea printr-un sistem de economie a corelațiilor ce se formează în activitatea economică. Această idee a fost fructificată în timp de o serie de economiști care au formulat o serie de modele.

El spune că echilibrul se menține prin raportul cerere-ofertă, dar care, la rândul său, este influențat de prețuri. El face o delimitare între piață și procesul de producție. Procesul de schimb este comparat cu o bursă.

În contextul teoriei despre echilibrul general, el a formulat și legea echilibrului general: dacă schimbul de mai multe mărfuri are loc pe o piață liberă guvernată de o competiție pură și dacă prețurile sunt exprimate numai în numerar atunci condiția de echilibru este îndeplinită de la sine.

În ceea ce privește celelalte lucrări, el dezvoltă o serie de aspecte privind banii, circulația bănească și probleme de concurență, monopoluri și sistemul financiar. Elementul cel mai bine definit și care apoi a fost preluat și de alții este concurența (a treia lucrare). El abordează problema repartiției venitului național și invocă intervenția statului în forme limitate în procesul repartiției venitului național (a doua lucrare).

Vilfredo Federico Damaso Pareto (n. 15 iulie 1848; d. 19 august 1923) a fost un economist și sociolog italian, reprezentant al Școlii de la Lausanne. A fost primul economist care a făcut distincția clară între conceptele de utilitate cardinală și utilitate ordinală și a negat aplicabilitatea primului concept. Utilizând curbele de indiferență, a reelaborat teoria utilității și teoria cererii.

Negând posibilitatea de a face comparații interpersonale de utilitate, a definit conceptul cunoscut astăzi drept "optimum paretian". La studierea distribuției bogăției și a venitului a stabilit ceea ce se numește "Legea lui Pareto" în funcție de care inegalitatea economică este inevitabilă în orice societate.

Acesta a emis un principiu conform căruia, cifra de afaceri a unei societăți vine, în proporție de 80% din relațiile cu clienții mari, iar 20% din relațiile cu clienții medii și mici. În același timp, profitul unei societăți este invers proporțional cu procentul cifrei de afaceri, adică acea cifră de afaceri de 80% produce un profit de 5-10%, iar cifra de afaceri rezultată ca urmare a relației cu clienții mici (acel 20%) aduce un profit de 30-40%.

V. Pareto a fost urmașul lui Walras la catedra de economie a Universității Lausanne. A scris printre altele: *Manual de economie politică* (1906) și *Tratat de sociologie generală* (1916). El a rămas în istoria științei economice prin două probleme mai importante: teoria asupra utilității marginale și teoria asupra echilibrului economic.

În teoria despre utilitatea marginală, Pareto formulează o idee care s-a concretizat în măsurarea utilității. El a avut părerea că utilitatea marginală poate fi măsurată într-o formă ordinală care să țină seama de preferințele consumatorului. El a avut în vedere două produse care erau complementare și care împreună pot contribui la satisfacerea unei trebuințe. De aici el a formulat și teoria curbelor de indiferență. El a propus termenul de oferenitate în loc de utilitate, însă știința economică nu a reținut acest lucru. Cu tot efortul făcut în școala elvețiană, s-ar părea că există o serie de nelămuriri privind capacitatea de a explica formarea prețurilor numai prin utilitate. Cam la aceeași părere ajunge și Pareto care consideră că din participarea celor două mari categorii de agenți economici (producător și consumator) se poate vorbi de două echilibre parțiale: echilibrul gusturilor care se formează prin voința consumatorului care este restricționat de veniturile acestora și un echilibru al costurilor care se formează în procesul maximizării profitului pentru agenții economici producători.

Din confruntarea celor două categorii de interese se poate ajunge la un echilibru general care are mai multe semnificații. Aceasta înseamnă poziția pe seama căruia se poate îmbunătăți bunăstarea cuiva fără a influența bunăstarea altor agenți economici.

Să ne reamintim

Carl Menger (n. 28 februarie 1840; d. 26 februarie 1921) a fost un economist austriac, fondator al Școlii austriece de economie. A fost și unul dintre fondatorii programului de cercetare neoclasic, respinge utilizarea matematicii și favorizează analiza categoriilor apriori ale acțiunii umane.

Eugen von Böhm-Bawerk (n. 12 februarie 1851; d. 27 august 1914) a fost un economist austriac, fondator al Școlii austriece de economie. A fost profesor de Economie Politică la universitățile din Innsbruck și Viena.

William Stanley Jevons (n. 1 septembrie 1835; d. 13 august 1882) este un economist și logician englez, considerat inițiatorul marginalismului englez. În Anglia a studiat logica și economia, dobândind un post de profesor de Logică, Filosofie Morală și Economie în Colegiul Owens din Manchester.

Alfred Marshall (n. 26 iulie 1842; d. 13 iulie 1924) a fost un economist englez, reprezentant al neoclasicismului. Se consideră a fi precursorul economiei bunăstării din moment ce obiectivul sau explicit în analiza economică este găsirea unei soluții la problemele sociale.

Léon Walras (n. 16 decembrie 1834; d. 5 ianuarie 1910) a fost un economist francez reprezentant al neoclasicismului. La vârsta de 35 de ani a fost numit profesor al Universității de la Lausanne și s-a dedicat în întregime docenței și investigației.

Vilfredo Federico Damaso Pareto (n. 15 iulie 1848; d. 19 august 1923) a fost un economist și sociolog italian, reprezentant al Școlii de la Lausanne. A fost primul economist care a făcut distincția clară între conceptele de utilitate cardinală și utilitate ordinală și a negat aplicabilitatea primului concept. Utilizând curbele de indiferență, a reelaborat teoria utilității și teoria cererii.

5.3. Rezumat

Școala neoclasică s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului XIX și reprezintă o reacție intelectuală față de liberalismul clasic, o reacție ce vine din interiorul orientării liberale și se dorește a fi reformistă în sensul că ea se situează între tradiție și inovare, atât sub aspect teoretic cât și metodologic.

Elementele de tradiție constau în aceea că școala neoclasică susține elementele de bază ale liberalismului economic, respectiv importanța proprietății private, capacitatea de autoreglare a economiei de piață, importanța concurenței, importanța individualismului și hedonismului ca principii. Sub aspect metodologic, școala neoclasică aduce o serie de elemente noi ce au ca bază psihologia consumatorului și calculul marginal.

Revoluția marginalistă a fost demarată în anul 1870 prin descoperirea principiului utilității marginale aproape concomitent de trei economiști din trei țări diferite și din școli diferite C. Menger (Austria), W. Jevons (Anglia) și L. Walras (Elveția).

5.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Școala neoclasică reprezintă o reacție intelectuală față de:

- a) liberalismul economic
- b) neoliberalism
- c) clasicism

2. Economiștii școlii neoclase formulează:

- a) teoria obiectivă a valorii
- b) teoria subiectivă a valorii
- c) teoria plusvalorii

3. Școala neoclasică elaborează o nouă teorie privind repartizarea venitului național, o teorie care susține că veniturile factorilor de producție se formează pe baza:

- a) productivității marginale
- b) costului marginal
- c) utilității marginale

4. Principiului hedonismului reprezintă:

- a) obținerea de satisfacție pe baza efortului depus
- b) obținerea de minimum de satisfacție pe baza efortului depus
- c) obținerea de maximum de satisfacție pe baza efortului depus

5. Revoluția marginalistă a fost demarată în anul 1870 prin descoperirea principiului:

- a) productivității marginale
- b) utilității marginale
- c) costului marginal

6. Carl Menger este primul economist care clasifică bunurile în:

- a) bunuri libere și bunuri economice
- b) bunuri simple și bunuri compuse
- c) bunuri fixe și bunuri variabile

7. Școala engleză a avut ca prim reprezentant pe

- a) Adam Smith
- b) Arthur Laffer
- c) William Jevons

8. William Jevons are contribuții în materie de teoria muncii cu aplicații în studiile de:

- a) agronomie
- b) ergonomie
- c) inginerie

9. În abordarea valorii și mecanismul de formare a prețului, Alfred Marshall introduce noțiunea de:

- a) timp
- b) muncă
- c) bani

10. Alfred Marshall este primul economist care tratează problema formării prețului în condițiile:

- a) concurenței perfecte
- b) concurenței imperfecte
- c) concurenței de piață

11. Marshall definește și interpretează externalitățile în două sensuri:

- a) externalități pozitive și externalități negative
- b) externalități primare și externalități secundare
- c) externalități libere și externalități economice

12. Școala marginalistă elvețiană (școala din Laussane) a avut ca reprezentanți mai importanți pe:

- a) Smith și Ricardo
- b) Walras și Pareto
- c) Jevons și Marshall

13. Legea echilibrului general a fost formulată de către:

- a) Jevons
- b) Pareto
- c) Walras

14. Pareto a rămas în istoria științei economice prin două probleme mai importante:

- a) teoria asupra utilității marginale și teoria asupra echilibrului economic
- b) teoria asupra productivității marginale și teoria asupra echilibrului economic
- c) teoria asupra costului marginal și teoria asupra echilibrului economic

15. Teoria curbelor de indiferență a fost formulată de către:

- a) Laffer
- b) Pareto
- c) Say

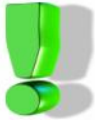

5.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Guerrier B., *Economia neoclasică*, Ed. Humanitas, București, 1993
- c. Pohoată I., *Doctrine economice universale: vol. 1: predecesori și fondatori*, Ed. Fundației "Gheorghe Zane", Iași 1993
- d. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată)*, Ed. Academiei Române, București, 2004

Capitolul 6.

Doctrina economică keynesistă

6.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate aspecte generale și particulare ale keynesismului și neokeynesismului.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

6.2. Conținut

6.2.1. Contribuția lui Keynes la dezvoltarea științei economice

La începutul secolului XX și îndeosebi după sfârșitul primului război mondial, viața social-economică și politică a suferit importante transformări. Acestea, în mare măsură, au fost determinate de apariția și impunerea monopolului ca mod de organizare și conducere a vieții economice cu importante implicații și în viața politică.

John Maynard Keynes, Primul Baron Keynes de Tilton (n. 5 iunie 1883; d. 21 aprilie 1946) a fost economist britanic, născut la Cambridge, fiul lui John Neville Keynes, un lector de economie de la Universitatea din Cambridge și al Adei Florence Brown, o autoare de succes și o reformistă în domeniul social. Fratele său mai tânăr, Geoffrey Keynes (1887-1982) a fost chirurg și bibliofil, iar sora sa mai tânără, Margaret (1890-1974), a fost căsătorită cu fiziologul Archibald Hill, câștigător al Premiului Nobel.

În octombrie 1918 Keynes a cunoscut-o pe Lydia Lopokova, o binecunoscută balerină rusoaică. Cei doi s-au căsătorit, însă, din motive medicale, cei doi nu au putut avea copii.

Keynes a fost în cele din urmă un investitor de succes, construindu-și o avere privată substanțială. A fost aproape ruinat în urma crahului bursier din 1929, însă și-a recuperat într-un timp scurt averile. De-a lungul vieții i-a plăcut să colecționeze cărți, astfel colecționând și protejând multe dintre lucrările lui Isaac Newton. A fost interesat de literatură în general și de dramă în special, sprijinind financiar teatrul Cambridge Arts, ceea ce a permis instituției să devină, cel puțin pentru un timp, o mare scenă britanică din afara Londrei.

Keynes a beneficiat de o educație aleasă la institute de elită cum ar fi Eton unde a studiat matematica, clasicii și istoria și la King's College din Cambridge unde, fiind interesat de politică economică, a studiat domeniul economiei, avându-i ca profesori pe Arthur Cecil Pigou și pe Alfred Marshall.

Keynes a acceptat un post de lector în economie, la Cambridge, post fondat personal de Alfred Marshall, poziție din care a început să își formeze o reputație proprie. La scurt timp a fost desemnat pentru un post la "Royal Commission on Indian Currency and Finance" unde și-a arătat considerabilul său talent în aplicarea teoriei economice problemelor practice. Experiența sa a fost cerută în timpul Primului Război Mondial. El era un sfătuitor al cancelarului Ministerului de Finanțe. Printre responsabilitățile sale erau desemnarea tipurilor de credite existente între Marea Britanie și aliații săi continentali.

În 1944, Keynes a condus delegația britanică la Conferința de la Bretton Woods, unde au luat naștere Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. Moare după doi ani, în 1946, în Sussex.

Lucrările sale de referință sunt: *Finanțele Indiei* (1913); *Consecințele economice ale păcii* (1918–1919) – relatează despre Tratatul de Pace de la Paris după Primul Război Mondial și insistă asupra consecințelor negative pe care le pot avea condițiile impuse Germaniei; *Tratat despre reforma monetară* (1923); *Tratat despre bani* (1930).

Ultimile două lucrări exprimă concepția sa despre bani, circulație și mai ales banii din aur despre care spunea că trebuie eliminați, susținând introducerea banilor de hârtie, imparțiali.

Lucrarea cea mai importantă *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*, scrisă în 1936 cu 24 de capitole și 6 cărți, care a fost foarte bine primită de economie și factorii politici. Explicația ar fi că a vrut să dea multe răspunsuri clare la numeroase probleme din timpul său caracterizat prin cauze economice grave. Prin această lucrare se face dovada calităților lui Keynes de bun economist, bun matematician și bun analist al vieții economice. Prin această lucrare, Keynes formulează o nouă paradigmă a economiei politice, atât în ceea ce privește obiectul de studiu, cât și în privința instrumentelor de investigare a vieții economice. Lucrarea este considerată de referință și totodată ca o lucrare ce marchează o revoluție în știința ec. Această lucrare pune bazele unei doctrine economice dirijiste, respectiv o doctrină care susținea ideea intervenției statului în viața economică, o intervenție limitată printr-o serie de pârghii la îndemâna statului (politica monetară, fiscală, bugetară), intervenție care trebuie să vină în sprijinul agenților economici în scopul declarat a menținerii orânduielilor existente, dar și a îmbunătățirii unor structuri care să permită mersul înainte al economiei de piață. Apariția acestei lucrări este explicată prin mai multe condiții istorico-sociale, economice și chiar politice a perioadei interbelice.

Este vorba, în primul rând, de urmările economice ale Primului Război Mondial care au accentuat o serie de inegalități în dezvoltarea țărilor europene și au generat în timp o serie de schimbări în raportul de forță. De asemenea, este vorba de faptul că economia era deja prezentă în forme diferite, dar în principal sub forma unor lucrări publice, a consumului de stat, măsuri pentru diminuarea șomajului, subvenții pentru anumite sectoare, etc. În al doilea rând, apariția acestui

lucru se justifică prin consecințele crizei economice mondiale (1929-1933) care a însemnat dezechilibre majore între cerere și ofertă pe piața capitală, pe piața monetară, în șomaj și inflația puternică, fiind o cauză care a pus sub semnul întrebării unele postulate ale economiei clasice liberale.

Lucrarea lui Keynes este prin excelență un studiu al dezechilibrelor majore din viața economică. Meritul lui este că a fost primul economist care s-a aplecat asupra acestora. O altă condiție a apariției acestei lucrări este criza gândirii liberale din acea perioadă, dată de apariția primului stat socialist și a economiei planificate, dar și existența unor neajunsuri din teoria economică clasică, oarecum ruptă de realitatea vremii. Keynes spune ca teoria lui are la bază o serie de idei din doctrina mercantilistă (în special intervenția statului în viața economică), anumite idei privind crizele din teoria lui Malthus și o serie de idei apărute în perioada interbelică referitoare la crizele economice.

Doctrina keynesistă prezintă o serie de elemente de continuitate față de neoclasici, în principal susținerea proprietăților private, a concurenței și a liberei inițiative, iar în al doilea rând folosirea unor metode psihologice în explicarea evoluției vieții economice. Există și o serie de elemente de discontinuitate: în teoria lui Keynes abordarea se face în principal la nivel macroeconomic, se face abstracție de legile și ordinea naturală, iar în al treilea rând se analizează cu predilecție problema dezechilibrelor economice.

Keynes a susținut că economia de piață este caracterizată prin instabilitate și o serie de disfuncționalități, respectiv printr-o subdivizare a forței de muncă, prin mari inegalități de avere și venit și prin mari inegalități în dezvoltarea economică socială a țărilor lumii. În viziunea lui, problema ocupării forței de muncă ar trebui să fie în centrul politicii economice. El formulează printr-o primă dată conceptul de șomaj involuntar generat de lipsa locurilor de muncă.

El a abordat aspecte de factură psihologică și de aici necesitatea intervenției statului pentru a corecta noțiunea celor trei legi fundamentale (legea înclinației spre consum și economiei, etc.)

6.2.2. Modelul economic formulat în „Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor”

Ideea principală a acestui model este aceea că munca reprezintă un element esențial în desfășurarea activității economice, că fără muncă nu ar exista activitate economică. În consecință, Keynes a încercat să fixeze o serie de corelații de care depinde ocuparea forței de muncă, urmărind o ocupare cât mai deplină (full employment).

Acest model arată că economistul Keynes avea și importante cunoștințe matematice, fiind totodată și bun analist, bun cunoscător a situației economice din vremea lui.

Modelul economic are la bază trei elemente: variabilele sub forma unor indicatori macroeconomici și ratele acestora; relațiile dintre variabile evidențiate printr-o serie de ecuații de comportament, funcțiile de inegalități; parametrul numit multiplicatorul investițional care încearcă să surprindă influența și interdependența dintre anumite variabile.

Variabilele sunt grupate în endogene și exogene. Cele endogene, prezentate sub forma unor indicatori macroeconomici, evidențiază nivelul activității economice pe ansamblul unei economii. Pentru a explica modelul său economic, Keynes folosește:

- Z – prețul global al ofertei (oferta globală)
- D – cerere globală (efectivă) care este formată din $D_1 + D_2$
- D_1 – cerere de bunuri de consum
- D_2 – cerere de bunuri de capital
- Y – venitul global (național)
- C – consumul final global
- S – economiile
- I – investițiile
- N – numărul de lucratori ocupați

Keynes apreciază că nivelul ofertei globale este o funcție de ocupare a forței de muncă. De asemenea, cererea globală este tot o funcție de ocupare a forței de muncă.

$$Z=f(N), D=f(N)$$

Cererea are și înțelesul de încasări obținute de întreprindere prin vânzarea producției.

Keynes demonstrează că atunci când $D > Z$ va exista motiv de angajare a unor lucrători până la punctul în care cererea globală egalează nivelul ofertei globale. Dacă cererea efectivă ar crește, s-ar putea realiza o angajare suplimentară de lucrători, deci numărul de lucrători angajați depinde de valoarea încasărilor obținute de agenții economici.

Astfel, atunci când $N=f(D)$ intervine o anumită înclinație spre consum a populației și o înclinație spre investiții.

Variabilele exogene se regăsesc în model sub forma unor rate medii și marginale, respectiv rate de comportament ale consumatorilor și producătorilor.

Pentru consumatori:

$$c = \frac{C}{Y}$$

- rata medie a consumului

$$c' = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

- rata marginală a consumului

- rata medie a economiilor $s = \frac{S}{Y}$
- rata marginală a economiilor $s' = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$

Pentru producători:

- eficiența majoră a capitalului calculată sub forma unei rate a profitului la noile investiții

$$R_p = \frac{Pr}{K} * 100$$

- rata dobânzii

În acest prim element al modelului, Keynes insistă pe conceptul de cerere efectivă care determină modificări semnificative și în nivelul celorlalte variabile.

Cererea efectivă depinde de venitul pe care o persoană o are și de înclinația sa pentru consum sau pentru economisire.

În ceea ce privește a doua componentă, acestea se regăsesc sub forma unor ecuații și inegalități:

- ecuația fundamentală a modelului spune că pentru ca o economie să se afle în echilibru este necesar ca $C+I=Y$. În situația în care $C+I<Y$ rezultă o stare de dezechilibru care se traduce prin rămânerea în sumă a cererii solvabile față de venit, subutilizare a capacităților de producție și șomaj.
- având în vedere că $Y=C+S$ rezultă $S=Y-C$ (o parte din venitul obținut de persoane sau întreprinderi se descompune în consum și economii)
- ecuația de echilibru în cadrul unei economii este aceea care asigură egalitatea între economii și investiții ($S=I$). Dezechilibru apare atunci când $S>I$

Keynes a observat că nu toate economiile se transformă în investiție, de aici dezechilibrul care duce la șomaj.

Al treilea element evidențiază influența unor variabile asupra altora prin multiplicatorul investițiilor. $K = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$ (sporul de venit prin creșterea cu o unitate a investițiilor în cadrul unei economii)

$$K = \frac{\Delta Y}{\Delta Y - \Delta C} = \frac{1}{1 - c'} = \frac{1}{s'}, \quad c' + s' = 1; \quad 0 < c' < 1$$

Astfel, Keynes stabilește matematic raportul dintre multiplicator și înclinația marginală spre economii.

Explicarea stării de echilibru și dezechilibru are la bază acțiunea unor legi psihologice, mai ales acțiunea lor necontrolată:

1. legea psihologică a înclinației spre consum și reversul acestora, înclinația spre economii;
2. legea psihologică a înclinației spre investiții;
3. legea psihologică a înclinației spre lichiditate;

Legea psihologică a înclinației spre consum spune că psihologia colectivității este de așa natură încât dacă venitul individual crește, crește și consumul dar cu o mărime mai mică.

Această lege este explicată prin acțiunea unor factori obiectivi (mărimea venitului propriu-zis; influența raportului dintre bunurile prezente și cele viitoare care este motivată de puterea de cumpărare a banilor și de părerea individului că nu are rost să facă investiții mari pentru că nu va trăi să beneficieze de ele).

Factorii subiectivi influențează atât înclinația spre consum, cât și înclinația spre economii. Dintre factorii care influențează înclinația spre consum putem enumera: generozitatea, tendința de a risipi, nechibzuința. La nivelul indivizilor se manifestă și o serie de influențe care determină înclinația spre economii, cum ar fi: prudența, prevederea, calculul, spiritul de afaceri.

Această lege psihologică îl conduce pe Keynes la părerea că înclinația spre consum și înclinația spre economie sunt influențate de acești factori, dar că, în anumite situații, o înclinație prea puternică spre economie și faptul că aceste economii nu se transformă în investiții poate fi un factor negativ în dezvoltarea activității.

Potrivit părerii lui Keynes, dorința de a investi a agenților economici este foarte strâns legată de eficiența negativă a capitalului (R_p) la noile investiții, pe de o parte, și rata dobânzii (d'), pe de altă parte. Investițiile se produc atunci când $R_p > d'$.

Keynes caută să surprindă o serie de situații care influențează eficiența capitalului investit, nivelul capitalului, cererea pentru produse, structura investițiilor. În ceea ce privește rata dobânzii, Keynes este de părere că există un preț al renunțării la lichiditate și atunci când rata dobânzii este ridicată o serie de proiecte de investiții nu se realizează, iar o rată a dobânzii scăzută va face eficiente multe investiții.

Keynes vorbește de mai multe motive care îi determină pe indivizi sau firme să păstreze banii în forma lichidă: motivul venitului (faptul că venitul intră într-o casă (întreprindere) în anumite intervale, sunt eșalonați pentru cheltuieli lunare, prin urmare banii trebuie păstrați pentru a efectua anumite plăți); motivul speculației care este foarte strâns legat de existența burselor și de posibilele câștiguri la nivelul acestor instituții financiare; motivul precauției care îndeamnă atât pe indivizi, cât și pe agenții economici să păstreze în formă lichidă o parte din bani pentru a-i utiliza în situații neprevăzute; motivul afacerilor care implică existența unor rezerve pentru a putea iniția o activitate convenabilă într-un timp optim.

În cele ce urmează vom aminti măsurile de politică economică preconizate de Keynes pentru ocuparea echilibrată a forței de muncă și dezvoltarea durabilă a societății.

Keynes afirmă că necesitatea intervenției statului în economie trebuie limitată de un cadru legal foarte bine pus la punct și trebuie să fie complementară cu proprietatea privată. Intervenția statului în viziunea sa trebuie să se producă pentru: corectarea acțiunii legilor psihologice; suplinirea inițiativei particulare în domeniile în care ea nu se manifestă (transportul de călătorii, furnizarea energiei).

În privința măsurilor de politică economică, acestea se concentrează pe două direcții: măsuri de politică economică menite să influențeze consumul neproductiv al societății; măsuri menite să influențeze nivelul investițiilor din cadrul unei economii. Influențarea consumului ar putea fi făcută prin promovarea unei serii de măsuri menite să descurajeze teaurizarea, să modeleze nivelul salariului real prin intermediul politicii fiscale și să motiveze consumul de stat.

Cealaltă grupă de măsuri vizează necesitatea creșterii valorii investite și are în vedere investițiile firmelor particulare față de care statul trebuie să aducă o politică de încurajare prin acordarea de facilități, practicarea unui credit ieftin care să încurajeze contractări de împrumuturi, necesitatea creșterii investițiilor în domeniul productiv și neproductiv, investiții făcute de stat. Această idee este susținută de faptul că la nivelul bugetului se adună anumite venituri care pot fi folosite pentru construirea de poduri, aeroporturi, școli, spitale, deci de natură socială, neproductivă dar și în domenii productive.

Părerea lui Keynes era că pârghiile statului (monetar, fiscal, bugetar) trebuie folosite în mod nuanțat în funcție de situația economică a țării (boom sau recesiune).

Pe termen lung (1974-1975 criza petrolului), politica keynesistă a căzut în dizgrație. Este găsită și o justificare, și anume: multe din sumele investite de stat au fost pentru cheltuielile militare.

6.2.3. Neokeynesismul și specificul acestuia în diferite țări

Neokeynesismul constituie un ansamblu de teorii și politici economice inspirate din opera lui Keynes. Doctrina keynesistă, îmbunătățită și adaptată la condițiile concrete, a dominat gândirea economică în decursul primelor trei decenii de după război. Neokeynesismul este un curent neomogen, format din diferite grupuri și microcurențe, care pun accentul pe un aspect sau altul al doctrinei keynesiste.

Apariția neokeynesismului este condiționată în mare parte de caracterul evoluției economiei capitaliste în perioada postbelică, de transformarea ei dintr-o economie bazată pe proprietate privată într-una mixtă, în care pe lângă sectorul individual există și un puternic sector public.

Firește, în urma acestor transformări importante, statul devine principalul agent economic care exercită o influență covârșitoare asupra întregii economii. Cei mai de seamă reprezentanți ai neokeynesismului sunt: P. Samuelson, R. Harrod, E. Domar, R. Solow, J. Tobin, J. Robinson, N. Kaldor, A. Hansen. Doctrina keynesiană avea și un șir de neajunsuri: ea a efectuat o analiză statică, acordând o atenție insuficientă factorului timp; acorda o atenție exagerată cererii efective, subapreciind problemele producției și ofertei; erau analizate insuficient problemele repartiției veniturilor și rolul ei în stimularea activității economice.

Alban William Housego Phillips (n. 18 noiembrie 1914; d. 4 martie 1975), s-a născut în Noua Zeelandă, s-a format și a lucrat ca inginer electronist. În 1950 a început să lucreze ca profesor de economie la London School of Economics. Din 1958 până în 1967 a fost profesor de economie și statistică la Universitatea din Londra. În 1968 a acceptat catedra de economie a Australian National University unde rămâne până la moarte. Profund keynesist, publică diferite articole cu modele matematice ce analizează relațiile dintre multiplicatorul și acceleratorul keynesian.

Phillips aplică cunoștințele sale de sisteme de control de circuite închise în analiza relațiilor dintre variabilele macroeconomice. În 1958 publică în revista *Economica* articolul „The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957”, în care arată în mod empiric relația dintre șomaj și nivelul în care se modifică salariile.

Această relație, numită de atunci „curba lui Philips”, spune că este imposibil să se obțină în mod simultan un înalt nivel al angajărilor și o scăzută rată a inflației deoarece politica economică guvernamentală trebuie să se decidă asupra unei combinații a ambelor rate. Numeroși economiști au înlocuit rata variației salariilor cu rata inflației.

Astfel, curba lui Philips a intrat în istorie ca expresie a raportului inflație-șomaj, mai bine zis a dilemei inflație sau șomaj. Cu cât rata șomajului e mai ridicată (în perioada de criză), cu atât salariile nominale cresc mai puțin. Și invers, în timpul avântului, când nivelul șomajului este redus, muncitorii reușesc să obțină o sporire importantă a salariilor. Philips leagă dinamica remunerării nominale de cea a prețurilor, considerând că salariile sunt principalul factor care determină nivelul prețurilor. Astfel, cu cât șomajul e mai mare, cu atât prețurile cresc mai puțin. Și invers, cu cât șomajul e mai mic, cu atât prețurile cresc mai mult, adică inflația este mai mare.

În asemenea condiții statul urmează să aleagă între inflație și șomaj: fie reduce șomajul cu prețul inflației, fie menține stabilitatea monetară și inflația la un anumit nivel, dar admitând în cazul dat o rată ridicată a șomajului. În anii '60 și la începutul anilor '70, până la apariția stagflației, guvernele țărilor occidentale au ținut cont de această interdependență, căutând o formulă optimă de îmbinare a două mărimi care se mișcau în direcții opuse.

Să ne reamintim

John Maynard Keynes, Primul Baron Keynes de Tilton (n. 5 iunie 1883; d. 21 aprilie 1946) a fost economist britanic, născut la Cambridge. Lucrarea sa cea mai importantă *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*, scrisă în 1936 cu 24 de capitole și 6 cărți, care a fost foarte bine primită de economie și factorii politici.

Alban William Housego Phillips (n. 18 noiembrie 1914; d. 4 martie 1975), s-a născut în Noua Zeelandă, s-a format și a lucrat ca inginer electronist. Profund keynesist, publică diferite articole cu modele matematice ce analizează relațiile dintre multiplicatorul și acceleratorul keynesian.

6.3. Rezumat

Keynes a susținut că economia de piață este caracterizată prin instabilitate și o serie de disfuncționalități, respectiv printr-o subdivizare a forței de muncă, prin mari inegalități de avere și venit și prin mari inegalități în dezvoltarea economică socială a țărilor lumii. În viziunea lui, problema ocupării forței de muncă ar trebui să fie în centrul politicii economice. El formulează printr-o primă dată conceptul de șomaj involuntar generat de lipsa locurilor de muncă.

Neokeynesismul constituie un ansamblu de teorii și politici economice inspirate din opera lui Keynes. Doctrina keynesistă, îmbunătățită și adaptată la condițiile concrete, a dominat gândirea economică în decursul primelor trei decenii de după război. Neokeynesismul este un curent neomogen, format din diferite grupuri și microcurente, care pun accentul pe un aspect sau altul al doctrinei keynesiste.

6.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. „Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor” a fost scrisă de către:

- a) David Ricardo
- b) Alfred Marshall
- c) John Maynard Keynes

2. În viziunea lui Keynes, în centrul politicii economice ar trebui să fie:

- a) problema ocupării forței de muncă
- b) problema prețurilor
- c) problema formării produsului intern brut

3. Conceptul de “șomaj involuntar” a fost introdus pentru prima dată de:

- a) Adam Smith
- b) John Maynard Keynes
- c) Thomas Malthus

4. Multiplicatorul investițiilor reprezintă:

- a) sporul de venit prin creșterea cu o unitate a investițiilor
- b) sporul de venit prin creșterea cu o unitate a economiilor
- c) sporul de venit prin creșterea cu o unitate a consumului

5. „Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor” pune bazele:

- a) doctrinei economice dirijiste
- b) doctrinei economice clasice
- c) doctrinei economice neoclasică

6. Legea psihologică a înclinației spre consum spune că:

- a) psihologia colectivității este de așa natură încât dacă venitul individual crește, consumul scade
- b) psihologia colectivității este de așa natură încât dacă venitul individual crește, crește și consumul dar cu o mărime mai mare
- c) psihologia colectivității este de așa natură încât dacă venitul individual crește, crește și consumul dar cu o mărime mai mică

7. Ecuația fundamentală a modelului economic al lui Keynes spune că pentru ca o economie să se afle în echilibru este necesar ca:

- a) $C+I=Y$
- b) $C+I<Y$
- c) $C+I>Y$

8. Neokeynesismul constituie un ansamblu de teorii și politici economice inspirate din opera lui:

- a) Keynes
- b) Malthus
- c) Ricardo

9. Phillips aplică cunoștințele sale de sisteme de control de circuite închise în analiza relațiilor dintre variabilele:

- a) microeconomice
- b) macroeconomice
- c) mondoeconomice

10. „Curba lui Philips” a intrat în istorie ca expresie a raportului:

- a) venituri-cheltuieli
- b) economii-investiții
- c) inflație-șomaj

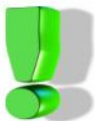
6.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Lupan M., *Istoria gândirii economice*, 2009, www.seap.usv.ro
- c. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice* (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată), Ed. Academiei Române, București, 2004

6.6. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să sintetizați principalele contribuții ale lui Keynes la dezvoltarea științei economice.

Capitolul 7. Instituționalismul

7.1. Introducere

În cadrul acestui capitol este prezentată evoluția instituționalismului american, precum și aspecte generale privind instituționalismul pozitivist.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

7.2. Conținut

7.2.1. *Instituțiile – forța motrică a dezvoltării social-economice*

În cadrul sistemului economic, instituțiile reprezintă o adevărată structură de rezistență pe care se sprijină întregul edificiu economic, inclusiv mecanismul de funcționare a economiei.

Procesele economiei reale și ale celei nominale nu se pot desfășura normal fără un sistem instituțional compus dintr-o rețea extinsă de reguli și organizații. Astfel, s-a creat o teorie interesantă și utilă care se află în plină ascensiune. Ea s-a dovedit a fi utilă mai ales pentru înfăptuirea politicii economice privind reformele sau transformările sistemelor economice.

Teoria economică instituțională, cunoscută și sub numele de **instituționalism**, reprezenta, la începuturile sale, un curent al gândirii economice care se afla, în ce privește modul de abordare și concluziile, în opoziție față de gândirea economică clasică și neoclasică. Apărut pe la sfârșitul secolului al XIX-lea în SUA și format sub influența Școlii istorice germane, instituționalismul devine un curent mondial, căpătând o largă răspândire în Franța, Suedia, Germania, Anglia.

Cei mai de seamă reprezentanți ai instituționalismului, toți americani de origine sunt: T. Veblen (1857-1929), J. R. Commons (1862-1945), W.S. Mitchell (1874-1948), J.M. Clark (1884-1963), A.A. Berle (1895-1971), J.K. Galbraith (1908). Ei au fost animați de dorința de a promova studiul instituțiilor și istoriei în câmpul economiei politice, manifestându-se față de metodele abstracte și deductive folosite de știința economică neoclasică și adresând acesteia critici distructive în ceea ce privește atât metodele utilizate (mai ales marginalismul), cât și obiectul de studiu.

Totodată, scopul acestui curent a fost, pe de o parte, de a sublinia rolul organizațiilor sociale, politice și economice în determinarea evenimentelor și evoluției economice, iar, pe de altă parte, de a înlătura teoria economică standard (inclusiv cea clasică) întrucât ea ignoră mediul neeconomic (instituțional) în care indivizii iau deciziile.

În decurs de peste un secol, în cadrul instituționalismului au apărut o mulțime de microcurențe care diferă între ele chiar și în chestiuni principale. Cu toate acestea, există câteva trăsături esențiale, proprii tuturor instituționaliștilor.

Instituționalismul istoric este interesat în primul rând de înțelegerea și explicarea efectelor diverselor politici asupra realității. Principalele evenimente istorice sunt explicate prin argumente instituționale (politice, economice, sociale) și a modului în care acestea structurează procesul politic și rezultatele acestuia.

Instituționalismul ca doctrină economică are următoarele trăsături definitorii: o atitudine critică față de un șir de aspecte negative ale capitalismului, precum și față de unele concepte teoretice clasice și neoclasice; calificarea instituțiilor drept forță motrice a dezvoltării social- economice; justificarea amestecului statului în economie în scopul evitării crizelor, șomajului cât și al obținerii veniturilor nelegitime; efectuarea unei analize preponderent macroeconomice; promovarea ideii primatului socialului în raport cu economicul.

Până în prezent nu există o definiție unanim acceptată pentru acest termen. Oricum, majoritatea specialiștilor susțin că instituțiile economice sunt niște fenomene cu caracter stabil, care impun oamenilor un oarecare comportament obligatoriu, stabilesc o anumită ordine în activitatea lor. Constituind pentru societate un fel de reguli de joc, instituțiile pot fi formale, adică oficiale, și neformale, adică neoficializate de către stat.

Principalele instituții sunt: statul, biserica, monopolurile, familia, sindicatele, partidele politice, tradițiile, obiceiurile, actele legislative etc., adică niște fenomene cu caracter stabil, în opinia adeptilor doctrinei instituționaliste, care exercită o influență decisivă asupra vieții economice.

Potrivit teoreticienilor doctrinei respective, acestea constituie forța motrică a dezvoltării societății, determinând totodată direcțiile și caracterul progresului. Când privește piața, considerată de neoclasici drept elementul fundamental al vieții economice, ea nu este decât una din instituțiile principale. Instituționaliștii califică afirmația clasicilor cum că motorul activității economice este goana după profit, drept primitivă, deoarece comportamentul omului este determinat nu numai de factorii economici, ci și de cei sociali, psihologici, politici.

7.2.2. Evoluția instituționalismului american

În evoluția sa, instituționalismul a trecut prin trei etape.

Primele patru decenii ale secolului XX-lea îi corespunde așa-numitul instituționalism negativist sau protestatar. Cei mai de seamă reprezentanți ai primei etape, care au pus accentul pe critica capitalismului și a liberalismului economic, au fost americanii Th. Veblen, J. Commons și W. Mitchell.

Imediat după război, prin operele lui J. M. Clark și A.A. Berle, începe cea de a doua etapă în evoluția instituționalismului. Ea se caracterizează prin schimbarea accentului de la critica capitalismului la înaintarea diferitelor propuneri cu privire la perfecționarea lui.

Etapă a treia începe pe la mijlocul anilor '60-'70 și se distinge prin lărgirea ariei geografice și a caracterului investigațiilor. Teoreticianul principal al acestei perioade este americanul J. Galbraith.

Thorstein Veblen (n. 30 iulie 1857; d. 3 august 1929) a fost un economist și critic social american de origine norvegiană, unul dintre primii oameni de știință care a examinat relațiile complexe între consum și bogăție în societate. A crescut în Valders, Wisconsin, Statele Unite, într-o familie de imigranți norvegieni. A învățat limba engleză de la vecini și la școală (pe care a început-o la vârsta de 5 ani) și a absolvit Universitatea Johns Hopkins, sub îndrumarea lui Charles S. Pierce.

Principală figură a școlii Instituționalismului American, Veblen a fost un sociolog și economist foarte controversat. Fiind foarte critic, el a fost expulzat de la Universitățile din Chicago și Stanford. A fost totuși ales de către colegii săi de profesie la președinția Asociației Economice Americane.

Într-o epocă în care pasiunea dominantă a americanilor era câștigarea banilor, el a avut curajul, nefiind nici revoluționar, nici socialist, să condamne cu violență această pasiune atotcuprinzătoare, să-i atace pe cei bogați, în special pe rentieri, învinuindu-i de parazitism, escrocherii și jaf. Astfel, își câștigă și faima de copil teribil al științei economice americane.

Opera principală a lui Veblen este intitulată *Teoria clasei inactive* (sau tradusă *uneori Teoria clasei fara ocupații*) (1899), lucrare care a și aprins făclia instituționalismului în general și a aripilor sale protestatare în mod special.

Și clasicii și neoclasicii, punând în centrul doctrinei lor conceptul de "homo economicus", susțineau că în activitatea sa economică individul este ghidat de dorința obținerii unui profit cât mai mare. Veblen critică mai întâi conceptul ca atare, deoarece, spune el, în viața reală nu a existat niciodată un asemenea om. Apoi, argumentează teza potrivit căreia întreprinzătorul are ca motivație a activității sale nu atât dorința înmulțirii profitului la maximum, cât mai ales un șir de instincte, cum ar fi instinctul paternității, ce se manifestă prin necesitatea asigurării unei bunăstări materiale pentru familia sa și pentru urmași, instinctul curiozității și chiar necesitatea îndeplinirii unei munci utile societății. Stimulenți însemnați ai activității întreprinzătorului sunt de asemenea tradițiile, obiceiurile, cât și alte instituții, care, împreună cu instinctele, constituie elementele de bază ale oricărei evoluții economice.

Teoria clasei inactive este nu numai titlul principalei sale cărți a lui Veblen, cu care și demarează instituționalismul, ci și denumirea unei originale teorii. În viziunea autorului clasa fără ocupații este una din principalele instituții dăunătoare ale societății capitaliste, deoarece ea duce un

mod de viață parazită, reducând astfel randamentul industrializării societății. Veblen critică în cei mai categorici termeni această clasă care, fără a produce ceva, obține pe căi necinstite câștiguri enorme, cheltuindu-le apoi pentru satisfacerea unor necesități anormale.

Făcând o excursie în istoria omenirii, profesorul american ajunge la concluzia că, în esență sa, comportamentul individului modern nu se deosebește cu nimic de cel al omului din societatea primitivă. Atâta doar că individul modern este mai camuflat, mai viclean, mai ascuns. Și în comuna primitivă și în societatea capitalistă, clasa care domină nu îndeplinește nici un fel de munci fizice și nu produce nimic. Totodată în ambele tipuri de civilizație, pentru a ajunge în vârful piramidei sociale, trebuie să fii perfid, să jefuiești, să minți, să-ți materializezi egoismul, cruzimea, setea de pricopsire.

Din acest punct de vedere, nu există nici o deosebire între șefii de trib și sacerdoții antici, pe de o parte, și miniștrii, bancherii, businessmanii și afaceriștii contemporani, pe de altă parte. Și în cazul “paraziților” din comuna primitivă și în cel al “clasei fără ocupații” capitaliste, criteriul rangului social al individului sunt cheltuielile neproductive care au la temelia lor nu anumite necesități raționale, ci dorința nenormală, aiurită chiar, de a-și demonstra superioritatea, de a se evidenția, de a-și satisface orgoliul.

S-ar părea că de la asemenea afirmații până la marxism nu există decât un singur pas. Dar Veblen nici nu se gândește să-l facă. În opinia lui contradicția principală a societății în care trăiește nu este cea dintre muncitori și capitaliști, cum afirmă Marx, ci dintre “industriași”, în care sunt incluși proprietarii întreprinderilor, muncitorii și inginerii, pe de o parte, și “businessmanii”, pe de altă parte.

Ei nu produc nimic, ci numai consumă, adunând câștiguri uriașe prin speculă, înșelăciune, afaceri dubioase, furt. Incredibil, remarcă Veblen, dar într-o societate ce se consideră a fi civilizată, “a face bani” și a produce bunuri materiale sunt ocupații foarte diferite. Mai mult, adeseori banii pot fi obținuți chiar și în detrimentul producției, prin monopolizarea pieței.

Veblen respinge, ca fiind greșită, teza lansată de autorii neoclasici, potrivit căreia consumatorul ar fi într-un anumit sens “un rege”, deoarece ar fi avut privilegiul de a beneficia de cele mai bune mărfuri și servicii, procurate la cele mai mici prețuri. Aceasta este o iluzie, o rătăcire, spune autorul american, întrucât consumatorul nu este suveran în alegerea sa, ci este supus unor puternice presiuni, care îi impun, în cazul alegerii mărfurilor și serviciilor, un comportament nerațional, “neindependent”.

Așa se întâmplă că cei bogați consumă adeseori nu pentru a-și satisface niște nevoi raționale, ci fiindcă sunt mânați de dorința de a-i impresiona pe cei din jur, de a se evidenția, de a-i întrece pe alții, de a se arăta originali. Acest comportament este mai apoi “imitat” și de reprezentanții celorlalte pături sociale. Până la urmă se declanșează o goană după originalitate, după modalități

irrationale de a-și satisface orgoliul, care și modifică cererea, supunând-o unor fluctuații absolut imprevizibile. În consecință se creează o situație paradoxală, când la unele mărfuri cererea crește aproape paralel cu creșterea prețurilor, și nu invers, cum presupune legea cererii și ofertei. În asemenea condiții consumatorul își pierde orice suveranitate, el devine un sclav al modei, publicității, al ambițiilor.

Scopul lui Veblen era schițarea unei critici instituționale a capitalismului modern. În primul rând, Veblen contestă puterea mării finanțe asupra industriei; capitalismul industrial împreună cu alți agenți – muncitori, ingineri, tehnicieni, fermieri – sunt victime ale finanței și sursa care va alimenta formarea clasei prădătoare. În al doilea rând, Veblen propune o reflecție mai adâncă asupra tehnologiei și mașinismului; în perspectivă el acordă șansă instituțiilor tehnologice, de unde deduce și o sentință emblematică pentru instituționalism – experții vor fi statul major al sistemului industrial. În al treilea rând, evoluțiile capitalismului modern îi dau prilejul de a identifica primele manifestări ale societății de consum. Însă critica cea mai violentă o îndreaptă împotriva proprietății anonime, acuzând marile corporații de distrugerea instinctului creator prin substituirea scopului: corporațiile fac bani și nu bunuri. Prin urmare, capitalismul industrial cerea un nou mod de organizare unde rolul cheie era rezervat tehnicienilor.

7.2.3. Instituționalismul pozitivist

După cum am mai spus, instituționalismul propovăduit de Veblen este numit negativist, sau protestatar, deoarece pune accentul pe critica realităților capitaliste și a doctrinelor clasicilor și neoclasicilor. În anii '30 însă apare așa-numitul instituționalism pozitivist, avându-i ca teoreticieni principali pe J.M. Clark (1884-1963) (unul din inspiratorii politiciii economice dirijiste promovate de președintele SUA, F. Roosevelt) și A.A. Berle (1895-1971).

Ei mută accentul de pe critica capitalismului pe formularea diferitelor propuneri referitoare la transformarea “vechiului capitalism” într-un “capitalism popular”. Aceste recomandări au la temelia lor teoriile despre “difuziunea proprietății”, “economia mixtă”, “revoluția în distribuirea veniturilor” etc. Berle declară că în secolul XX a avut loc o mare revoluție, o “revoluție capitalistă”, esența căreia constă în înlocuirea proprietății individuale capitaliste prin proprietatea socială capitalistă.

Începând cu anii '50 ai secolului XX, în cele mai dezvoltate țări capitaliste are loc o schimbare radicală în structura proprietății. Pe lângă proprietatea individuală, care cedează treptat pozițiile dominante, devin tot mai răspândite asemenea forme precum proprietatea acționară, proprietatea cooperatistă și proprietatea publică. Mai mult, forma principală a întreprinderii devine societatea pe acțiuni. Iar asemenea întreprinderi, afirmă A. Berle, nu mai sunt private, ci colective.

Oricum, ca rezultat, are loc o difuziune a proprietății, o împrăștiere a păturilor de mijloc și chiar a muncitorilor, o trecere de la economia individuală la economia mixtă (de stat și privată). Astfel, la sfârșitul secolului XX în SUA erau circa 35 milioane de deținători de acțiuni.

O acțiune similară există și în alte țări dezvoltate. Firește, aceasta nu înseamnă nicidecum că toți acționarii au posibilitatea de a influența într-un fel sau altul activitatea economică. Principalul aspect este că în urma difuzării proprietății s-a instaurat o liniște socială, un model de societate care este deja recunoscut și acceptat de marea majoritate a populației. Și anume, acest cadru social, căruia instituționaliștii îi acordă o atenție deosebită, este favorabil pentru dezvoltarea economică, pentru aplanarea conflictelor de tot felul. Concomitent cu difuzarea proprietății în perioada postbelică au loc și alte transformări importante în modul de funcționare a economiei capitaliste.

Statul, “instituția principală”, potrivit “pozitiviștilor”, promovează tot mai activ o politică de justiție socială, sau, cum îi spun francezii, de solidaritate socială, înfăptuind prin intermediul bugetului o redistribuire a veniturilor. Acest lucru permite o atenuare a enormei diferențieri de venituri între păturile sociale aflate la cei doi poli opuși ai societății.

John Kenneth Galbraith (n. 15 octombrie 1908; d. 29 aprilie 2006) a fost un economist canadian. A studiat la Berkeley și a fost profesor la Harvard. A fost consilier al președinților Kennedy, McCarthy și McGovern, editor al revistei Fortune, ambasador în India și președinte al Asociației Economice Americane. Analist al tehn structurii, J.K. Galbraith demonstrează, că politica economică a întreprinderilor mari este generatoare de inflație. Moștenitor al Instituționalismului American, analizează forma în care economia Statelor Unite s-a dezvoltat după al doilea război mondial și anume: pe de o parte concentrarea oligopolistică a stimulat inovația tehnică, în timp ce puterea marilor companii era limitată de sindicate, organizațiile de consumatori și intervenția statului. Cele mai reprezentative lucrări ale sale au fost: *Modern Competition and Business Policy* (1938), *A Theory of Price Control* (1950), *The Affluent Society* (1958), *Economic Development* (1964), *The New Industrial State* (1967), *Economics in Perspective: A Critical History* (1988), *The Good Society: The Humane Agenda* (1997).

J. K. Galbraith a devenit un autor foarte popular dezvoltând o critică instituțională a capitalismului actual și promovând concepții despre societatea bunăstării și despre noul stat industrial. În nota dominantă a instituționaliștilor, Galbraith consideră că în condițiile capitalismului din a doua jumătate a secolului al XX-lea noile elite, a căror esență o reprezintă știința și tehnologia, înlocuiesc treptat vechile elite bazate pe avere. În fond, este elogiul făcut de Galbraith capitalismului american, visului american și statului providențial.

Amestecul incompetent în luarea deciziilor are, după opinia lui Galbraith, cinci surse: proprietarii (în virtutea proprietății asupra capitalului, proprietarul capitalului are să controleze operațiile firmei și să-și exercite dreptul legal de a conduce); creditorii (instituția care împrumută

firmei bani se bucură de drepturile de a-și proteja investiția. În consecință, ea are și dreptul să investigheze modul în care va fi utilizat împrumutul, după cum are anumite drepturi asupra patrimoniului firmei, în cazul nerestituirii împrumutului); muncitorii (de regulă prin intermediul sindicatelor); consumatorii; statul.

Tehnostructura corporației mature are abilitatea să se opună intervenției din afară. Galbraith observă cum apărarea teritoriului instituțional determină corporația (o instituție) să apeleze la alte instituții (statul). Baza strategiei prin care tehnostuctura își apără actul de decizie, fie împotriva proprietarilor, fie împotriva creditorilor constă în asigurarea unui nivel minim de câștiguri. Astfel, tehnostuctura a devenit o categorie cheie a societății capitaliste, într-un fel ea arbitrând în jocul instituțional. Galbraith apără teoria puterilor compensatorii, putere pe care o consideră necesară pentru a proteja indivizii de organizațiile puternice.

Deși au dispus de un material factic bogat și de un instrumentar de analiză perfecționat, instituționaliștii nu au putut să prevadă declanșarea crizei economice din 1929-1933 și nici să formuleze soluții viabile de depășire a acesteia. Acest fapt – reproșat cu insistență de rivalii lor de alte orientări – a grăbit procesul de dezagregare a instituționalismului, ca și curent încheiat de idei, în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea.

Să ne reamintim

Thorstein Veblen (n. 30 iulie 1857; d. 3 august 1929) a fost un economist și critic social american de origine norvegiană, unul dintre primii oameni de știință care a examinat relațiile complexe între consum și bogăție în societate. A crescut în Valders, Wisconsin, Statele Unite, într-o familie de imigranți norvegieni. A învățat limba engleză de la vecini și la școală (pe care a început-o la vârsta de 5 ani) și a absolvit Universitatea Johns Hopkins, sub îndrumarea lui Charles S. Pierce.

John Kenneth Galbraith (n. 15 octombrie 1908; d. 29 aprilie 2006) a fost un economist canadian. A studiat la Berkeley și a fost profesor la Harvard. A fost consilier al președinților Kennedy, McCarthy și McGovern, editor al revistei Fortune, ambasador în India și președinte al Asociației Economice Americane.

7.3. Rezumat

Teoria economică instituțională, cunoscută și sub numele de instituționalism, reprezenta, la începuturile sale, un curent al gândirii economice care se afla, în ce privește modul de abordare și concluziile, în opoziție față de gândirea economică clasică și neoclasică. Apărut pe la sfârșitul secolului al XIX-lea în SUA și format sub influența Școlii istorice germane, instituționalismul devine un curent mondial, căpătând o largă răspândire în Franța, Suedia, Germania, Anglia.

Instituționalismul ca doctrină economică are următoarele trăsături definitorii: o atitudine critică față de un șir de aspecte negative ale capitalismului, precum și față de unele concepte teoretice clasice și neoclasice; calificarea instituțiilor drept forță motrice a dezvoltării social- economice; justificarea amestecului statului în economie în scopul evitării crizelor, șomajului cât și al obținerii veniturilor nelegitime; efectuarea unei analize preponderent macroeconomice; promovarea ideii primatului socialului în raport cu economicul.

7.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

- 1) În evoluția sa, instituționalismul a trecut prin:
 - a. două etape
 - b. trei etape
 - c. patru etape

- 2) Scopul lui Veblen era schițarea unei critici instituționale a:
 - a. capitalismului modern
 - b. socialismului modern
 - c. clasei muncitoare

- 3) John Kenneth Galbraith a fost un economist:
 - a. francez
 - b. german
 - c. canadian

- 4) J.K. Galbraith analizează forma în care economia Statelor Unite s-a dezvoltat:
 - a. în evul mediu
 - b. după primul război mondial
 - c. după al doilea război mondial

- 5) J.K. Galbraith demonstrează că politica economică a întreprinderilor mari este generatoare de:
 - a. inflație
 - b. stagflație
 - c. deflație

7.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Pohoată I., *Doctrine economice universale: vol. 1: predecesori și fondatori*, Ed. Fundației "Gheorghe Zane", Iași 1993
- c. Popescu Ghe., *Evoluția gândirii economice* (Ediția a III-a revăzută, adăugită și actualizată), Ed. Academiei Române, București, 2004
- d. Sută-Selejan S., *Doctrine economice: o privire panoramică*, Ed. Eficient, București, 1996

Capitolul 8. Neoliberalismul economic

8.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate ideile neoliberalismului german și ale monetarismului nord-american, precum și teoria economiei bazată pe ofertă

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

8.2. Conținut

8.2.1. *Criza gândirii liberale neoclasică*

Criza gândirii neoclasică se produce în perioada de după Primul Război Mondial ca urmare a formării primului stat cu economie planificată (Rusia Sovietică), datorită consecințelor crizei economice mondiale (1929-1933) și datorită apariției doctrinei Keynesiste, una dirijistă.

În consecință, gândirea neoliberală trece pe plan secundar, dar cu toate acestea economiștii liberali au o serie de reacții critice la adresa noilor orientări. Într-o primă etapă, această reacție s-a manifestat față de socialism în general și față de forma sa concretă din Rusia Sovietică.

Critica a fost făcută în principal de doi economiști numiți ultraliberali din școala austriacă: Ludwig von Mises și Friedrich von Hayek. Mises publică în 1920 Socialismul și în 1927 Liberalismul, iar Hayek în 1935 Planificarea colectivistă și în 1944 Drumul servituții.

Prin intermediul lucrărilor scrise de ei se face o critică la adresa economiei planificate, considerându-se că aceasta nu dispune de instrumente necesare unei eficiențe administrative a resurselor economice, întrucât conducerea pe bază de plan elimină concurența și, prin aceasta, rolul important al pieței în desfășurarea vieții economice.

Concomitent cu această critică, se face o apreciere a valorilor economice de piață, susținându-se importanța proprietății private și a concurenței, respectiv a liberei inițiative.

Lucrarea din 1944 a lui Hayek este o critică nu numai la adresa economiei planificate și a fascismului din Germania, ci și o critică severă la adresa economiei dirijiste keynesiste. A doua reacție față de criza gândirii neoliberale a fost aceea a concentrării eforturilor economiștilor spre dezvoltarea unei științe economice – econometria, care are la bază o serie de instrumente noi de analiză a vieții economice (perfecționarea calculului marginal în ideea că acesta este un instrument neutru ce poate fi folosit în analiza vieții economice de orice tip de economie).

Astfel se dezvoltă econometria, care este o știință de graniță între știința economică marginală, matematică și statistică. În 1930 a fost înființată „Societatea Internațională de Econometrie”, iar în 1933 revista „Econometrica”.

Un moment important în criza gândirii neoclasice a fost Colocviul Internațional de la Paris din 1938 care a fost organizat de jurnalistul american W. Lippmann. Acest colocviu a reunit economiști neoclasici și dezbaterile s-au purtat pe baza ideilor lui Lippmann înscrise în „O cercetare a principiilor unei societăți bune”.

Obiectivele acestui colocviu au fost: o analiză a situației liberalismului neoclasic și situația economiei de piață; precizarea poziției față de celelalte orientări din gândirea economică (antiliberale – keynesismul și anticapitaliste – marxismul și socialismul). În cadrul colocviului se recunoaște ca funcționarea economiei de piață este confruntată cu o serie de situații noi care pun sub semnul întrebării o serie de postulate ale teoriei clasice: capacitatea de autoreglare și problemele de referință la concurența liberă și chiar eficiența economiei de piață.

Concluzia: trebuie să se facă o diferență între concurență și laissez-faire. În al doilea rând, critica se referă la pasivitatea statului deoarece apariția acestei rigidități a fost posibilă datorită principiului neintervenției statului în societate, în principal în domeniul asigurării cadrului juridic pentru manifestarea nestingherită a concurenței și concomitent a intervenției care să sancționeze abaterile de la concurență loială. Colocviul a prezentat poziția față de doctrina keynesistă, considerând că nu este conformă cu cerințele unei economii de piață și că nu poate exista o conciliere între plan și piață în țările lumii.

8.2.2. Neoliberalismul german

Una din primele reacții față de teoria și practica dirijistă a venit din partea economiștilor germani, care au fondat în acest scop o școală economică, intrată în istorie cu denumirea de școala de la Freiburg. Figura centrală a acestei școli a fost șeful catedrei de economie politică de la Universitatea din Freiburg, profesorul Walter Eucken.

Walter Eucken (n. 17 ianuarie 1891; d. 20 martie 1950) a fost un economist german. Născut la Jena, ca fiu a al lui Rudolf Eucken, de mic copil Walter a fost format în spiritul gândirii tatălui său, care era profesor de filosofie. Walter Eucken a studiat la universitățile din Kiel, Jena și Bonn. A fost profesor de Economie Politică la universitățile din Berlin, Tubinga și Freiburg.

Admirator al lui Böhn-Bawerk, apără ideile economiștilor școlii austriace în fața istoricilor germani. Preocupat de problemele metodologice, Eucken se arată în favoarea investigării teoretice abstracte. În câmpul sistemelor economice propune o clasificare originală. Distinge două mari tipuri de sisteme: cel al direcției centrale și cel al traficului. În cadrul primelor distinge sistemul direcției centrale totale, direcției centrale cu liber schimb de bunuri de consum, direcției centrale cu libera

alegere a consumului și direcției centrale cu libera alegere a meseriei și locului de muncă. Analizează și diferitele tipuri de piață și stabilește o clasificare de 25 de tipuri, în funcție de răspunsul la cele cinci modalități bazice a cererii și ofertei: monopol, monopol parțial, oligopol, oligopol parțial și concurență perfectă.

Walter Eucken a avut o contribuție importantă la dezvoltarea științei economice și în elaborarea teoriei tipurilor ideale de economie, teorie ce include toate aspectele ordoliberalismului, cum mai sunt numiți adeptii școlii de la Freiburg. Principalele opere ale lui W. Eucken sunt: *Bazele economiei politice* (1940) și *Principiile politicii economice* (1952).

Locul central în doctrina neoliberală germană îi aparține teoriei tipurilor ideale de economie, elaborată de W. Eucken și dezvoltată de discipolii săi. Potrivit acestei teorii, economia, de-a lungul întregii istorii a omenirii, prin ce are ea mai caracteristic, se reduce de fapt la două tipuri (modele) ideale, și anume: economia liberă de piață, în care relațiile dintre agenții economici se stabilesc prin intermediul pieței și economia centralizată, condusă de la centru, și în care relațiile dintre agenții economici sunt stabilite pe baza ordinelor și a regulilor elaborate de stat.

Toate formele concrete de organizare a economiei pot fi împărțite în două mari categorii, după „tipul ideal” care predomină. Neexistând în realitate, „tipurile ideale” constituie axa în jurul căreia gravitează o economie sau alta, economia reală fiind o îmbinare în diferite proporții a acestor tipuri ideale. Fiecărui tip ideal de economie îi pot aparține mai multe forme concrete de organizare a vieții economice.

Astfel, drept forme ale economiei centralizate putem cita aici: latifundiile stăpînitorilor de sclavi, statele feudale, economia socialistă, economia fascistă. Deși unele din aceste forme de organizare a vieții economice sunt bazate pe proprietatea publică, altele - pe proprietatea privată, toate au ca element definitoriu comun dirijarea lor de la centru.

Există mai multe forme ale economiei libere de piață, în care relațiile dintre agenții economici se stabilesc prin intermediul pieței - capitalismul concurenței libere, capitalismul monopolist, economia de piață mixtă cu numeroasele ei modele contemporane etc. Dacă trebuie ales între aceste două tipuri ideale de economie, apoi, spune Eucken, „Economia liberă de piață” este preferabilă, deoarece ea asigură democrația, libertatea și bunăstarea oamenilor. Celălalt tip însă este inefficient și deschide calea dictaturii.

Concepția „echipei de fotbal”. Adeptii școlii de la Freiburg afirmă că „economia liberă de piață” în condițiile actuale nu poate funcționa în mod automat. Ea are nevoie de anumite „componente” ale celui alt „tip ideal” de economie, în primul rînd de intervenția statului. Ce funcții concrete urmează să îndeplinească statul? Căutând o modalitate cât mai explicită de a răspunde la această întrebare, L. Erhard și W. Röpke au lansat așa-numita concepție a „echipei de fotbal”.

În viziunea ordoliberalilor germani societatea este un uriaș teren de fotbal. Pe acest teren rolul de jucător îi revine agenților economici, pe când statul îndeplinește funcțiile de arbitru. „Arbitrul”, cum se știe, nu ia parte la joc, el garantează doar desfășurarea jocului conform anumitor reguli, pe care tot el le elaborează.

8.2.3. Monetarismul nord-american

Pe la începutul deceniului șapte al secolului XX neoliberalismul a trecut în ofensivă împotriva keynesismului pe toate fronturile, fenomen numit în știință „contrarevoluție monetaristă”. Această contrarevoluție pornește, în mare măsură, de la necesitatea găsirii unui remediu eficient de luptă contra inflației. Astfel, monetarismul este nu numai o reacție teoretică față de keynesism, ci și una practică.

Dacă pe timpul președinților SUA J. Kennedy și L. Johnson guvernul american promova o politică economică de inspirație keynesistă, apoi cu venirea la putere a lui R.Reagan și a lui G. Bush-senior, caracterul politicii economice americane a fost determinat de adepții școlii monetariste. De notat că „dominația” monetaristă avea să se răsfrângă la timpul său și asupra caracterului politicii promovate de Fondul Monetar Internațional și de Banca Mondială.

Gândirea monetaristă își are izvorul în teoria cantitativă a banilor, dar ea constituie o contribuție originală și specifică, cu o arie de cuprindere mult mai largă. Termenul de monetarism a fost inventat de Karl Brunner, care a și definit în trei puncte crezul monetarist:

1. impulsurile monetare sunt determinante în variațiile producției, ocupării și prețurilor;
2. evoluția masei monetare este indicatorul cel mai sigur pentru a măsura impulsurile monetare;
3. autoritățile monetare pot controla evoluția masei monetare în decursul ciclurilor economice.

Monetarismul constituie un microcurent neoliberal, format din mai multe școli. Astfel, este cunoscut un monetarism metalist promovat în principal de economistul francez Jacques Rueff (1896-1978), consilierul economic al președintelui Franței, Charles de Gaulle, care milita pentru reîntoarcerea la sistemul monetar etalon-aur. Printre școlile monetariste se evidențiază în primul rând Școala din Chicago, mentorul căreia este cunoscutul economist Milton Friedman.

Milton Friedman (n. 31 iulie 1912; d. 16 noiembrie 2006) a fost un economist american, născut la New York. A obținut doctoratul la Universitatea din Columbia în 1946. A fost profesor al Universității din Chicago din 1946 până în 1976, investigator al Biroului Național de Cercetare Economică din 1937 până în 1981 și asesor economic al Președintelui Nixon și președinte al Asociației Economice Americane în 1967.

Friedman este cel mai cunoscut lider al Școlii de la Chicago și apărător al pieței libere, datorat în parte faptului că scrierile sale sunt ușor de citit de către marea masă. Monetarist convins

s-a opus keynesismului în momentul de maxim apogeu al acestuia, în anii cincizeci și șaizeci. Propune rezolvarea problemelor inflației limitând creșterea ofertei monetare la un nivel constant.

În anul 1976 Friedman devine laureat al Premiului Nobel „pentru realizările în domeniile analizei consumului, istoriei și teoriei monetare, pentru evidențierea complexității politicii de stabilizare” în fond, pentru contribuții însemnate la analiza istoriei și teoriei monetare. Printre alte merite pot fi nominalizate demonstrarea inconsistenței curbei lui Philips și definirea conceptului de rată naturală a șomajului.

Cele mai importante lucrări ale lui Friedman sunt: *Capitalismul și libertatea* (1962), *Istoria monetară a SUA* (scrisă împreună cu A. Schwartz) (1963), *Libertatea de a alege* (1979-1980). Friedman este contra folosirii unor modele economico-matematice prea sofisticate, rupte de realitate și care nu pot fi utilizate în practică.

El se pronunță în favoarea formulelor și modelelor simple, realiste, accesibile, declarând că „Pentru a fugi, trebuie mai întâi să înveți a merge”.

Monetariștii susțin că economiile dirijate, mai cu seamă cele de tip socialist, reușesc să facă față unor probleme cum ar fi șomajul, asistența medicală, dezvoltarea economică, învățământul etc., însă toate acestea sunt obținute cu un preț prea mare, în dauna eficienței și calității, în detrimentul libertăților politice și economice. Numai economia de piață liberă, eficientă și rațională este capabilă să asigure oamenilor atât libertatea și bunăstarea, cât și securitatea. Monetariștii consideră că între libertățile politice și economice există cea mai strânsă interacțiune.

O altă idee apărută de monetariști este că inflația este un fenomen pur monetar având la temelie sa o creștere anormală a cantității de bani în raport cu volumul producției.

Monetariștii sunt cei mai aprigi oponenți ai intervenționismului keynesiste, deoarece statul exercită, prin amestecul său, doar o influență negativă asupra economiei. Mai întâi de toate acest amestec conține pericolul dictaturii, favorizează corupția și creează privilegii anumitor agenți economici în detrimentul altora.

Economia de piață este capabilă să asigure echilibrul și stabilitatea economică în mod automat, de la sine. Monetariștii se pronunță împotriva intervenției statului în procesul de fixare a prețurilor, împotriva deficitelor bugetare considerate de keynesiști drept un instrument de stimulare a creșterii economice, împotriva acordării de subvenții întreprinderilor particulare, împotriva politicii sociale, ce are scopul susținerii materiale a păturilor celor mai dezavantajate.

Asemeni tuturor neoliberalilor, monetariștii acceptă un anumit amestec al statului în economie. Dar, spre deosebire de keynesiști, care se pronunță pentru o politică economică conjuncturistă, în conceptul monetarist statul trebuie să promoveze o politică economică stabilă, care ar permite agenților economici să-și ajusteze anticipările lor cu ajutorul semnalelor emise de

piață. Principala mărime economică, asupra căreia statul poate să-și exercite eficient amestecul, este masa monetară.

În opinia lui Friedman cantitatea banilor în circulație trebuie să crească anual cu 3-4%, indiferent de conjunctura economică concretă, întrucât banii joacă în economie un rol de primă importanță, prin intermediul lor pot fi influențate prețurile, rata dobânzii și ritmurile creșterii economice.

În conceptul monetarist toate „bolile” de care suferă capitalismul contemporan - inflația, crizele, șomajul etc. - sunt de origine monetară, au la temelia lor un dezechilibru între cantitatea banilor în circulație și necesitățile reale ale economiei.

8.2.4. Teoria economiei bazată pe ofertă

În ultimul deceniu al sec.XX această teorie a devenit atât de populară încât se vorbea chiar de o „revoluție a economiei bazate pe ofertă”. Această teorie nu este altceva decât o redescoperire, o reformulare a „legii lui Say”. Autorii „economiei ofertei” sunt americanii Arthur Laffer, George Childer și Paul Craig Roberts.

Teoria economiei bazate pe ofertă constituie o reacție contra politicii intervenționiste, promovate de statele occidentale începând cu anii '30, precum și contra cunoscutului concept al lui Keynes, potrivit căruia cererea de mărfuri este factorul principal de care depinde atât nivelul producției, cât și cel al utilizării forței de muncă. Cererea globală, spun keynesiștii, incită întreprinzătorii să-și lărgescă producția și să reducă șomajul. Or, pentru încurajarea cererii, o intervenție a statului în economie este absolut indispensabilă. În această privință autorii „economiei de ofertă” au o cu totul altă convingere: ei afirmă că nu consumatorul (cererea), ci întreprinzătorul (oferta) constituie punctul de plecare al oricărei dezvoltări economice, adică nu cererea, ci oferta este cheia avuției.

Deoarece creând și distribuind veniturile (salariul, profitul, dobânda), întreprinderile asigură realizarea bunurilor pe care le produc. Astfel, producția dă naștere veniturilor care sunt utilizate pentru a procura ceea ce propune oferta. Mai mult, aceste venituri sunt suficiente pentru absorbirea întregului volum de bunuri oferite. Incriminându-i lui Keynes „păcatul” de a fi descurajat prin teoria sa economiile și investițiile private, autorii „economiei ofertei” insistă asupra creării condițiilor ce ar stimula investițiile private, prin reducerea impozitelor, deoarece impozitele mari sporesc consumul în detrimentul economiilor și al investițiilor.

Unei critici aspre este supusă și politica de redistribuire a veniturilor în folosul celor mai săraci, propusă de Keynes și promovată pe larg în țările din Europa Occidentală, fiindcă această politică are o eficiență limitată, înrăutățind chiar adeseori situația celor săraci.

Arthur Betz Laffer (n. 14 august 1940) este un economist american, născut în Youngstown, Ohio. Mama sa, Marian Amelia Laffer, a fost politician, iar tatăl, William Gillespie Laffer, președinte al Clevite Corporation. Arthur Laffer a obținut licența în economie la Yale University în 1963, iar Master of Business Administration și doctoratul în economie la Stanford în 1971.

Arthur Laffer este un exemplu al ceea ce se numeste „economiști mandarini”, adică a teoreticienilor economiei ce activează drept consilieri ai guvernanților și a căror gândire are o mare influență în dezvoltarea economiei reale. Arthur Laffer, profesor al Pepperdine University (lângă Malibu) și fost consilier al președintelui Reagan, teoreticianul principal al „economiei bazate pe ofertă”, a devenit celebru „într-o singură noapte”.

Expunând sub o formă grafică dependența veniturilor bugetare de rata impozitului: creșterea ratei impozitelor va genera creșterea veniturilor fiscale până la un punct maxim. De la acest punct creșterea în continuare a presiunii fiscale are ca urmare o reducere substanțială a veniturilor statului. Aceasta se întâmplă întrucât impozitele mai mici favorizează investițiile, ceea ce lărgeste aria fiscalității și sporirea veniturilor.

În același timp, Arthur Laffer a insistat asupra faptului că o rată (a fiscalității) care depășește nivelul optim are un efect descurajator asupra investitorilor și salariaților. Sporirea veniturilor fiscale paralel cu creșterea ratei impozitelor are loc doar până la un anumit punct. Mai apoi sporirea presiunii fiscale va genera o scădere a veniturilor statului. Așa se întâmplă că aceleași venituri se obțin când rata impozitelor este foarte diferită, de exemplu, 20% și 90%. Astfel, în timp ce keynesiștii, în scopul stimulării cererii, preconizau creșterea cheltuielilor publice, obiectiv ce se realiza prin sporirea impozitelor, teoreticienii „economiei bazate pe ofertă”, din contra, se pronunță pentru o reducere a cheltuielilor publice și a impozitelor, măsură care, potrivit opiniei lor, stimulează creșterea economică.

Să ne reamintim

Walter Eucken (n. 17 ianuarie 1891; d. 20 martie 1950) a fost un economist german. Născut la Jena, ca fiu al lui Rudolf Eucken, de mic copil Walter a fost format în spiritul gândirii tatălui său, care era profesor de filosofie. Walter Eucken a studiat la universitățile din Kiel, Jena și Bonn. A fost profesor de Economie Politică la universitățile din Berlin, Tübingen și Freiburg.

Milton Friedman (n. 31 iulie 1912; d. 16 noiembrie 2006) a fost un economist american, născut la New York. A obținut doctoratul la Universitatea din Columbia în 1946. A fost profesor al Universității din Chicago din 1946 până în 1976, investigator al Biroului Național de Cercetare Economică din 1937 până în 1981 și asesor economic al Președintelui Nixon și președinte al Asociației Economice Americane în 1967.

Arthur Betz Laffer (n. 14 august 1940) este un economist american, născut în Youngstown, Ohio. Mama sa, Marian Amelia Laffer, a fost politician, iar tatăl, William Gillespie Laffer, președinte al Clevite Corporation. Arthur Laffer a obținut licența în economie la Yale University în 1963, iar Master of Business Administration și doctoratul în economie la Stanford în 1971.

8.3. Rezumat

Una din primele reacții față de teoria și practica dirijistă a venit din partea economiștilor germani, care au fondat în acest scop o școală economică, intrată în istorie cu denumirea de școala de la Freiburg. Figura centrală a acestei școli a fost șeful catedrei de economie politică de la Universitatea din Freiburg, profesorul Walter Eucken.

Monetarismul constituie un microcurent neoliberal, format din mai multe școli. Astfel, este cunoscut un monetarism metalist promovat în principal de economistul francez Jacques Rueff (1896-1978), consilierul economic al președintelui Franței, Charles de Gaulle, care milita pentru reîntoarcerea la sistemul monetar etalon-aur. Printre școlile monetariste se evidențiază în primul rând Școala din Chicago, mentorul căreia este cunoscutul economist Milton Friedman.

Teoria economiei bazate pe ofertă constituie o reacție contra politicii intervenționiste, promovate de statele occidentale începând cu anii '30, precum și contra cunoscutului concept al lui Keynes, potrivit căruia cererea de mărfuri este factorul principal de care depinde atât nivelul producției, cât și cel al utilizării forței de muncă. Autorii „economiei ofertei” sunt americanii Arthur Laffer, George Childer și Paul Craig Roberts.

8.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Reprezentanții de seamă ai școlii austriece au fost:

- a) Adam Smith și David Ricardo
- b) John Maynard Keynes și Arthur Laffer
- c) Ludwig von Mises și Friedrich von Hayek

2. Walter Eucken a fost reprezentant al:

- a) școlii germane
- b) școlii austriece
- c) școlii engleze

3. Walter Eucken grupează economiile în:

- a) economii centralizate și economii libere
- b) economii planificate și economii de schimb
- c) economii închise și economii deschise

4. Milton Friedman este de părere că un rol foarte important în economia de piață trebuie să îl joace:

- a) cantitatea de bunuri economice cumpărată
- b) cantitatea de bunuri economice vândută
- c) prețul bunurilor economice

5. În opinia lui Friedman un rol de primă importanță în economie îl joacă:

- a) banii
- b) mărfurile
- c) forța de muncă

6. Arthur Laffer, în teoria ofertei, consideră că:

- a) dinamismul economic are la bază valoarea și dinamica economiilor
- b) dinamismul economic are la bază valoarea și dinamica investițiilor
- c) dinamismul economic are la bază valoarea și dinamica consumului

7. Arthur Laffer se pronunță pentru promovarea unei politici fiscale care să permită agenților economici:

- a) sporirea veniturilor rămase după impozitare
- b) micșorarea veniturilor rămase după impozitare
- c) sporirea veniturilor înainte de impozitare

8. Arthur Laffer susține că:

- a) practicarea unor impozite mai mici micșorează baza de impozitare și duce la creșterea veniturilor bugetare și invers
- b) practicarea unor impozite mai mari lărgeste baza de impozitare și duce la creșterea veniturilor bugetare și invers
- c) practicarea unor impozite mai mici lărgeste baza de impozitare și duce la creșterea veniturilor bugetare și invers

9. Concepția lui Arthur Laffer referitoare la politica fiscală a fost sintetizată de acesta într-un grafic care poartă denumirea de:

- a) curba lui Phillips
- b) curba Laffer
- c) curba lui Engel

10. Conform teoriei ofertei, producția dă naștere veniturilor care sunt utilizate pentru a procura ceea ce propune: oferta

- a) oferta
- b) cererea
- c) statul

8.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Pană C., *Fiscalitate*, ediția a 2-1, Ed. Bren, București, 2011
- c. Sută-Selejan S., *Doctrină economice: o privire panoramică*, Ed. Eficient, București, 1996
- d. Văcărel I. (coord), *Studii de istorie economică și istoria gândirii economice : vol. 5*, Ed. Academiei Române, București, 2003

Capitolul 9.

Teorii și modele de creștere economică

9.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate noțiunile de creștere economică, precum și teoriile și modelele neoclasiche de creștere economică.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

9.2. Conținut

9.2.1. Conceptul de creștere economică

Conceptul de creștere economică este un termen folosit pentru a desemna o problemă mai veche din cadrul științei economice, respectiv preocuparea economiștilor de a evidenția o serie de factori ce au stat și stau la baza creșterii avuției naționale și în final a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor.

Această teorie a creșterii economice cunoaște o dezvoltare mai importantă după ce-l de-al Doilea Război Mondial și tot atunci s-au înmulțit și concepțiile oarecum divergente în legătură cu ce înseamnă creșterea economică. Într-un sens larg, creșterea economică înseamnă sporirea PNB și a producției de bunuri și servicii globale și pe locuitor sau creșterea capacităților de producție. Într-un sens restrâns, creșterea economică înseamnă sporirea venitului național global și pe locuitor.

Dezvoltarea economică este o noțiune mai cuprinzătoare decât creșterea economică întrucât presupune și anumite modificări în structurile de producție și instituționale. Noțiunea de progres economico-social exprimă un anumit sens al evoluției vieții economice.

Teoria creșterii economice s-a concretizat în elaborarea unor modele economice, modele ce caută să stabilească cât mai exact care este contribuția diferiților factori la sporirea venitului național.

Clasificarea modelelor s-a făcut în funcție de două criterii: nivelul economiei pentru care se elaborează (microeconomie, macroeconomie, mondoeconomic) și teoria care a stat la baza modelelor, respectiv: modelul keynesian, neokeynesian, neoclasic, structurale și structuraliste etc.

Modelul neoclasic care are la bază teoria marginalistă și mai ales ideea că sporirea venitului național este foarte strâns legată de contribuțiile factorilor de producție, muncă și capital, respectiv de proporțiile în care se combină acești doi factori și foarte strâns legată de această idee modelul neoclasic se bazează și pe influența progresului tehnic. Este vorba de un progres ce permite

înlocuirea consumului de muncă prin tehnică și sporirea substanțială a productivității muncii. Este vorba de contribuția următorilor economiști: R. Solow, T. Swan, Z. Hicks.

Modelul limitat al lui Harrod nu a devenit un instrument concret și cu eficiență practică. Evoluția economiilor contemporane a dus la situații mai speciale și la analize mai profunde care se depărtează de teoria clasică dar au același scop: menținerea creșterii economice.

Un model original, care trece de limitele „impuse” de teorie privind problemele dezvoltării economice îl prezintă A. Rugină în lucrarea *Principii economice (Baze noi și vechi ale analizei economice)*.

Robert Merton Solow (n. 23 august 1924) este un economist american, născut în New York. A studiat la Harvard și și-a exercitat docența la Massachusetts Institute of Technology. A fost consilier al Presedintelui Kennedy. Robert Solow a avut importante contribuții și în analiza economică a resurselor nerenovabile.

Aportul sau cel mai cunoscut este un model neoclastic de creștere considerat răspunsul ortodox la modelul keynesian Harrod-Domar, pe care l-a publicat într-un articol din 1956. Studiile sale econometrice despre investițiile în capital fix și influența tehnologiei la creșterea productivității, inițiate printr-un articol din 1957, marchează originile "contabilității creșterii" în care se separă contribuția la creșterea economică a cantității muncii și capitalului, de efectul datorat schimbării tehnice.

Robert Solow, laureat al Premiului Nobel (1987) pentru contribuțiile sale la teoria creșterii economice, își aduce aportul la dezvoltarea funcției Cobb-Douglas (contribuția (Q) $Y=f(K,L)$ cu influența coeficientului de elasticitate).

Acest model constă să surprindă influența progresului tehnic clasificat în: progres tehnic non-neutru care modifică proporția dintre capital și muncă și progres tehnic neutru care nu modifică raportul dintre muncă și capital.

Modelul neoclastic al lui Solow reprezintă reperul fundamental în analiza procesului de creștere economică. Prin acest model, neoclasicii ne arată modul în care creșterea ratei economisirii, creșterea populației și progresul tehnologic influențează nivelul producției și creșterea economică de-a lungul unei anumite perioade.

În studiul său, Solow pleacă de la următoarele ipoteze: economia este perfect concurențială; mobilitatea perfectă a factorilor de producție; ocuparea deplină în ceea ce privește utilizarea resurselor; factorul de producție capital este supus randamentelor descrescătoare; randamentele de scară sunt constante.

Conform cu modelul Solow de creștere economică: cât de mult economisește și investește o națiune este un factor determinant pentru standardul de viață al indivizilor acelei națiuni; țările în tranziție, care pleacă de la un nivel al înzestrării cu capital mai mic decât nivelul optim al capitalului

în starea staționară, trebuie să obțină o rată de economisire mai ridicată. Acest lucru se poate realiza prin creșterea economiilor realizate de guvern (micșorarea cheltuielilor publice și creșterea veniturilor publice) și prin creșterea stimulentei menajelor de a economisi, prin scăderea taxelor și impozitelor; țările în tranziție trebuie să aloce mai mult în investiții în infrastructură, în capital uman, educație etc.; este necesară o politică industrială eficientă pentru a se crea externalități tehnologice; de asemenea, trebuie încurajat progresul tehnic, investițiile în noua tehnologie.

Un alt grup de modele este cel structuralist care încearcă să evidențieze contribuția unor factori neeconomici la creșterea venitului național. Aceste modele sunt legate de numele unor economiști de mare valoare: J. Schumpeter, S. Kuznets, A. Lewis, A. Sauvy.

În ceea ce privește părerea lui A. Lewis (american), laureat al premiului Nobel (1979), prezintă interes lucrarea *Teoria creșterii economice* în care vorbește de rolul sistemului internațional în creșterea economică. El insistă pe importanța factorilor psiho-sociali și a comportamentului uman.

S. Kuznetz (american), laureat al premiului Nobel (1971), a scris *Creșterea și structura economiei*, în care insistă pe importanța populației și masa de cunoștințe pe de altă parte ca element foarte important al creșterii economice.

A. Sauvy (francez), specialist în demografie (*Teoria generală a populației*) analizează impactul dinamicii populației asupra creșterii economiei, lucrarea analizează structurile demografice considerând că trebuie să aibă în vedere raportul dintre populația ocupată și celelalte două categorii (populația tânără și populația bătrână) care ar putea crea o presiune asupra populației ocupate.

La aceste modele structuraliste poate fi încadrat și G. Becker deoarece în lucrarea lui realizează o corelație între capitalul uman, fertilitate și creșterea economică.

9.2.2. Teorii și modele neoclasice de creștere economică

Modelele neoclasice de creștere economică și teoriile corespunzătoare lor sunt de inspirație liberală și neoliberală. Asemenea teorii și modele sunt, în general, microanalitice (microeconomice) dar pot fi și macroeconomice. Operând cu teoria factorilor de producție modelele neoclasice explică rezultatele producției (venitul) îndeosebi prin aportul a doi factori: capitalul (K) și munca (L).

Economiștii neoclasici ai creșterii economice presupun că factorii de producție sunt substituibili. Pornind de aici ei propun diferite combinații ale factorilor producției în obținerea rezultatului final. Expresa sintetică și formalizată a acestor preocupări o constituie funcția de producție Cobb-Douglas.

$$Y = a \prod x_i^{\alpha_i}$$

Forma generală a ei este: unde: Y – variabila dependentă (rezultatul, volumul producției, venitul, etc.); a – constantă; X_i – variabile independente (factorii de producție); α_i – coeficienți de elasticitate.

Exprimă influența modificării variabilelor independente X_i asupra rezultatelor Y .

Pentru cazul celor doi factori de producție utilizați, funcția devine: $Y = a \bullet L^\alpha \bullet K^\beta$, unde: α – arată cu câte unități se modifică rezultatele (Y) la modificarea cu o unitate a factorului de producție muncă (L); β – arată cu câte unități se modifică rezultatele (Y) la modificarea cu o unitate a factorului de producție capital (K).

În rândul acestor metode de creștere economică, modelul Solow-Swan examinează rolul procesului tehnic în modificarea proporției dintre factorii de producție și a calității acestora.

Autorii acestui model fac distincție între trei tipuri de proces tehnic: procesul tehnic care economisește capital (când $\alpha > \beta$ și α are tendință de creștere); procesul tehnic care economisește munca ($\beta > \alpha$ și β are tendință de creștere); procesul tehnic neutru, care lasă nemodificată proporția dintre muncă și capital (când $\alpha = \beta$ și raportul rămâne constant).

Cu ajutorul acestui instrumentar analitic au fost emise ipoteze și întreprinse investigații utile, referitoare la traiectoria optimă a producției și cea a acumulării de capital.

Teoria și modelul lui Keynes erau dominate de primatul consumului și al cererii. Acestea și-au găsit expresia în principalul parametru al modelului său „multiplicatorul investițiilor”

$$(M = \Delta Y / \Delta I).$$

Keynes a arătat cum se poate ajunge – pe termen scurt – la ocuparea deplină a forței de muncă. Dar, el nu s-a preocupat de cercetarea condițiilor ce trebuie îndeplinite, pentru ca economia să continue să producă la acest nivel (pe termen lung).

Roy F. Harrod este un economist de la Oxford, contemporan, prieten și urmaș al lui J.M.Keynes. În toate lucrările sale promovează o viziune dinamică a economiei, mai sofisticată și realistă, decât viziunea statică a majorității teoreticienilor.

Harrod a fost primul care a propus un mare număr de idei de bază ale teoriei economice chiar dacă nu a avut recunoașterea pe care a meritat-o în timpul sau. A propus în 1931 forma curbei costurilor medii pe termen lung ca o înfășurare a curbei pe termen scurt, o idee pionieră a fost descoperită independent de Jacob Viner. A pus bazele analizei teoriei concurenței perfecte, dezvoltată mai târziu de Joan Robinson. A creat modelul de multiplicator-accelerator în 1936, formalizat după aceea de către Samuelson și Hicks. A formulat modelul IS-LM în 1937. În 1939 publică o analiză a comportamentului întreprinzător în care propune un model evolutiv de selecție naturală a comportamentelor de maximizare a beneficiilor, idee ce va fi adoptată și dezvoltată de Armen A. Alchian în anii '50.

Contribuția sa cea mai populară este modelul creșterii numit Harrod-Domar, propus inițial de el în 1939 și dezvoltat apoi de Evsey Domar, ce a pus bazele teoriei creșterii economice de după război.

Evsey D. Domar s-a născut la Lodz, oraș polonez care aparținea în acel moment Rusiei. A fost educat în Manchuria de unde a emigrat în Statele Unite în 1936. A terminat studiile la UCLA în 1939, obținând licența la Universitatea din Michigan în 1940 și doctoratul la Harvard în 1947. A fost profesor la Carnegie Institute of Technology, la Universitatea din Chicago, la Universitatea John Hopkins și, din 1957 până la sfârșitul vieții, la Massachusetts Institute of Technology.

Domar a făcut parte din diferite organizații academice cum sunt American Academy of Arts and Sciences, Econometric Society și Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences. A făcut parte din comitetul executiv al American Economic Association, unde ajunge să fie vicepreședinte în 1970. A fost președinte al Association for Comparative Economics. Domar a lucrat și pentru RAND Corp., Ford Foundation, Brookings Institution, National Science Foundation, Batelle Memorial Institute și Institute for Defense Analysis.

Evsey Domar a fost un important keynesist. Lucrările sale se localizează pe trei campuri: istoria economică, economia comparativă și creșterea economică. În 1946 a înaintat ideea conform căreia creșterea economică ar servi scăderii deficitului și datoriei publice. Recunoașterea sa se datorează, fără îndoială, considerării drept coautor împreună cu Roy Harrod, al modelului creșterii Harrod-Domar, un model ce analizează echilibrul pe termen lung în termeni keynesiști, chiar dacă fiecare dintre ei a ajuns la acel punct de formă total independentă.

Analizele întreprinse de Harrod și Domar asupra problemei creșterii economice, au ajuns la concluzia că pentru a asigura deplina ocupare pe termen lung trebuie îndeplinite două condiții:

1. În primul rând, economia trebuie să investească, în fiecare an, atât cât este necesar pentru deplina ocupare a resurselor de muncă disponibile. Dacă investițiile scad sub acest nivel, cererea efectivă va fi insuficientă pentru a asigura ocuparea deplină.
2. În al doilea rând, pentru a asigura deplina ocupare pe termen lung, ritmul creșterii venitului național trebuie să egalizeze creșterea numerică (fizică) a forței de muncă plus creșterea productivității muncii.

Dacă, în fiecare an, numărul lucrătorilor crește cu $n\%$, iar productivitatea individuală crește cu $a\%$, atunci pentru ocuparea deplină a resurselor de muncă, venitul național (Y) trebuie să crească anual cu $(n+a)\%$.

Adică: $G_y = n + a$

Dacă venitul național crește cu mai puțin decât atât, ocuparea nu va fi deplină, adică vor exista șomeri.

Harrod introduce în modelul său „coeficientul marginal al capitalului” ($C_m = \Delta K / \Delta Y = I / \Delta Y$) care este un parametru al producției și ofertei.

Spre deosebire de modelul keynesist, care era static, Harrod și Domar elaborează un model dinamic de creștere economică.

Harrod arată că într-o economie dinamică se modifică: nivelul venitului; condițiile fundamentale; creșterea populației; progresul tehnic; productivitatea muncii.

Pe Harrod îl interesează necesarul de economii care urmează a fi transformat în capital pentru a realiza o economie dinamică. Dacă condițiile fundamentale ale creșterii economice (creșterea populației și productivitatea muncii) sunt variabile independente și cunoștințele tehnice rămân constante, atunci nevoia de capital va crește în același ritm cu creșterea populației și ea va putea fi satisfăcută dacă populația economisește o fracțiune constantă din venitul ei total. Mărimea acestei fracțiuni depinde de coeficientul capitalului, iar dacă procesul tehnic este neutru, coeficientul rămâne constant.

Adică:
$$s' = \frac{\Delta n}{n} \bullet C_m$$
, unde: s' - înclinația marginală spre economisire ($\Delta S / \Delta Y$); $\frac{\Delta n}{n}$ - rata de creștere a populației; C_m - coeficientul marginal al capitalului ($\Delta K / \Delta Y$)

După ce se stabilește astfel nevoia de capital suplimentar (ΔK) pentru ocuparea deplină a forței de muncă, Harrod urmărește să evidențieze factorii care determină „înclinația spre economisire”.

Pentru a obține „totalul tuturor economiilor societății...trebuie ca surplusul de economii al corporațiilor să fie adăugat la economiile particulare, care sunt determinate de motivele personale”.

În modelul Harrod-Domar, în care coeficientul capitalului este constant, rata acumulării este egală cu rata de creștere a populației. Deci nevoia creșterii de capital ($\Delta K / K$) va crește în același ritm cu creșterea populației, adică: $\Delta K / K = \Delta n / n$.

Iar această creștere va fi satisfăcută dacă: $s' = (\Delta n / n) \bullet C_m$ sau $s' = (\Delta k / k) \bullet C_m$
sau dacă:
$$\frac{\Delta k}{k} = \frac{s'}{C_m}$$

Harrod sesizează că între ritmul de creștere economică necesar utilizării maxime a principalelor resurse (și în deosebi a forței de muncă) și ritmul înregistrat în realitate, pot exista diferențe.

Ecuția fundamentală a modelului său este: $G \bullet C_m = S'$ sau
 $G = \frac{S'}{C_m}$ sau $G = S' \cdot \sigma_m$, unde: G- rata creșterii economice (s./Cm); Cm – coeficientul

marginal al capitalului ($\Delta K/\Delta Y$); S' - înclinația marginală spre economisire ($\Delta S/\Delta Y$); σ_m - productivitatea marginală a investițiilor ($\Delta Y/\Delta I$).

O asemenea relație presupune că, în mod obligatoriu, toate economiile societății sunt investite.

Harrod distinge trei rate ale creșterii economice și anume: Gw – rata garantată (warranted rate of growth); Gn – rata naturală (natural rate of growth); Gt – rata reală (true rate of growth).

Rata garantată este aceea care asigură investițiilor obținerea venitului dorit; rata naturală asigură ocuparea deplină a forței de muncă și utilizarea integrală a celorlalți factori de producție; iar rata reală este cea realizată efectiv.

Harrod conferă ratei garantate (Gw) rolul de factor principal al echilibrului și creșterii economice.

Dacă $G_w = G_n = G_t$, economia este perfect echilibrată iar ocuparea resurselor de muncă este deplină.

Dacă: $G_t > G_w$ – dimensiunile capitalului sunt pentru întreprinzători ineficiente. Acestea îi determină să sporească comenzile, fapt ce favorizează starea de expansiune economică. Trebuie remarcat că într-o astfel de situație $C > C_m$, ceea ce înseamnă că efortul investițional pe unitate de venit scade în perioada de prosperitate; $G_t < G_w$ – se reduce cererea de noi capitaluri iar activitatea economică se restrânge, conducând spre recesiune economică. Totodată, $C < C_m$ adică efortul investițional pe unitate de venit crește în perioada de declin; $G_t > G_n$ – înseamnă că creșterea economică se realizează în condițiile folosirii unor resurse suplimentare față de cele naționale (provenite din emigrație); $G_t < G_n$ rata creșterii anuale a venitului este inferioară celei necesare ocupării depline a resurselor de muncă disponibile.

În aceste condiții apare șomajul; $G_n < G_w$ – creșterea economică poate fi încetinită din insuficiența resurselor de muncă.

Situația poate fi depășită numai dacă țara respectivă beneficiază de imigrație; $G_n > G_w$ – ritmul creșterii economice asigură investitorilor veniturile scontate, dar nu se ocupă integral resursele de muncă. Există o presiune a ofertei de muncă asupra locurilor disponibile din economie ceea ce va determina reducerea salariilor și șomaj.

Dacă se elaborează teoria despre ratele garantate naturale și reale de creștere, Harrod consideră că în fața științei economice stau două sarcini principale: lupta împotriva oscilațiilor ciclice ale producției (împotriva îndepărtării lui G_w de G_t); lupta împotriva depresiei economice (împotriva îndepărtării lui G_w de G_n).

Harrod apreciază că din punctul de vedere al rezolvării primei sarcini, politica Keynesistă de manipulare a ratei dobânzii, este insuficientă. Dobânda este o sumă foarte mică în comparație cu profiturile sau pierderile totale, care se înregistrează în condițiile oscilante ale prețurilor.

El propune crearea unui fond stabilizator de marfă, care să asigure schimbul unității bănești pe un sortiment permanent de mărfuri, lichidând astfel oscilațiile ciclice ale prețurilor și ale producției.

Rolul fondului stabilizator este dublu: în perioada crizei de supraproducție statul trebuie să cumpere mărfuri, împiedicând reducerea producției și scăderea prețurilor. În perioada de boom trebuie să vândă marfă, prevenind creșterea exagerată a prețurilor și sporirea exagerată a producției.

Sumele încasate din vânzări se vor compensa cu cheltuielile de cumpărare și deficitul bugetar nu va lua proporții îngrijorătoare.

În privința luptei împotriva depresiei cronice, Harrod, ca și Keynes, propune reducerea ratei dobânzii.

Harrod nu acceptă însă măsuri de politică inflaționistă, ci propune: emiterea de obligații de stat fără dobândă, iar cu sumele obținute să se crediteze economia, fără dobândă.

În felul acesta statul ar prelua de la populație economiile și le-ar transforma în investiții pe termen lung.

Să ne reamintim

Robert Merton Solow (n. 23 august 1924) este un economist american, născut în New York, laureat al Premiului Nobel (1967) pentru contribuțiile sale la teoria creșterii economice, care își aduce aportul la dezvoltarea funcției Cobb-Douglas (contribuția (Q) $Y=f(K,L)$ cu influența coeficientului de elasticitate).

Roy F. Harrod este un economist de la Oxford, contemporan, prieten și urmaș al lui J.M.Keynes. Contribuția sa cea mai populară este modelul creșterii numit Harrod-Domar, propus inițial de el în 1939 și dezvoltat apoi de Evsey Domar, ce a pus bazele teoriei creșterii economice de după război.

Evsey D. Domar s-a născut la Lodz, oraș polonez care aparținea în acel moment Rusiei. A fost educat în Manchuria de unde a emigrat în Statele Unite în 1936. A terminat studiile la UCLA în 1939, obținând licența la Universitatea din Michigan în 1940 și doctoratul la Harvard în 1947. A

fost profesor la Carnegie Institute of Technology, la Universitatea din Chicago, la Universitatea John Hopkins și, din 1957 până la sfârșitul vieții, la Massachusetts Institute of Technology.

9.3. Rezumat

Conceptul de creștere economică este un termen folosit pentru a desemna o problemă mai veche din cadrul științei economice, respectiv preocuparea economiștilor de a evidenția o serie de factori ce au stat și stau la baza creșterii avuției naționale și în final a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor.

Dezvoltarea economică este o noțiune mai cuprinzătoare decât creșterea economică întrucât presupune și anumite modificări în structurile de producție și instituționale. Noțiunea de progres economico-social exprimă un anumit sens al evoluției vieții economice.

Teoria creșterii economice s-a concretizat în elaborarea unor modele economice, modele ce caută să stabilească cât mai exact care este contribuția diferiților factori la sporirea venitului național.

Modelul neoclasic al lui Solow reprezintă reperul fundamental în analiza procesului de creștere economică. Prin acest model, neoclasicii ne arată modul în care creșterea ratei economisirii, creșterea populației și progresul tehnologic influențează nivelul producției și creșterea economică de-a lungul unei anumite perioade.

Un alt grup de modele este cel structuralist care încearcă să evidențieze contribuția unor factori neeconomici la creșterea venitului național. Aceste modele sunt legate de numele unor economiști de mare valoare: J. Schumpeter, S. Kuznets, A. Lewis, A. Sauvy.

Modelele neoclasiche de creștere economică și teoriile corespunzătoare lor sunt de inspirație liberală și neoliberală.

9.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. În sens restrâns, creșterea economică înseamnă:

- a) sporirea venitului național global
- b) sporirea venitului național pe locuitor
- c) sporirea venitului național global și pe locuitor

2. Teoria creșterii economice s-a concretizat în elaborarea unor:

- a) modele economice
- b) teorii economice
- c) legi economice

3. Modelul economic al lui Harrod și Domar își propune să evidențieze:

- a) rolul deloc important al acumulării și cauzele instabilității vieții economice
- b) rolul foarte important al acumulării și cauzele instabilității vieții economice
- c) rolul foarte important al acumulării și cauzele stabilității vieții economice

4. Modelul economic neoclasic are la bază:

- a) teoria marginalistă
- b) teoria keynesistă
- c) teoria clasică

5. O contribuție importantă în ceea ce privește dezvoltarea funcției Cobb-Douglas o are:

- a) T. Swan
- b) Z. Hicks
- c) R. Solow

6. Modelul neoclasic al lui Solow reprezintă reperul fundamental în analiza procesului de:

- a) creștere economică
- b) descreștere economică
- c) stagnare economică

7. Sauvy a fost specialist în specialist în:

- a) demografie
- b) geografie
- c) istorie

8. În lucrarea „*Teoria creșterii economice*”, Lewis vorbește despre:

- a) rolul sistemului național în creșterea economică
- b) rolul sistemului internațional în creșterea economică
- c) rolul sistemului supranațional în creșterea economică

9. Kuznetz considera că masa de cunoștințe este un element foarte important al:

- a) creșterii economice
- b) descreșterii economice
- c) stagnării economice

10. Becker realizează o corelație între:

- a) capitalul uman și creșterea economică
- b) fertilitate și creșterea economică
- c) capitalul uman, fertilitate și creșterea economică

9.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Nechita D., *Doctrine economice*, Ed. Europlus, Galați, 2010
- c. Rugină A., *Principii economice (Baze noi și vechi ale analizei economice)*, Ed. ASE, București, 1994

Capitolul 10.

Gândirea economică românească până la 1859

10.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate ideile economice desprinse din operele cronicarilor, reprezentanții școlii transilvane de gândire economică, precum și teorii despre dezvoltarea industriilor, comerșului și transporturilor.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

10.2. Conținut

10.2.1. Idei economice în operele cronicarilor

Gândirea economică românească a apărut, ca și în alte țări, din timpuri îndepărtate. Dar de izvoare scrise mai importante care permit prezentarea dezvoltării ei istorice, dispunem abia începând cu formarea statelor feudale românești. Până la constituirea lor într-un domeniu distinct al științei, cunoștințe și idei economice întâlnim în cronici, scrieri istorice, filosofice, juridice etc., în note de călătorie, acte ale domnitorilor, documente ale mișcărilor pentru înnoiri economico-sociale și politice. Astfel, în scrierile cronicarilor, alături de ideile privind originea și comunitatea de viață a românilor din cele trei Țări Române, întâlnim și considerații economice. M. Costin sublinia că numele de român este “dat îndeobște și muntenilor și moldovenilor și celor ce locuiesc în Țara Transilvaniei”, iar C. Cantacuzino scria că românii din Țara Românească, Ardeal și Moldova “toți aceștia dintr-o fântână au izvorât”.

Ion Neculce (n. 1672; d. 1745) a fost un cronicar moldovean, mare boier care a ocupat diferite demnități importante în perioada domniei lui Dimitrie Cantemir. Cronicarul s-a născut la 1672. Sub Antioh Cantemir a înaintat până la rangul de spătar și, după ce a stat retras câțeva vreme, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia de partea lui Petru cel Mare și a luat parte la războiul rușilor cu turcii.

Pierzând rușii războiul, Neculce a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo câțiva ani, până după 1719 și întorcându-se în Moldova (cca 1720), a trăit la moșia sa din Boian, ocupând numai o dată, sub Constantin Mavrocordat, funcțiunea de vornic.

Neculce a murit după 1744, lucru ce se dovedește prin ultimele cuvinte ale cronicii lui, unde spune că Constantin Mavrocordat, fiind scos din domnia Moldovei, nu a stat mazilit niciun an întreg, ci a fost numit în Muntenia, ceea ce s-a întâmplat la anul 1744.

Neculce a fost un militar distins și Petru cel Mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa era privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea când a voit să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de insistențele lor.

El însă a ținut cu orice preț să-și vadă țara și nu s-a temut că i se va întâmpla vreo nenorocire, vreo persecuție, ci - precum însuși zice - și-a pus nădejdea în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat.

I. Neculce arăta că tătarii au intrat în țară “ca lupii într-o turmă de oi... Mâncau tot, și pâne și dobitoc, s-au jecmănit tot până la un cap de ață”. Iar Gr. Ureche, referindu-se la turci și la împărăția lor, scria că “supt mâna lor și supt jugul lor suntem șerbi”.

Cronicarii au dezvăluit consecințele cotorpirilor străine, distrugerile și jafurile care le însoțeau pe acestea și pericolul care-l prezentau pentru desfășurarea firească a vieții economico- sociale și politice a românilor.

Susținând rânduielile feudale, cronicarii au criticat abuzuri ale boierilor și domnitorilor, tendința acestora de a se îmbogăți cu orice preț și de a risipi, precum și starea grea a țăranilor.

M. Costin condamna pe acei care “caută desfrânați numai în avuție să strângă, care apoi totuși se risipește”, acea “nesățioasă hire a domnilor spre lățire și avuție oarbă”. Iar I. Neculce aprecia că abuzurile și samavolniciile boierilor și domnitorilor duc la ruina țării și la starea deosebit de grea a țăranilor.

Dimitrie Cantemir, domnitor și cărturar de talie europeană, cu preocupări filozofice, istorice și literare, a formulat numeroase considerații economice, cu deosebire în celebra lucrare „Descrierea Moldovei” (1716).

Dimitrie Cantemir (n. 26 octombrie 1673; d. 21 august 1723) a fost domn al Moldovei (martie – aprilie 1693 și 1710 - 1711). Dimitrie Cantemir s-a născut într-o familie nobilă, în localitatea Silișteni din comuna Fălciu, azi în comuna Dimitrie Cantemir din județul Vaslui, în partea de sud a orașului Huși. A fost fiul lui Constantin și al Anei, născută Bantaș.

În virtutea faptului că a fost fiu al unuia dintre domnitorii Moldovei, tanarul Dimitrie a beneficiat de o complexă educație. Primul său dascăl a fost Ieremia Cacavelas, învățat, filozof și literat grec. Acesta l-a îndrumat pe tânărul învățăcel pe drumul cunoașterii. De mic, Dimitrie Cantemir a studiat limba latină, limba greacă și limba slavonă, ajungând să stăpânească la un moment dat 14 limbi. De asemenea, el a intrat în tainele "artelor liberale", istoriei, strategiei militare și teologiei. Totodată, dovedește o puternică aplecare spre sinteza și interpretarea cunoștințelor acumulate. Astfel primele sale lucrări scrise nu se lasă așteptate: Metafizica, Divanul și Logica.

Complexitatea operei lui Dimitrie Cantemir este unică și rezultă din formația sa enciclopedică. Astfel, putem observa cum știința se împletește cu filosofia, cum istoria și geografia sunt analizate științific, iar etica, literatura și muzica sunt completate de studiul moravurilor și al

folclorului. Toate acestea nu ar fi putut fi posibile fără o cunoaștere reală și fără aplicarea unei metode științifice.

Dimitrie Cantemir și-a desfășurat activitatea într-o epocă a înfloririi culturii românești. El a realizat prima sinteză a culturii naționale și astfel a pregătit apariția iluminismului. Operele sale sunt de mare valoare și au la bază o vastă documentație, folosind izvoare străine în limbile germană, franceză, rusă, polonă, turcă. De remarcat este faptul că multe dintre lucrările sale au fost elaborate inițial în limba latină.

Chiar dacă opera sa de referință rămâne *Descriptio Moldaviae*, Dimitrie Cantemir nu este cunoscut pentru o singură carte. El are scrieri în multiple domenii, precum istorie, geografie, literatură. În același timp, leagă între ele diferitele preocupări printr-o încercare de sinteză. Cantemir are importante contribuții și pe plan politic și social. El analizează faptele trecutului și ale prezentului și își îndreaptă preocupările spre viitor. Cantemir are, de asemenea, preocupări creatoare în muzică, matematică și fizică.

Dimitrie Cantemir a reușit să demonstreze că spațiul sud-est european este parte integrantă a Europei. El a demonstrat totodată că țara sa de obârșie este un pilon important european. Iar aceste lucruri ne interesează astăzi poate mai mult decât talentul său, erudiția sa și multilateralitatea sa uluitoare. Dimitrie Cantemir a fost omul care a arătat că această țară este pătrunsă de spiritul european și, în același timp, este una din sursele acestui spirit.

10.2.2. Școala transilvană de gândire economică

Dezvoltarea economiei în Transilvania, unde românii erau populație majoritară, alături de care s-au așezat și alte populații, a fost multă vreme puternic afectată de faptul că Transilvania era inclusă în economia unui stat eterogen, precum și de sistemul feudal devenit anacronic. Românii transilvăneni au fost nevoiți să lupte timp îndelungat împotriva asupritorilor străini, care, subliniază

A. Roman, “neîncetat au laborat sistematic la distrucțiunea neamului nostru român, prin urmare distrucțiunea teritoriului locuit de români”. Iar S. Bărnăuțiu condamnă societatea feudală și legislația acesteia care conferă stăpânilor toate drepturile, iar poporului numai îndatoriri, pe care “l-a legat de glie”, și “nimicește industria și comerțul, stinge artele și științele”.

Aceste împrejurări au determinat constituirea și afirmarea școlii transilvane de gândire economică, cu contribuții ale autorilor memorandumurilor din anii 1791 și 1804, ale lui Simion Bărnăuțiu, Gheorghe Barițiu, Avram Iancu, Ion Roman, Parteniu Cosma, Aurel Cristea, Ioan Crețu ș.a. În cadrul acestei școli se întâlnesc deosebiri de opinii, dar coordonatele ei fundamentale sunt înfăptuirea tranziției în modernitate și realizarea dezideratului: “Noi vrem să ne unim cu țara!”, exprimat la întrunirea din anul 1848 pe Câmpia Blajului.

Cerințele din memorandumul *Supplex Libellus Valachorum* (1791), potrivit cărora românii să fie recunoscuți cu statutul de egali cu celelalte naționalități din Transilvania, să fie puși “în folosința comună a drepturilor societății civile” și să li se asigure “accesul la învățarea artelor și meșteșugurilor”, precum și cele cuprinse în memorandumul din 1804 despre necesitatea de adăpostirea iobăgia, de “a se scutura acest jug”, au fost dezvoltate ulterior și completate cu altele, care, privite în totalitatea lor, alcătuiesc un sistem de gândire ce definește școala transilvană de gândire economică, școală care a ființat între anii 1791-1918.

Gheorghe Barițiu (n. 4 iunie 1812; d. 2 mai 1893) a fost un istoric și publicist transilvănean, întemeietorul presei românești din Transilvania. Gheorghe Barițiu a fost fiul lui Ioan Pop Barițiu, preot greco-catolic, și al Anei Rafila. Studiile primare le-a efectuat la școala unitariană din Trascău (azi Rimetea, județul Alba) între 1820-1824.

Barițiu a urmat apoi Gimnaziul la Blaj și studiile liceale la Liceul Piaristilor din Cluj, la secția umanitoare și filosofie, iar apoi Facultatea de Teologie la Blaj între 1831-1835.

Mediul Bisericii Române Unite cu Roma a jucat un rol hotărâtor în formarea intelectuală a lui Gheorghe Barițiu. Atât tatăl, cât și bunicul său au fost preoți greco-catolici. El a fost pregătit la rândul său pentru cariera ecleziastică, însă s-a decis pentru cariera didactică, începând prin a predă la Liceul Comercial Românesc din Brașov.

În anul 1838 Barițiu a întemeiat la Brașov “Gazeta de Transilvania”, primul ziar românesc din Marele Principat al Transilvaniei. În același an a început la Blaj publicarea “Foi pentru minte”, inimă și literatură, primul ziar literar românesc din toate timpurile. Difuzarea lor peste munți era asigurată de prietenul sau librarul Iosif Romanov. Gheorghe Barițiu fost una din figurile cele mai importante ale Revoluției de la 1848 în Transilvania. În 1861, din inițiativa sa și a canonicului Timotei Cipariu, a luat ființă Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra). A fost mai întâi secretar, apoi președinte al Astrei. Asociația a editat începând din 1868 revista *Transilvania*, pe care a condus-o între 1868 și 1889. În această revistă a publicat numeroase articole și studii de istorie și politică. Colectivului redacțional al revistei *Transilvania* i se datorează editarea primei enciclopedii românești, apărută în trei volume la Sibiu, între anii 1898 și 1904.

Gheorghe Barițiu a publicat tot la Sibiu, tot în trei volume, între anii 1889 și 1891, principală sa operă, intitulată *Părți alese din Istoria Transilvaniei* pre două sute de ani în urmă. A fost membru fondator al Societății Literare Române (1866), precursora Academiei Române. În anul 1893 a devenit președinte al Academiei Române. G. Barițiu sublinia că puterea unui popor, prezentul și viitorul său zac în unirea națională, iar I. Roman arăta că sistemul economic este piatra fundamentală pe care se așează și se zidește edificiul politic național al oricărui popor cu aspirațiuni de progres în cultură. Cu ajutorul acestor idei și pornind, desigur, de la comunitatea vieții

economice a românilor de pe întreg teritoriul pe care ei s-au format ca popor și națiune, exponenții școlii transilvane au susținut imperativul constituirii statului național unitar român.

Din perspectiva evoluției în modernitate, ei au investigat toate problemele dezvoltării economiei transilvănene. Întrucât dezvoltarea agriculturii era puternic grevată de raporturile feudale, revoluționarii de la 1848 subliniau că națiunea română cere fără întârziere desființarea iobăgiei, fără nici o despăgubire din partea iobagilor. După abolirea iobăgiei, atenția a fost concentrată asupra lichidării rămășițelor raporturilor feudale și a modernizării agriculturii subaspect tehnic, agrotehnic, economic etc. Atenția deosebită acordată agriculturii se explică prin înțelegerea locului și rolului ei în cadrul economiei moderne, dar și prin aceea că ea era ocupația de bază a românilor transilvăneni. Nu erau omise, desigur, celelalte ramuri ale economiei.

Astfel, G. Barițiu sublinia necesitatea luării măsurilor pentru înflorirea agriculturii, meseriilor și comerțului, iar I. Roman menționa că fără industrie pe lângă care trebuie să se învârtă toată activitatea economică a unui popor, cum se învârt planetele pe lângă soare, nu este posibil nici un progres. Totodată, era relevată importanța dezvoltării creditului și instituțiilor bancare, a cooperației ș.a., ca pârgii ale propășirii economiei. În vederea susținerii modernizării economiei, exponenții școlii transilvane au utilizat idei ale liberalismului economic și ale protecționismului, preluate de la diferite școli de gândire economică, având în vedere, desigur, împrejurările din Transilvania.

Școala transilvană de gândire economică a contribuit substanțial la pregătirea pe plan teoretic a desăvârșirii formării statului național unitar român și la stimularea inițiativelor în vederea înscrierii țării în modernitate.

10.2.3. Teorii despre dezvoltarea industriilor, comerțului și transporturilor

În sfera economiei, tranziția în modernitate implică și dezvoltarea industriilor, comerțului și transporturilor, constituirea unor structuri industriale și comerciale moderne, precum și transformări novatoare în infrastructură. De aceea, dezvoltarea și modernizarea industrială a reținut atențiamul gânditori, care au evidențiat importanța și unele obstacole care stăteau în calea înfăptuirii lor. Atenția cuvenită era acordată și dezvoltării comerțului și transporturilor.

Dionsie Fotino (n. 1777; d. 10 octombrie 1821) releva, în 1818, discordanța dintre variatele resurse naturale existente în Țara Românească și slaba dezvoltare a exploatării acestora. El mai sublinia că înapoierea economică a țării era urmarea nu numai a dominației străine, ci și a unui “despotism cronic, care încetul cu încetul seacă toate izvoarele vieții”, întrucât “guvernarea despotică nu permite supusului să fie instruit, bogat și înfloritor.

Constantin Goleșcu, cunoscut sub numele de **Dinicu Goleșcu** (n. 7 februarie 1777; d. 5 octombrie 1830), a fost un boier și cărturar român, fiu al marelui ban de Țara Românească Radu

Golescu și al Zoîței Florescu. Golescu s-a căsătorit cu Zoe Farfara în 1804. Din această căsătorie au rezultat cinci copii (o fată și patru băieți): Ana, Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru.

Împreună cu fratele său mai mare, Iordache, a studiat la Academia grecească din București. Participă, de asemenea alături de fratele său Iordache, la înființarea unei societăți literare secrete la Brașov, iar în 1825 în timpul călătoriei sale prin Europa a fost inițiat în francmasonerie într-o lojă masonică din Elveția; în același an, revenit din călătorie, începe să participe la lucrările unei loji bucureștene. A fost ispravnic, hatman și mare logofăt în Muntenia. A înființat în 1826, pe moșia sa din Golești, o școală în care puteau învăța gratuit (i.e. pe cheltuiala lui) tineri indiferent de categoria socială din care făceau parte.

În 1826, Dinicu Golescu împreună cu Ion Heliade Rădulescu editează revista „Curierul românesc”, revistă cu orientare iluministă. În 1827, Dinicu Golescu și Ion Heliade Rădulescu pun bazele „Societății Literare” din București. Ședințele Societății aveau loc în casele luxoase ale lui Dinicu Golescu, pe Podul Mogoșoaii. În același an inițiază apariția primei reviste în limba română „Fama Lipschii” (gazetă tipărită la Leipzig, în Germania, cu apariție lunară). Dintre scrierile sale, cea mai importantă este Însemnare a călătoriei mele, Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826, tipărită la Buda în 1826. Este primul jurnal călătorie tipărit din literatura română. Notele sale de drum cuprind referiri critice la starea de înapoiere socială și culturală a Țării Românești. Sub raportul limbii literare, lucrarea lui Golescu oglindește trecerea de la limba română literară veche la limba română literară modernă.

Idei privind importanța dezvoltării industriilor moderne și a schimburilor comerciale avantajoase cu străinătatea întâlnim în opera lui Dinicu Golescu. Acesta aprecia că în țările europene pe care le vizitase era o mulțime de fabrici cu care “fieștecare stăpânire își folosește norodul” și, de aceea, se dau “felurimi de ajutoare acelora ce întemeiază fabrica, iar nu împotrivă, săle ia domnii bani, pentru căci au fabrici”. Relevarea rolului fabricilor în utilizarea mâinii de lucru și al politicii fiscale în sprijinirea dezvoltării acestora este însoțită de ideea privind avantajele participării cu produse fabricate la schimburile comerciale cu alte țări și posibilitatea atragerii de bani în țară. Aceste idei au fost dezvoltate și întregite cu altele în perioadele următoare, când problemele orientării dezvoltării și ale modernizării economiei românești s-au situat în prim-planul preocupărilor economiștilor români.

Să ne reamintim

Ion Neculce (n. 1672; d. 1745) a fost un cronicar moldovean, mare boier care a ocupat diferite demnități importante în perioada domniei lui Dimitrie Cantemir.

Dimitrie Cantemir (n. 26 octombrie 1673; d. 21 august 1723) a fost domn al Moldovei (martie – aprilie 1693 și 1710 - 1711).

Gheorghe Barițiu (n. 4 iunie 1812; d. 2 mai 1893) a fost un istoric și publicist transilvănean, întemeietorul presei românești din Transilvania.

Dionsie Fotino (n. 1777; d. 10 octombrie 1821) releva, în 1818, discordanța dintre variatele resurse naturale existente în Țara Românească și slaba dezvoltare a exploatării acestora.

Constantin Golescu, cunoscut sub numele de **Dinicu Golescu** (n. 7 februarie 1777; d. 5 octombrie 1830), a fost un boier și cărturar român.

10.3. Rezumat

Cronicarii au dezvăluit consecințele cotorpirilor străine, distrugerile și jafurile care le însoțeau pe acestea și pericolul care-l prezentau pentru desfășurarea firească a vieții economico- sociale și politice a românilor. Susținând rânduilele feudale, cronicarii au criticat abuzuri ale boierilor și domnitorilor, tendința acestora de a se îmbogăți cu orice preț și de a risipi, precum și starea grea a țăranilor.

Dezvoltarea economiei în Transilvania, unde românii erau populație majoritară, alături de care s-au așezat și alte populații, a fost multă vreme puternic afectată de faptul că Transilvania era inclusă în economia unui stat eterogen, precum și de sistemul feudal devenit anacronic. Aceste împrejurări au determinat constituirea și afirmarea școlii transilvane de gândire economică, cu contribuții ale autorilor memorandumurilor din anii 1791 și 1804, ale lui Simion Bărnuțiu, Gheorghe Barițiu, Avram Iancu, Ion Roman, Parteniu Cosma, Aurel Cristea, Ioan Crețu ș.a.

10.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. „Descrierea Moldovei” (1716) a fost scrisă de:

- a) Dimitrie Cantemir
- b) Ion Neculce
- c) Grigore Ureche

2. Promotorii Școlii Transilvane au pornit de la:

- a) rolul factorului social în emanciparea oricărui popor
- b) rolul factorului economic în emanciparea oricărui popor
- c) rolul factorului politic în emanciparea oricărui popor

3. În opera lui Dinicu Golescu întâlnim:

- a) idei privind importanța dezvoltării industriilor moderne
- b) idei privind importanța schimburilor comerciale avantajoase cu străinătatea
- c) idei privind importanța dezvoltării industriilor moderne și a schimburilor comerciale avantajoase cu străinătatea

4. Dionsie Fotino releva:

- a) discordanța dintre variatele resurse naturale existente în Transilvania și slaba dezvoltare a exploatării acestora
- b) discordanța dintre variatele resurse naturale existente în Moldova și slaba dezvoltare a exploatării acestora
- c) discordanța dintre variatele resurse naturale existente în Țara Românească și slaba dezvoltare a exploatării acestora

5. În vederea susținerii modernizării economiei, exponenții școlii transilvane au utilizat idei ale:

- a) liberalismului economic
- b) protecționismului
- c) liberalismului economic și ale protecționismului

10.5. Bibliografie recomandată

- a. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- b. Mureșan M., Mureșan D., *Istoria economiei, ediția a doua*, Ed. Economică, București, 2003
- c. Murgescu C., *Mersul ideilor economice la români: epoca modernă: vol. 1*, Ed. Enciclopedică, București, 1994
- d. Sută-Selejan S., *Doctrine economice: o privire panoramică*, Ed. Eficient, București, 1996

10.6. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să comentați ideile școlii transilvane de gândire economică

Capitolul 11.

Gândirea economică românească până la 1940

11.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate ideile economice românești din două perioade importante: perioada cuprinsă între anii 1859 și 1918 pe de o parte și perioada cuprinsă între anii 1918 și 1940 pe de altă parte.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 3-4 ore.

11.2. Conținut

11.2.1. Gândirea economică românească după anul 1859

După 1859 un obiectiv important a fost acela de formare a unei economii naționale bine integrate în Europa. Este vorba mai întâi de problema agrară care a avut rezolvare o dată cu împroprietărirea țăranilor. Acest lucru s-a rezolvat parțial prin reforma agrară din 1864.

O a doua mare problemă, care a constituit obiect de reflecție, este strategia formării și dezvoltării economiei naționale și legat de aceasta, caracterul diviziunii muncii și tipul de relații economice internaționale ce trebuie dezvoltat. În acest sens s-au conturat două mari orientări: susținerea necesității dezvoltării agriculturii ca principală ramură economică și susținerea necesității industrializării țării concomitent cu dezvoltarea și celorlalte sectoare. În ceea ce privește relațiile economice internaționale, s-a pus problema între politica economică a liberului schimb și politica protecționistă.

Principalele curente de gândire economică din perioada 1859-1918 au fost centrate pe aceste aspecte și s-au delimitat în curentul conservator, curentul liberal și curentul social-democrat. Curentul conservator era legat de dezvoltarea agriculturii și de menținerea unor rânduieli ce au existat înainte de 1864. Susținătorii acestui curent erau interesați de o politică a liberului schimb. În această orientare conservatoare s-au înscris: Barbu Catargiu, Petre Carp.

Curentul care a fost cel mai puternic începând din această perioadă și până în 1940 a fost cel liberal care cuprindea două grupări: gruparea moderată: N. Șuțu, Ion Ghica și gruparea radicală: M. Kogălniceanu, Dionisie Pop Marțian, Al. Xenopol, Petre Aurelian, B.P. Hașdeu.

Această delimitare în planul gândirii economice ne permite să spunem că istoricii și economiștii care aparțin grupării moderate au susținut că România trebuie să fie o țară eminamente

agrară (specificul țării noastre se baza pe agricultură, țara noastră era renumită în dezvoltarea agricolă și nu avea capitalul necesar pentru dezvoltarea industriei și forța de muncă adecvată pentru aceasta). Prin urmare, gruparea moderată susținea că țara noastră trebuie să fie o țară cu structură agrară.

N. Șuțu este considerat primul economist din România, având o primă lucrare cu referire la economia Moldovei. Ion Ghica a fost primul om care a predat un curs de economie politică la facultatea Mihăileanu din Iași.

Ion Ghica (n. 12 august 1816; d. 22 aprilie 1897) a fost o personalitate marcantă a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Economist, matematician, pedagog, diplomat și om politic, Ion Ghica a fost prim-ministru de cinci ori, de trei ori al guvernului României (în 1866, în 1866- 1867 și în 1870-1871) și de două ori între 1859 și 1860, la Iași și la București, în perioada în care țările române se uniseră într-un stat, însă păstrau încă două guverne separate.

Născut în familia Ghica, era fiul logofătului Dimitrie Ghica și al Mariei Câmpineanu. A luat în ianuarie 1836 examenul de bacalaureat în litere, la Sorbona (Paris), după care a urmat Școala de arte și manufacturi (1836-1837). În august 1838 a devenit absolvent al Facultății de Științe din Paris, cu o diplomă în științe matematice, absolvind în 1840 și Școala de mine din același oraș. În paralel a audiat cursuri la College de France (economie politică) și la Conservatorul de Arte și Meserii. A făcut parte din conspirația din 1848, care dorea o uniune a Țării Românești și Moldovei, sub un prinț autohton, Mihail Sturdza. Conspirația eșuând, Ion Ghica revine în Țara Românească, unde, împreună cu Nicolae Bălcescu și Christian Tell reactivează societatea secretă Frăția, înființată de ei în 1843 (între timp aderaseră la această societate și alți „pașoptiști”), care a fost motorul revoluției de la 1848. Pentru că, ulterior, în corespondența sa personală și diplomatică, utiliza alfabetul masonic pentru criptare, i s-a spus „profesorul de cifru”.

În timpul revoluției de la 1848, a fost trimis de către guvernul provizoriu ca reprezentant al acestuia la Istanbul, pentru a negocia cu guvernul turc. După înfrângerea revoluției, a rămas în exil la Istanbul; ulterior a fost numit de autoritățile turce în funcția de Bei al Samosului (1853 - 1859), unde a reușit să stârpească pirateria, în floare în acea insulă, care afecta în mod serios aprovizionarea pe mare a trupelor ce luptau în războiul Crimeii. La terminarea misiunii sale, în 1859, a primit de la sultanul Abdul-Medjid titlul onorific de Prinț de Samos.

În 1859, după unirea Moldovei și Țării Românești a fost chemat de Alexandru Ioan Cuza să se întoarcă și devine prim-ministru în timpul lui Cuza și apoi în timpul lui Carol I al României. Natura sa neliniștită îl va face să participe și la mișcările antidinastice din 1870 - 1871. În 1881, a fost numit ministru român la Londra; a deținut această funcție până în 1889. Ion Ghica a murit pe 7 mai 1897, la moșia lui de la Ghergani.

În afară de distincția în politică, Ion Ghica a obținut și o reputație literară prin ale sale Scrisori către Alecsandri, prietenul său de o viață, scrise la Londra și descriind vechea stare a societății românești care dispărea rapid. A fost și autorul unor scrieri relativ cunoscute în timpul său, precum ar fi: *Amintiri din pribegie în 1848* și *Convorbiri Economice*. A fost primul care a susținut apariția unei industrii și al unui comerț național.

În ceea ce privește industrializarea economiei românești, aceasta a fost susținută de aripa radicală liberală și cuprinde trei elemente importante: argumentele privind necesitatea industrializării economiei, politica economică externă ce trebuie adoptată, căile de înfăptuire a industrializării. Lucrările autorilor fac referire la sistemul din țara noastră și au ajuns la concluzia că nivelul de trai, al producției și al venitului național sunt consecințele dezvoltării laturii agricole a economiei naționale. Argumentele pentru industrializarea economiei românești sunt: de natură economică: industrializarea țării se poate face o mai bună valorificare a resurselor materiale și umane, se ajunge la o modernizare a agriculturii și a altor sectoare, sporirea bunăstării și nivelul de trai și a poziției noastre pe plan internațional; de natură politică: pentru a consolida independența de stat trebuie să se realizeze și o independență economică. În ceea ce privește căile și metodele de industrializare, observăm că părerile concordă pe necesitatea dezvoltării acelor industrii care permit valorificarea resurselor naturale a țării noastre (industria ușoară, industria metalurgică, industria extractivă).

D. Xenopol și Dionisie Pop Marțian au merite deosebite în construirea sistemului național de statistică. Mihail Kogălniceanu (1817-1891) și Vintilă Brătianu (1867-1930) s-au remarcat prin lucrări de economie politică de seamă, cum ar fi: „Prin noi înșine”, „Cunoașterea și conducerea pieței naționale”, etc. Aceștia au fost susținătorii politicii economice protecționiste bazată pe tariful vamal pentru a proteja industriile începătoare și produsele prin limitarea pătrunderii în țară a unor produse finite.

11.2.2. Gândirea economică românească în perioada 1918-1940

A doua perioadă (1918-1940) este foarte importantă în dezvoltarea țării noastre întrucât este marcată Marea Unire de la 1 decembrie 1918, în urma căreia a avut loc o creștere a resurselor economice și posibilitatea formării unei piețe interne mai mari, precum și dezvoltarea schimburilor economice interne. Această perioadă este importantă și datorită faptului că în 1923 s-a elaborat Constituția prin care s-a introdus votul universal și s-au creat premisele formării unor partide politice. Este perioada în care se dezvoltă trei curenți de gândire economică: liberal, țărănist și socialist.

Curentul liberal s-a dezvoltat ca o continuare a liberalismului din 1859-1918 și a susținut interesele burgheziei românești aflată în proces de formare. Curentul liberal a fost dezvoltat prin

lucrările unor oameni de mare valoare: frații Brătianu (Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu), Ion Angheliescu, Gheorghe Tașcă (1875-1951). Dintre teoreticieni mai importanți au fost Ștefan Zeletin și Mihail Manoilescu.

Gheorghe Tașcă (n. 30 ianuarie 1875; d. 12 martie 1951) a fost un economist și om politic român. Se naște în comuna Bălăbănești, Județul Tutova. Tatăl său, Gheorghe Tașcă se trăgea dintr-o familie de răzeși, iar mama sa, Maria Tașcă era fiica unui preot din sat. Provine dintr-o familie numeroasă, cu 12 copii, din care 6 băieți. În ciuda dificultăților materiale, familia Tașcă a reușit să trimită toți băieții la școală, aceștia terminând studii universitare.

În perioada 1882-1886 Gheorghe Tașcă învață la școala primară din Bălăbănești (astăzi numită “Școala Gheorghe și Maria Tașcă”, în cinstea părinților săi). Apoi, din 1886 – 1894 învață la Liceul “Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad. În 1895 se înscrie la Facultatea de Drept din București iar în 1899 își susține teza de licență intitulată “Despre evoluția proprietății rurale în România”, un studiu de drept comparat asupra evoluției formelor de proprietate și de folosință a pământului. Interesul său privind starea populației rurale va rămâne o preocupare constantă a sa. După absolvire se înscrie în baroul avocaților din Județul Ilfov. Incepe atunci și colaborarea sa cu Nicolae Basilescu, profesor de Economie Politică și viitor decan al Facultății de Drept.

După ce profesează câțiva ani, Gheorghe Tașcă pleacă la studii la Paris, unde devine Doctor în Drept în 1907 cu teza “La question agraire. Commentaire critique de la legislation rurale en Roumanie, Angleterre, Irlande, Allemagne”. La întoarcerea în țară se înscrie la concursul pentru postul de conferențiar la catedra de Economie Politică al Facultății de Drept. Deși este declarat câștigător al concursului, Spiru Haret, Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, casează concursul, cu justificarea că un doctorat în drept nu îndreptățește candidatul să predea științe economice, Gheorghe Tașcă se întoarce la Paris, iar în 1910 obține și un titlu de Doctor în Științe Economice cu teza “Les nouvelles reformes agraires Roumanie”.

După un nou concurs, Gheorghe Tașcă obține, în 1911, numirea sa în postul de conferențiar de Economie Politică al Facultății de Drept din București. În 1920 este numit profesor plin la aceeași catedră, post pe care l-a ocupat până în 1940.

La înființarea prin decret regal a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale la 10 august 1913, obține și catedra de Economie Politică și Doctrină Economice, post pe care l-a ocupat de asemenea până în 1940. În perioada 1929 – 1931 a fost rector al Academiei, renunțând la această sarcină în momentul numirii sale ca ministru plenipotențiar al României la Berlin.

În timpul Primului Război Mondial, când, din cauza ocupației germane, instituțiile de învățământ din București nu funcționau, Gheorghe Tașcă s-a refugiat în Moldova. Fiind concentrat, în această perioadă a fost curier diplomatic între Iași și Petrograd. După terminarea războiului și-a reluat activitatea didactică. Pe lângă cele două catedre menționate, în diferite intervale a mai predat

economia Politică la Școala Politehnică, Școala Superioară de Război și alte instituții de învățământ superior. În 1925 este ales membru corespondent al Academiei Române. Gheorghe Tașcă a fost, de asemenea, presedinte al Asociației Generale a Economistilor din România (AGER).

În perioada interbelică, doctrinele și practicile cooperatiste au constituit o preocupare de prim ordin în ansamblul literaturii social-economice din țara noastră. Mai mult, ideile și soluțiile cooperatiste ocupau un loc important în programele diferitelor partide politice. Atât ca economist, cât și ca om Politic, Gheorghe Tașcă a luat o parte deosebit de activă în discuțiile legate de cooperatie și a publicat numeroase lucrări în care își susținea în mod strălucit punctele de vedere.

De asemenea, în lucrările sale s-a ocupat în mare măsură de problemele economice și sociale specifice României, analizând în particular problemele economice specifice perioadei de după cel de al doilea Război mondial și ale perioadei crizei economice din 1929-1933.

În 1940, este scos la pensie din cauza opoziției pe care o manifestase pe linie Politică față de regimul legionar. În perioada 1942-1943 a făcut parte dintre cadrele universitare care au ținut prelegeri la Castelul Peleş din Sinaia pentru desăvârșirea pregătirii regelui Mihai I. Aceste prelegeri au constituit baza cursului de Economie Politică pe care Gheorghe Tașcă l-a publicat în 1945

Ultima manifestare din domeniul Economic a fost o conferință pe care a ținut-o la Ateneul Român în 1946, în cadrul unui ciclu intitulat Idei călăuzitoare în istoria poporului român. Conferința avea tema “Ideea legăturii cu pământul” iar în cadrul ei Gheorghe Tașcă arăta cum conceptele comuniste ale colhozurilor sunt contrare spiritului țaranului român. Dar în 1946 timpurile începuseră să se schimbe. Conferința a fost întreruptă de agitatori ai partidului comunist care invadaseră sala și scandau lozinci. Ea a fost ținută peste câteva săptămâni în aula Academiei de Înalte Științe Comerciale și Industriale, siguranța fiind asigurată de studenții anti-comuniști care au împiedicat accesul perturbatorilor. Pentru activitatea sa a fost distins cu ordinul Coroana României, cu grad de comandor și cu Ordinul Gediminas al Lituaniei cu gradul de mare cruce.

Referindu-se la metoda de cercetare a științei economice, Gheorghe Tașcă se pronunța pentru îmbinarea metodei deductive (a cărei importanță fusese exagerată, în opinia sa, de economiștii liberali clasici și neoclasici) cu cea istorică, precum și pentru utilizarea cu discernământ a metodelor psihologică și matematică. Pilonii liberalismului economic sunt economia modernă de piață, care asigură armonizarea intereselor materiale personale cu cele colective și statul de drept, bazat pe egalitatea în drepturi și îndatoriri dintre indivizi.

Gheorghe Tașcă s-a referit pe larg la rolul proprietății private și al inițiativei economice individuale în funcționarea mecanismelor concurențiale ale economiei de piață. El definea proprietatea privată drept o categorie economică indispensabilă, o necesitate economică și un fapt istoric. De pe aceste poziții, el cerea extinderea și difuziunea (sau, după expresia sa, democratizarea) proprietății, cât și – în spiritul solidarismului social – consolidarea funcției sociale

a acesteia. În dezbaterile privind proprietatea și eficiența economică în agricultură, Gheorghe Tașcă a susținut oportunitatea reformei agrare de după primul război mondial și în același timp, a evidențiat obligația proprietarilor vechi și noi de a folosi eficient pământul primit sau rămas. Procesul de consolidare a exploatațiilor agricole mici și mijlocii era, în opinia sa, îndreptățit din punct de vedere social, dar el determina o scădere a eficienței economice, fapt atestat de statisticile timpului. Pentru remedierea acestei situații, Gheorghe Tașcă propunea constituirea și în perspectivă, generalizarea exploatațiilor agricole mari, cu caracter intensiv, care dispuneau de avantaje privind costurile de producție, organizarea muncii, resursele financiare și altele. În viziunea sa, exploatația agricolă mare, organizată sub forma unei cooperative agricole, urma să păstreze caracterul privat al proprietății asupra terenurilor și a inventarului agricol.

Gheorghe Tașcă a adoptat o poziție de neîncredere și după caz, de respingere față de proiectele ce preconizau forme alternative de organizare economică. În acest sens, el a combătut teoria social-economică corporatistă elaborată de M. Manoilescu. Eventuala aplicare a recomandărilor acestuia, susținea Gheorghe Tașcă, ar duce la crearea unei structuri artificiale a economiei naționale, la dependența întreprinderilor industriale de subvențiile bugetare și la dezorganizarea relațiilor comerciale internaționale datorită taxelor vamale insurmontabile.

Industrializarea forțată ar avea consecințe contrarii celor preconizate de M. Manoilescu, adâncind disproporțiile din schimburile dintre industrie și agricultură în interiorul țării și deteriorând poziția României în economia mondială.

Lucrările sale de referință sunt: *Evoluția proprietăților rurale în România* (1899); *Lecțiuni de introducere în Economia Politică* (1908); *Les nouvelles réformes agraires en Roumanie* (1910); *Problema valutară* (1919); *Liberalismul Economic* (1923); *Starea financiară a României după Război* (1925); *Probleme cooperative - Capitalismul român și cooperația. Raporturile economice între sate și orașe* (1927); *Probleme economice și financiare* (1927); *Introducere în științele economice* (1929 - 1930); *Devalorizarea și inflația* (1932); *Liberalism și corporatism* (1937); *Liberalism, corporatism, intervenționism* (1938); *Politica socială a României* (1940); *Curs de Economie Politică* (1945).

Gheorghe Tașcă a combătut vehement teoria muncii formulată de Smith, Ricardo, Thiers și ceilalți. El a spus că munca nu poate justifica proprietatea individuală, dimpotrivă, justificarea prin muncă duce la tăgăduirea dreptului de proprietate individuală. Conform principiului diviziunii muncii, de esența unui sistem de producție modern, la realizarea celui mai simplu lucru participă sute, mii de indivizi. Dacă lucrătorul ar trebui să fie proprietarul obiectului produs prin munca sa, muncile tuturor cumulându-se asupra aceluiași obiect, ar atrage spolieri succesive sau cel puțin o cumulare de proprietăți suprapuse asupra aceluiași obiect. Generalizarea acestei teorii nu ar fi deci justă.

Gheorghe Tașcă se ocupă și de deficitele bugetare, arătând că în 1929 România a avut un deficit bugetar de un miliard; în 1930 de două miliarde; în 1931 de șase miliarde; în 1932 de trei miliarde opt sute milioane; în 1933 de un miliard șapte sute milioane; iar în 1934 de trei miliarde. Totodată Tașcă face o analiză cu referire la acoperirea acestor deficite bugetare.

Ștefan Zeletin, pseudonim al lui Ștefan Motăș, (n. 19 iunie 1882; d. 20 iulie 1934) a fost un filozof, economist și sociolog român. A fost profesor la Universitatea din Iași. Mama sa Catinca Motăș, născută Chiriac, era fiica micului boier Ștefanache Chiriac din satul Ursa (la 6 km de Burdusaci), de obârșie grecească, subprefect al ocolului Zeletin. Ștefan Zeletin este cel mai semnificativ sociolog burghez al epocii dintre cele două războaie mondiale. Cele mai reprezentative lucrări ale lui Ștefan Zeletin au fost: *Burghezia română, originea și rolul ei istoric* (1925) și *Neoliberalismul* (1927).

În lucrarea sa *Burghezia română, originea și rolul ei istoric* (1925) a luat atitudine, de pe pozițiile burgheziei, împotriva punctelor de vedere agrariene, tradiționaliste, demonstrând necesitatea obiectivă a evoluției României spre civilizația industrială. Zeletin a întreprins o investigație cuprinzătoare a cauzelor care au determinat dezvoltarea României moderne. El a legat acest proces de introducerea capitalismului de tip occidental în Principatele Române și a considerat Revoluția de la 1848 și Constituția din 1866 drept repere care i-au asigurat supraviețuirea. Între doctrinarii politici români, Ștefan Zeletin este cunoscut ca principalul doctrinar liberal. Opera sa fundamentală, *Neoliberalismul* este un îndrumar teoretic și practic pentru orice guvernare liberală. De asemenea, această operă a pus bazele unui nou curent politico-economic în România interbelică. Alături de Vintilă I. C. Brătianu, a pus bazele doctrinei economice a Partidului Național Liberal în perioada interbelică, doctrină ce avea în centrul său concepția brătienistă „prin noi înșine”, ca singură cale de progres a României. Totodată, teoreticienii neoliberali au subliniat legătura directă dintre industrializare și modernizarea generală a țării și dintre industrializare și consolidarea independenței naționale. Zeletin își caracterizează doctrina astfel: „Am numit această doctrină neoliberalism, căci politica intervenționistă este tocmai ceea ce caracterizează în timpul de față liberalismul nou, neoliberalismul, burgheziei europene în opunere cu vechiul liberalism clasic. ...

noul liberalism intervine energic, spre a împăca conflicte, a armoniza interese, a alina suferințe - scurt, spre a organiza. Organizarea este flamura sub care militează liberalismul nou al zilelor noastre.” Neoliberalismul și concepția „prin noi înșine” au stat la baza guvernărilor liberale din cele două decenii interbelice.

Zeletin a susținut un punct de vedere determinist în sociologie, într-o perioadă în care teoria idealist-eclectică a factorilor predomina în literatura sociologică românească, și a recunoscut, în opoziție cu concepțiile conservatoare, faptul că organisme suprastructurale burgheze sunt produsul necesar al transformărilor social-economice. Zeletin a afirmat permanent rolul permanent

progresist al burgheziei, a justificat procesul de spoliere a maselor țărănești ca izvor necesar al acumulării capitaliste. A condamnat socialismul, susținând capacitatea de perfecționare a capitalismului și posibilitatea transformării lui pe baze neolibérale (*Neoliberalismul*, 1927). Ștefan Zeletin scria că soarta țării se identifica cu soarta burgheziei naționale, iar problemele care se ridicau României în faza de dezvoltare în care se afla erau de natură revoluționară burgheză, nu revoluționară proletară.

Mihail Manoilescu (n. 9 decembrie 1891; d. 30 decembrie 1950) a fost un publicist, gânditor economic și politic, politician român dintr-o veche familie aristocratică. Printre alte funcții publice pe care le-a deținut, Mihail Manoilescu a fost ministru al afacerilor străine al României în vara anului 1940, în cadrul guvernului Ion Gigurtu.

Mihail Manoilescu considera că politica protecționistă era un „rău necesar”. El argumentează ideea că diferențele în dezvoltarea țărilor lumii sunt influențate de faptul că au sau nu au o industrie națională dezvoltată. Intelectual cu solidă cultură economică, filozofică și sociologică și om politic, M. Manoilescu este unul dintre cei mai mari economiști români contemporani, cu largă audiență în lume.

Dintre cele mai importante lucrări ale sale, amintim: *Importanța și perspectivele industriei în noua Românie* (1921); *Probleme fundamentale ale dezvoltării noastre industriale* (1922); *Neoliberalismul* (1923); *Ideea de plan economic național* (1938); *Solidaritatea economică a sud-estului european* (1938).

Lucrarea care l-a consacrat pe Manoilescu ca economist de talie mondială este *Theorie du protectionisme et de techange international* apărută prima oară la Paris în 1929. Ea a cunoscut mai multe ediții în limbi străine (engleză, germană, italiană, portugheză), iar în românește a fost publicată în 1986. A fost apreciată ca una din lucrările economice deosebite pe plan internațional marcând coordonatele istorice ale gândirii economice. Dovada valorii intrinseci a lucrării o constituie numeroasele controverse stârnite în jurul ei, nestinse nici până în prezent.

Teoria economistului român a avut ca punct de plecare preocupările sale pentru înțelegerea ieșirii din încurcături a unei țări agrare care își căuta locul cuvenit în economia lumii. Această teorie aborda dintr-o perspectivă nouă relațiile economice internaționale, diviziunea internațională a muncii, structurile economice ale țărilor lumii, decalajele dintre ele și nevoia de a schimba starea defapt prin proliferarea industrializării și în țările agrare. Primul element al teoriei lui Manoilescu a rezultat din calculele făcute asupra productivității muncii în industrie comparativ cu agricultura, stabilind un decalaj în favoarea industriei. El a constatat că decalajele de nivel economic, structură și venit pe locuitor între țările industriale și cele agrare se accentuau în timp ce teoriile clasice și neoclasice susțineau contrariul.

Știința liberală clasică recomandă diviziunea internațională a muncii și liberul schimb afirmând că comerțul internațional conferă avantaje ambelor părți toate ramurile de producție (atât din industrie cât și din agricultură) îmbogățesc oamenii în mod egal. Realitatea arăta însă că lucrurile stăteau cu totul altfel. Disproporția în Europa orientală crescuse de la 1:4 la 1:8 și apoi 1:10 după marea criză din '29-'33, ceea ce însemna că munca anuală a unui muncitor industrial se schimba pe munca a 10 muncitori agricoli. Când schimbul are loc în aceeași țară, inegalitatea nu are prea mare importanță pentru că nu se scurge valoarea națională în afară și ea nu sărăcește din această cauză. Altfel stau lucrurile cu schimbul între țări, fiindcă atrage după sine deplasarea de muncă a mai multor lucrători din țările agrare contra muncii unui număr scăzut de lucrători din cele industriale.

Avantajele rezultate din schimburile internaționale sunt inegale și ele se împart între țări în funcție de productivitatea aferentă a principalilor factori de producție – munca și capitalul. Cu cât acestea sunt mai mari într-o țară cu atât și venitul ei net rezultat din schimburile internaționale este mai mare, și invers. Având în vedere că munca industrială și capitalul folosit în industrii sunt mai productive decât în agricultură și deci câștigurile și avantajele țărilor puternic industrializate sunt mai mari în raport cu cele ale țărilor mai puțin industrializate sau agrare.

Industria și agricultura, fiecare în parte, sunt constituite din mai multe ramuri și subramuri cu productivități ale muncii și capitalului aferente, diferite, de unde și nevoia de a le dispune pe o scară a preferințelor, menită să arate ordinea în care să fie stimulate. Pentru aceasta, Manoilescu a construit un model al coeficientului de calitate sau al eficienței.

Teoria lui Manoilescu a fost combătută de o seamă de economiști și politologi. Dar a fost acceptată, luată chiar ca punct de referință de promotorii unei noi viziuni asupra ordinii economice internaționale care să contribuie la scoaterea țărilor sărace din subdezvoltare. În același timp, teoria lui Manoilescu a fost apreciată chiar și de către criticii ei, mulți recunoscându-i valoarea științifică, chiar dacă nu sunt de acord cu implicațiile ei practice.

Teoria lui Manoilescu, adeptul neoliberalismului, arată cât de mult se schimbă conținutul și înfățișarea unui sistem de gândire economică atunci când autorii emit judecăți de valoare de pe pozițiile țărilor înapoiate, și ce implicații practice au acestea.

Să ne reamintim

Ion Ghica (n. 12 august 1816; d. 22 aprilie 1897) a fost o personalitate marcantă a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Economist, matematician, pedagog, diplomat și om politic, Ion Ghica a fost prim-ministru de cinci ori, de trei ori al guvernului României (în 1866, în 1866- 1867 și în 1870-1871) și de două ori între 1859 și 1860, la Iași și la București, în perioada în care țările române se uniseră într-un stat, însă păstrau încă două guverne separate.

Gheorghe Tașcă (n. 30 ianuarie 1875; d. 12 martie 1951) a fost un economist și om politic român. Se naște în comuna Bălăbănești, Județul Tutova. Tatăl său, Gheorghe Tașcă se trăgea dintr-o familie de răzeși, iar mama sa, Maria Tașcă era fiica unui preot din sat. Provine dintr-o familie numeroasă, cu 12 copii, din care 6 băieți. În ciuda dificultăților materiale, familia Tașcă a reușit să trimită toți băieții la școală, aceștia terminând studii universitare.

Ștefan Zeletin, pseudonim al lui Ștefan Motăș, (n. 19 iunie 1882; d. 20 iulie 1934) a fost un filozof, economist și sociolog român. A fost profesor la Universitatea din Iași. Mama sa Catinca Motăș, născută Chiriac, era fiica micului boier Ștefanache Chiriac din satul Ursa (la 6 km de Burdusaci), de obârșie grecească, subprefect al ocolului Zeletin. Ștefan Zeletin este cel mai semnificativ sociolog burghez al epocii dintre cele două războaie mondiale.

Mihail Manoilescu (n. 9 decembrie 1891; d. 30 decembrie 1950) a fost un publicist, gânditor economic și politic, politician român dintr-o veche familie aristocratică. Printre alte funcții publice pe care le-a deținut, Mihail Manoilescu a fost ministru al afacerilor străine al României în vara anului 1940, în cadrul guvernului Ion Gigurtu.

11.3. Rezumat

Principalele curente de gândire economică din perioada 1859-1918 au fost centrate pe aceste aspecte și s-au delimitat în curentul conservator, curentul liberal și curentul social-democrat. Curentul conservator era legat de dezvoltarea agriculturii și de menținerea unor rânduieli ce au existat înainte de 1864. Susținătorii acestui curent erau interesați de o politică a liberului schimb. În această orientare conservatoare s-au înscris: Barbu Catargiu, Petre Carp.

Curentul care a fost cel mai puternic începând din această perioadă și până în 1940 a fost cel liberal care cuprindea două grupări: gruparea moderată: N. Șuțu, Ion Ghica și gruparea radicală: M. Kogălniceanu, Dionisie Pop Marțian, Al. Xenopol, Petre Aurelian, B.P. Hașdeu.

A doua perioadă (1918-1940) este foarte importantă în dezvoltarea țării noastre întrucât este marcată Marea Unire de la 1 decembrie 1918, în urma căreia a avut loc o creștere a resurselor economice și posibilitatea formării unei piețe interne mai mari, precum și dezvoltarea schimburilor economice interne.

Această perioadă este importantă și datorită faptului că în 1923 s-a elaborat Constituția prin care s-a introdus votul universal și s-au creat premisele formării unor partide politice. Este perioada în care se dezvoltă trei curente de gândire economică: liberal, țărănist și socialist.

Economiștii din aceste orientări au încercat să dea răspunsuri la trei probleme mai importante: geneza, strategia și politica economică externă a țării noastre.

11.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Principalele curente de gândire economică din perioada 1859-1918 au fost:

- a) curentul conservator și curentul social-democrat
- b) curentul liberal și curentul social-democrat
- c) curentul conservator, curentul liberal și curentul social-democrat

2. Curentul liberal cuprindea două grupări:

- a) gruparea moderată și gruparea radicală
- b) gruparea de bază și gruparea avansată
- c) gruparea istorică și gruparea contemporană

3. Gruparea moderată susținea că România trebuie să fie o țară cu o structură:

- a) industrială
- b) agrară
- c) comercială

4. Primul economist din România este considerat:

- a) Șuțu
- b) Ghica
- c) Xenopol

5. Industrializarea economiei românești a fost susținută de către:

- a) gruparea radicală liberală
- b) gruparea radicală conservatoare
- c) gruparea contemporană liberală

6. Argumentele pentru industrializarea economiei românești sunt:

- a) de natură economică
- b) de natură politică
- c) atât de natură economică, cât și de natură politică

7. În perioada 1918-1940 s-au format trei curente de gândire economică:

- a) liberal, țărănist și socialist

- b) liberal, țărănist și comunist
- c) liberal, comunist și socialist

8. Curentul liberal a susținut interesele:

- a) țăranimii românești
- b) burgheziei românești
- c) clasei muncitoare românești

9. Ștefan Zeletin a fost un reprezentant al:

- a) clasicismului
- b) liberalismului
- c) neoliberalismului

10. Mihail Manoilescu argumentează ideea că diferențele în dezvoltarea țărilor lumii sunt influențate de:

- a) dezvoltarea industriei naționale
- b) dezvoltarea agriculturii naționale
- c) dezvoltarea agriculturii și a industriei naționale

11.5. Bibliografie recomandată

- a. Axenciuc V., *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947, vol.I, Industria*, Ed. Academiei Române, București, 1992
- b. Chindriș-Văsioiu O., *Istoria gândirii economice – ediția a II-a*, Ed. Mustang, București, 2014
- c. Murgescu C., *Mersul ideilor economice la români: epoca modernă: vol. 1*, Ed. Enciclopedică, București, 1994
- d. Sută-Selejan S., *Doctrine economice: o privire panoramică*, Ed. Eficient, București, 1996

Răspunsuri la testele de autoevaluare a cunoștințelor

Capitolul 1. *Introducere in istoria gândirii economice*

1. a)
2. b)
3. a)
4. c)
5. a)

Capitolul 2. *Mercantilismul și fiziocratismul*

1. a)
2. b)
3. c)
4. a)
5. b)
6. a)
7. a)
8. c)
9. a)
10. b)

Capitolul 3. *Liberalismul economic clasic*

1. a)
2. b)
3. a)
4. c)
5. c)
6. a)
7. c)
8. c)
9. b)
10. c)

Capitolul 4. *Doctrina economică socialistă*

1. a)
2. b)
3. b)
4. a)
5. c)

Capitolul 5. *Școala neoclasică*

1. a)
2. b)
3. a)
4. c)
5. b)
6. a)
7. c)
8. b)

- 9. a)
- 10. b)
- 11. a)
- 12. b)
- 13. c)
- 14. a)
- 15. b)

Capitolul 6. *Doctrina economică keynesistă*

- 1. c)
- 2. a)
- 3. b)
- 4. a)
- 5. a)
- 6. c)
- 7. a)
- 8. a)
- 9. b)
- 10. c)

Capitolul 7. *Instituționalismul*

- 1. b)
- 2. a)
- 3. c)
- 4. c)
- 5. a)

Capitolul 8. *Neoliberalismul economic*

- 1. c)
- 2. a)
- 3. a)
- 4. c)
- 5. a)
- 6. b)
- 7. a)
- 8. c)
- 9. b)
- 10. a)

Capitolul 9. *Teorii și modele de creștere economică*

- 1. c)
- 2. a)
- 3. b)
- 4. b)
- 5. c)
- 6. a)
- 7. a)
- 8. b)
- 9. a)
- 10. c)

Capitolul 10. *Gândirea economică românească până la 1859*

1. a)
2. b)
3. c)
4. c)
5. c)

Capitolul 11. *Gândirea economică românească până la 1940*

1. c)
2. a)
3. b)
4. a)
5. a)
6. c)
7. a)
8. b)
9. c)
10. a)